

I.

Physisk-oeconomisk
Beskrivelse over Saltdalen

i

Nordlandene

ved

Søren Christian Sommerfelt,
Medlem af det kongl. norske Vidensk. Selskab, forhen Sognepræst til Saltdalens
Præstegjæld, nu residerende Kapellan til Uster.

Næst indenfor Skierfab opstier sig smukt
Saltbalden, forinden hvis Cirkel og Bugt
 Med otteti Bønder ernæres.
Et Folk af Arbeide, som hjælper sig vel,
Har selv opbygget et lidet Kapel,
 Hvorudi prædikes og læres.

Paa egen Bekostning de lønne den Mand,
Som dennem oplyser i salig Forstand
 Dg sætter Guds Kundskab for Die,
Det Brød er vel lidet, dog lever han der.
I lige stor Part er Gud Brødet ei skær's
 Part maa sig med Smulerne noie.

Dals. Nordlands Trompet Pag. 90.

Forerindring.

Det Ubekjendtskab med Fædrelandets nordlige Egne og den overdrevne ugunstige Mening om deres Beskaffenhed, som er almindelig hos de Fleste, som ei selv have besøgt dem, tilligemed Mangelen af nogen nøiagtig og paalidelig Beskrivelse over denne dog saa vigtige Deel af Landet, har gjort, at jeg troede en Beskrivelse — var det end af en mindre Deel — vilde være baade nyttig og Mange tjerkommen.

Saltbalden, som beliggende i Midten af Nordlandene, syntes ogsaa ikke at være uskicket til at give en Forestilling om det hele Land. Ligesom derfor al min fra Embedsforretninger og Underviisningsfysler levede Tid i de 6 Aar, jeg tilbragte der, var opoffret til naturhistoriske Undersøgelser, begyndte jeg ogsaa at samle de oekonomiske Data, som kunde være fornødne til et saadant Værk; og Resultatet heraf vover jeg da i dette Skrift at forelægge mine Læsere, ønskende, at de vilde med Dverbarehed tage til Takke med det første ufuldkomnere Forsøg, saalange intet Fuldkomnere haves; thi vel indseer jeg selv, at Meget mangler til det Fuldkomne. Det Gode troer jeg dog, at denne Beskrivelse har, at der slet Intet er anført, som ikke er vist og paalideligt. Jeg har saaledes i det Naturhistoriske heller ubeladt Noget end anført dette uden at være vis paa dets Bestemmelse. Hvor me-

gen Tid og Umage ellers denne Deel, især hvad de cryptogame Planter angaaer, har kofset mig, vil neppe Noget skjønde, forinden han paa et saa langt bortliggende Sted med saa Hjælpemidler, især af Kobberværker, har forsøgt et lignende Arbeide. For ikke at gjentage hvad Andre have skrevet tilforn, har jeg været kort ved disse Gjenstande.

Jeg har i Almindelighed kun fremstillet Tingene, som de ere, næsten uden alt Raifonnement, vidende, hvor lidet der sædvanlig kommer ud af Saadant, og antagende, at naar Tingene vare rigtigt fremstillede, Skyndige da selv bedst kunde drage deraf Følgeslutninger og Forslag til Forbedringer.

Skulde da nærværende Værk kunne bidrage Noget til at vække større Opmærksomhed og gunstigere Mænd om denne saavel i naturhistorisk som national-økonomisk Henseende vigtige Provinds, da vilde jeg ansee mit Arbeide og min Møie fuldkommen lønnet.

Forste Capitel.

Den geographiske Beliggenhed.

Hvor Saltens Fjord, der gaaer ind fra Havet fra Vest mod Ost i en Strækning af 4 Mile, under en ret Vinkel bøier sig mod Syd, begynder Saltdalens Præstegjeld, paa den vestlige Side ved Selbunæsset, eller Grændsen mellem Dvandal, den sidste Gaard i Skjerstad Præstegjeld, og Skibmandvig, den første i Saltdalen, paa den østlige ved Grytvigen eller Grændsen mellem Lebseth i Skjerstad og Sesaae i Saltdalen. Herfra strækker Fjorden sig 1 Miil ind lige i Syd, uden betydelige Bugter. Botnvigen er den mærkeligste inderst i Fjorden mod Ost, og Vig, en særskilt Afdeling af selve Fjorden, dannet ved en lang, meget smal udsikkende Odde — Tangodden — en liden Fortsættelse af den forreste Fjeldstrækning, som Havet ved sin Indbryden ikke har kunnet faae Bugt med, men har omgravet paa begge Sider. Fra Enden af Fjorden strækker Sognet sig gjennem en smal Dal, omtrent 7 Mile, indtil Rigsgrændsen, hvor det i Sverige mødes af Arjeglogs Præstegjeld i Piteaa Lapmark. Sognet ligger mellem $66^{\circ} 30'$ og $67^{\circ} 10'$ N. B. og mellem $2^{\circ} 10'$ og $3^{\circ} 50'$ D. L. og Kirken $67^{\circ} 4'$ B. og $2^{\circ} 20'$ L. efter Pontoppidan. Dalen er dannet af Saltens temmelig store, dog ei synderlig dybe Elv, der udspringer fra Fjeldene lidt østenfor Grændsen mod Sydost, løber siden med et jevnt Løb uden Fosser lige i Nord, og ontager i sit Løb flere andre Elve, hvoriblandt først Kimaaen, som udspringer fra et Vand,

Simaesandet; dernæst Lonselven, der kommer fra Ranens Fjelde (men ikke som paa Pontoppidans Kort fra Et paa den svenske Side), og der ved sit Sammenløb er næsten ligesaa stor som Hovedelven selv. Musaaen eller Muselven kommer fra Svibbjergvandet, et Fjeldvand paa Grændsen henimod Misværboigden i Skjerstad, og er mærkelig, i det den løber et langt Stykke under Jorden. Endelig længere ned mellem Gaardene Dvergaard og Pothuus optager den i sig den temmelig store Evesnæselv, som er dannet af Vaselven, som kommer fra det i Nordost liggende Vasbotnvand og Savelven — paa Pontoppidans Kort: Abesjof —, som udspringer mellem de høie Fjelde mellem Vasbotn og Junkersbale. Siden optager den foruden Bakke*) kun den lille, sjøndt stærkt faldende Børelv, en halv Mill fra Søen, som kommer Ost fra Storfjeldet.

Dalen er meget smal, især længere op mellem Blegnæs og Junkersbale, hvor det mellem Soelvaag og Kjern-Fjeldet ikke er mere end at Elven kommer igjennem, paa begge Sider begrændset af Fjeldstrækninger, der vel kunne anses som Overarme af Hjølen, men som i den nedre Deel sjelden lige ud imod Dalen hæver sig med Et saa høit, at Trævegetationen ophører — kun over Gaarden Longvad —, men højere op ovenfor Tretnæs bliver dette almindeligt. Men fra Dalens kanten af stige de lidt efter lidt i Høiden indtil Birkene ogsaa forsvinde, og i denne Høide strække de sig øde og ubeboelige — undtagen for Keenlapper — langt mod Nord, indtil Battenbygdens og Foldens, og mod Syd indtil Bejerens og Ranens Fjelde. Sidedale gives her næsten ikke. Savelven danner en liden, men saa trang, at den ei kan beboes før op under Høifjeldene, hvori et Par Rydningspladse, Dvesnæsbalen, ligge, som have kun liden og saare uvis Kornavling. Lonselven danner en større, bevoret med Skjøn Furuskov, men ubeboet.

I Fjorden falde ogsaa flere mindre Elve: Sesaaelven fra Ost, og Dverfjelvelven fra Vest ligeoverfor den. Vigelven fra Syd, og Sarenvigelven fra Syd-

*) Her kendes dog dette Navn slet ikke som Benævnelse for rindende Vand, men Alt lige indtil den mindste Baarbæk kaldes Elv, undtagen det, som har beholdt det ældre Navn: Aae.

oft, som alle komme fra de hosliggende Fjelde og derværende Kjærn, og altsaa intet langt Løb have. Vigelven eller, som den ved sit Udlob kaldes, Jarbruelven (Sernbroeelven) er derved mærkelig, at den ikke alene strax ved sit Udlob gaaer gennem et hosliggende lavt Bjerg, hvorved fremkommer en naturlig Broe, men længer ned forsvinder den ganske umærkeligt, og, efter at have løbet under Jorden omtrent 1000 Skridt, kommer den atter op igjen, men uden nogen iøinesaldende Nabning gennem de løse Stene, som dog paa det Sted synes at være noget vøltebe til Side af det opstigende Vand. Langs dens Løb under Jorden gaaer dog ogsaa et Mærke ovenpaa at Vand har rundet der, og formodentlig er dette Tilfældet i Vaarflomstiden, naar ei alt dens Vand kan rummes paa den underjordiske Wei.

Af ferske Vand ere Vasbotnvandet, Botnvandet og Fiskevaagvandet de mærkeligste, men det Sidste er lidet og fortjener ikke Navn af Søe, men kun af Kjærn. Botnvandet er mærkvardigt formedelst den vilde Natur, som det omgives af. Skjøndt neppe over 30° over Havet, og neppe 1000 Skridt borte derfra, er det dog omgjerdet paa alle Kanter af steile, med Grønt kun sparsomt beklædte Fjelde, hvor nedover skummende Bække styrte, og som ganske udelukke Udsigten til Andet end Himmelen. Fjeldene ere overalt opfyldte med Kjærn eller smaae Vand, hvoraf Soelvaagvandet, Kimaaevandet, det temmelig store Balvand henimod Sydost, og Rødlievandet henimod Nødens Fjelde, de 3 sidste fisserige, ere de mærkeligste*).

20 Mile op ad Dalen gaaer Vandvei for Kjærrer (her Hjulslæde), men ellers bestaaer den fornemste Communication til Søes. Med nærmeste Kjøbstad, Bodø — 5 Mile fraliggende — have kun liden Forbindelse, da endnu næsten alle producerede Varer affattes til det 100 Mile bortliggende Bergen, og Fornødenheder derfra hentes tilbage. Mere herom i Cap. om Næringsveiene.

*) Af Døenstaende vil sees, at C. J. Pontoppidans Kort i det Mindre har Præstegjeldet temmelig rigtigt, hvilket derimod ikke gjælder om det udenfor liggende Skjerstad Sogn, hvor næsten Alt er feilagtigt. Der gives intet Mylingvand. Lienæs ligger udenfor Skjerstad Kirke &c.

Andet Capitel.

Geognostisk Beskrivelse.

Hele Præstegjeldet kan betragtes som en stor Fjeldkloft, hvorind Havet har trængt sig og udvasket den yderste Deel, og Elven altid mere og mere udhulet den Indre. Det bestaaer derfor heller ikke af Andet end Elvebund og Bredder, og Fjeldsiderne, der indeslutte Samme. Sarfaldene, som de her kaldes, eller Elvekanterne, der staae tilbage fra fordyb som Terrasser over og bag hinanden, vidne nemlig noksom om, baade hvorledes Elven lidt efter lidt mere har hulet sig ind, og Tid efter anden flyttet sit Løb fra den ene Fjeldside til den anden. Det vidne ogsaa de mange Træstammer, som ofte et Par Favne dybt i Jorden fremkomme nu den har begyndt at rive paa den anden Side. Den var nemlig for en Deel Aar tilbage trængt saa langt mod Ost, at den naaede selve Fjeldsiden, men den har nu siden den Tid begyndt at trænge mod Vest igien, og river derved ud, hvad den før har lagt igjen, og har saaledes allerede skilt flere Gaarde næsten ved deres halve Agerjord, og truer at tage altid mere. Det Samme vidner ogsaa Jordbunden selv, der bestaaer blot af Elvesand med smaae afrundede Stene, just ligedan, som den der endnu aarlig sees at lægges op paa Drene o: de Steder ved Stranden eller Der, som Elven danner af sit medførte Gruus. Paa Gaarden Fiskevaag blev paa et af de høieste Steder nylig gravet en Brønd til 30 Alens Dybde, men heelt ned var uden Forskjel den samme Sand med Kullestene, kun snart lidt finere og snart lidt grovere. Det er ei heller længere siden, at den gjorde sin sidste Flytning, end at netop fuldvoren Skov har kunnet vore op paa de gjenlagte Steder. Saaledes har Fiskevaagmoen, hvis Strækning fra Overleet og til Elven aabenbar er af det sidst Gjenlagte, kun hvad man kalder ung Furuskov, og gamle Folk fortælle, at deres Forældre have fortalt, at de kunde mindes den ikke høiere, end at man kunde see Creaturene, som græssede der, over og igjennem den. Hertil maada rigtignok lægges den Tid, som udsfordredes til, at der paa Elvesanden blev saameget muldagtig Jord, at Træer kunde groe der.

Sand er altsaa Jordbundens Hovedbestanddeel, og kun paa enkelte Steder findes Leer i nogen Mængde, som ved Gaarden Midbye, hvor der er et bety-

deligt Leerfald, ved Dvergaard, Big, hvilke alle Steder ere saadanne, der ligge mere op imod Fjeldene, og tilveels paa Fjeldsiden, hvor altsaa Elven ikke har skyllet bort og lagt op sin nyere Fyltning. Dette Leer er blaaliggraat, ikke mergelagtigt, temmelig fiint og anvendes til Intet. Sandens Dybde viser sig ogsaa flere Steder, hvor blot Vaarvandet tillige med smaae Kilder har udvasket flere Favne dybe Sandgrave, som ved Midbye, Fiskevaag o. fl. St., hvoraf en ved forstnavnte Sted vist er 8 Favne.

Denne Elvebund er nu overalt kun den beboede Deel; thi Vierne o: Fjeldsiberne ere saa bratte, og mange Steder blot Flau o: Fjeldpræcipicer, at der kun enkelte Sider med Vanskeligheder kan have Slaatenge, og med meget Besvær den der vorende Lovskov kan faaes ned. Kun ud ved Fjorden ere de sammesteds lidt skraaere, eller vel rettere, der gives enkelte Fordybninger i dem, hvorved de blive paa de enkelte Steder dyrkelige, som ved Langset, Dverset, Dængaard, hvor da ogsaa et dybere for Agerdyrkningen tjenligere Jordsmon.

Elvefaret hæver sig fra Havet i en meget langsom Skraaning, 5 à 6 Mile lige til den øverste Deel af Junkersbølen *) — saa kaldes nemlig den øverste Deel af Dalen ovenfor der, hvor Soelvaagfjeldet paa den østlige, og Øhlfjeldet og Kjærnfjeldet paa den vestlige Side indknibe den —; thi der gives i Elven slet ingen Fos, ei heller nogen rivende Strøm. Dens Dybde er om Høsten og Vinteren ei større, end at man paa flere Steder kan ride over den, men derimod om Vaaren og Begyndelsen af Sommeren, naar Sneen gaaer bort af Fjeldene, voxer den til en betydelig Høide. Denne Tid er meget ubestemt efter tidligere og sildigere Sommere. Saaledes, 1820 midt i Juni, 1821 sidst i Juli.

Kullestenene i Elven ere afrundede Stykker af de omgivende Fjelde, Glimmerkifer, Hornblendekifer, Gneis, Kvarts, og vel ogsaa Kalksteen, som dog for let smulres til Sand for deri at findes i nogen Mængde.

Havet har forðum ikke alene gaaet længere op end nu, men ogsaa staaet

*) Der fortælles at denne øverste Ende af Dalen skal have sit Navn af Amtmand, da kaldet Junker Preben v. Ahnen, som i Krigens Tid under Frederik 3die der, skal have havt sin Leir, da han gjorde et Streiftog over til Krjæplog.

høiere. Det Første sees lettelig ved at lægge Mærke til den store Mængde Sand, som Elven fører med sig, og hvorved den lidt efter lidt har opfyldt Havbunden og forøget det faste Land, hvilket ogsaa de mange og store Sandeer lige for dens Udlob, der blive tørre ved enhver Ebbe, og Kystens lange Udgrund af Sand paa den Kant noksom bevidne. Et andet mærkeligere Phænomen, som tjener til Beviis for begge Dele, viser sig ved Fiskevaag. Dette Præstegaardens Navn viser allerede strax hen til en Beliggenhed ved Havet, men nu ligger den omtrent 1500 Skridt derfra. Det lille Vand, som ligger nær ved Gaarden, og hvorfra der gaaer en bred Døs eller Aflobskrende ned til Havet, viser imidlertid Sporet, hvorledes det kan have ligget saaledes. Naar hertil kommer, at Fjeldet paa denne Side just langs med og lige over Vandet og Dsen paa mere end sin halve Høide banner et nøgent Flau, et Stykke opad omdannet til en Vie eller de Tydskes Böschung ved de derfra nedfaldne Stene og Sand, saa bliver det begribeligt, hvorledes ved et stort Jordstød, hvorved Fjeldet er blevet blottet, den ogsaa af Naturen ganske smale Bugt er bleven opfyldt der, hvor den var noget bred, saa ogsaa i nogen Afstand fra Fjeldet saavidt kun, at den endnu kan danne et lidet Vand eller Kjær, men længere ned, hvor den var endnu smalere og laae Fjeldsiden nærmere saameget, at den kun levner Aflob for det ovenfor værende Vand. Men nu er Fiskevaagvandet Niveau meget høiere end Havets, og dette kan ikke være en Folge blot af Opdæmningen; thi ovenfor Vandet, i det mindste 3 Fod over dets Niveau, lige op under Fjeldet, tæt ved en Bæk, Skipperelven, findes nede i Leret Havconchylier, som *Venus islandica*, *Pectines*, *Veritæ*; saa høit maa altsaa Havet for-
dum have staaet.

Et andet, endnu mærkeligere, dette bekræftende, Phænomen viser sig ved Botnvandet. Det ligger, som ovenfor sagt, omtrent 30 Fod over Havet, omtrent den samme Høide, som der, hvor Havskjællene findes ved Fiskevaag. Ved dette Vands Udlob ere Banke af henimod 1 Favns Tykkelse af Skjæl, hele og sønderbrudte, fornemmelig af *Mytilus edulis* og *Venus islandica* tilligemed *Buccina*, *Veritæ* og *Pectines*. Saa høit gif altsaa ogsaa Havet for-
dum. Botnvandet var da kun og en Dig af det, og dog er her ingen Rimelighed for at antage Mellemrummet opdæmnet, ligesom heller ikke, om saa var, Botnvandets Niveau kan antages at

være forhøiet derved, da disse Skjælbanke ligge tæt ved det og ere høiere end dets nærværende Overflade. Desuden findes ved dets anden Ende — omtrent 2000 Alen langt — Skjæl af *Venus islandica* overalt paa Bunden af en med meget libet Fald rindende Elv, hvilket efter Beboernes Udsagn skal vedvare lige til at Elven ovenfor ved Fjeldets Begyndelse faaer større Fald. Ligesaa ligger der ved Siden af denne Elv en stor Myr, Botnvandmyren, i hvis Bund findes Skjæl. Disse Jagttagelser lede os da lige til v. Buchs lignende Jagttagelser paa flere Steder i Nordland, Bodøe, Lurøe, Herøe ic., hvor under Myrjorden findes mægtige Lag af Skjæl, og har ogsaa den herværende Myr i sit Udvortes paafaldende Eghed med en større ved Bodøe.

Havet har sin regelmæssige Ebbe — Fjære — og Flod. Dets Høide perpendiculart og i Almindelighed er omtrent 2 Alen, men ved enkelte Veiligheder, som ved stærkt vedholdende Uveir fra Vest, stiger det meget høiere, og dets Falden er da neppe dybere end til det almindelige Flodmaal. Ellers er ved Slutningen af Vinteren, i Marts og April, altid de største Fjærer. Mærkeligt er det imidlertid, at Flod- og Ebbetid er her midt i Fjorden 2 Timer senere end ude ved Havnkanten, og end mærkeligere, naar man hører, at dette Samme finder Sted paa den indre Side af Knaplundøen, medens at vel neppe 1000 Skridt derfra paa den ydre Side Flodtiden er den sædvanlige. Årsagen hertil er nemlig just de 3 meget smale Sunde, som her hele den indenfor liggende store Fjords Vandmasse maa passere igjennem ved enhver Falden og Stigen, hvorved den saa meget forsinkes, ligesom derved ogsaa i Sundene fremkommer en Strøm saa rivende som i den bratteste Elv. Disse 3 Strømme — Sundstrømmen mellem det søndre Land og Strømoen, Storstrømmen mellem Strømoen og Knaplundøen, Godøestømmen mellem Knaplundøen og det nordre Land — ere meget bekjendte, især Storstrømmen eller Saltstrømmen *), formedels sine farlige Hvirvler, som gjør den aldeles ubefarlig baade med Baad og Skib, naar den ikke enten ved Flod- eller Ebbetid

*) Den skal efter Alles Dom, som fiende Begge, være stærkere og farligere end den bekjendte Maltstrøm ved Moskenæs i Lofoden, men er blevet saa ubekjendt blandt Fremmede, ja endog for vort eget Lands fleste Indvaanere ved sin affides Beslægtethed.

ligger stille, og som lader sjelden noget Kar hengaae, hvori ikke Mennesker omkomme i den *). Disse Hvirvler forblandes lettelig med Skjer og Klipper, som rage op fra Bunden, hvorimod den stærkt strømmende Vandmasse støder, hvilket ogsaa bekræftes ved Grundens Beskaffenhed, undersøgt ved Lodning, hvorved den snart findes 12 Favne, snart 30 Favne dyb, og overalt hamret som det her kaldes, det er: bestaaende af fremstaaende og udestaaende Klipper eller Bjerghamre. Det er paafaldende at bemærke derude paa Klipperne, i det Samme just Søen begynder at falde, hvorledes Vandets Niveau har en Forskiel af nogle Tommer blot paa nogle Favnes Afstand.

Fjordens største Dybde herinde er 300 Favne, men længere ud i Skjerstad skal den endog være 400. Denne store Dybde er til stor Hinder for Fiske-riet. Vandet kan ikke være betydeligt faltholdigt formedelst den store Mængde ferskt Vand, som rinder deri.

Bjergene eller Fjeldene udgjøre her egentlig Landet. Den beboede Dals Areal er ganske ubetydeligt i Sammenligning med dem. De stige meget hastigt fra Havet eller Dalen af, til en Høide af 5 à 600°, hvorfra de da lidt efter lidt tiltage i Høide, og den største Strækning er Barfjælde: hvor Birken ikke mere groer — fra 1000° til 2000°, hvorpaa igjen Fjeldtinderne hæve sig indtil over 3000°. Dog Nogle, som Sarenvigfjeldet, stige næsten lige fra Havet til 1400°. Det er paafaldende at see, naar man er kommet op paa Fjeldet, hvorledes Tinderne, disse Fjælde paa Fjeldet, hæve sig i Veiret. De mærkeligste Tinder ere paa den østlige Side af Elven Baadfjeldet, Satretinden og Soelvaagtinden, der, ved Siden af hinanden som uhyre Masser vise sig fra den fælles Basis, adskilte ved Dale, som ere over Birkegrændsen: 1000°, men selv stige op mod den bestandige Snees Grændse, ifør Soelvaagtinden, som vist tør ansættes til 3400 Fod. Vel er dens øverste Top

*) Den bedste Maade at redde Livet, naar Faren er for Gaanden, er at kaste sig ned i Bunden af Baaden og holde sig fast i Loftene; thi naar Hvirvlen har taget Baaden ned, flyder den den atter op igjen, og saaledes undertiden flere Gange. En Mand herfra Sognet, Christen Olsen, blev paa den Maade for flere Kar siden reddet, da han den tredje Gang saaledes kom op igjen med Baaden af Hvirvlen.

bar, men det forklæres lettelig ved dens Spidsers Skarphed, der ikke give Sneen det fornødne Rum til at kunne ligge fast for Vinden. Derimod ligge mægtige Sneefonder langt ned ad Siden, og omtrent 200° under dens høieste Spids ligger et lidet Vand, hvor Isen kun havde begyndt at optøe i Begyndelsen af August 1822, skjøndt dette var en varm Sommer. Vel sandt jeg samme Aar, i Slutningen af August Sitojaur strax Ofsen for Fjeldet Blaamanden, et stort trekantet — ei aflangt, som det er tegnet af Wahlenberg paa hans Kort ved Berättelse om Mätningar och Observationer för att bestämma lappiska Fjällens Höid och Temperatur vid 67° Grad Polhöid, Stockholm 1808 *) — Vand, der neppe er over 1000° over Havet; thi enkelte Birke saaes ei langt fra det ved dets sydlige Side, kun halvt aabent, i det den nordostlige Side var bedækket med tyk Is, som altsaa kan antages aldrig at optøe; thi ved den Tid begynder igjen Nattefrosten mellem Fjeldene, men denne Is paa den Tid og paa saa ringe en Høide forklarer kun, hvor stor en Magt den bestandige Snee har paa de Egne, som grændse til den; thi af en saadan fiendtlig Magt er Sitojaur paa 3 Sider rundt omkringet.

Endnu høiere Fjeldtinde findes kun i Nordost lige henimod den svenske Grændse, hvor Saulotindene efter Wahlenberg stige til 5300° , altsaa langt ind i Sneeregionen, og derfra begynder den høieste nordlandske Fjeldtrakt mellem Skjerstad og Foldens Fjelde, hvoriblandt den allerhøieste, Sulitelmatind er 5541° .

Paa den vestlige Side af Elven stiger Dalsfjeldets Tinde lige over for Soelvaag i det Mindste til 3100° , men siden er Fjeldet mere jævnt sydester til Ranen, ligesom ogsaa neppe de høieste Steder ellers ere over 2000° .

Her findes kun Urbjerge. Gneis synes at udgjøre Grunden, hvorpaa ligger Glimmerskifer, Hovedbjergarten, hvori atter Urkalk og Hornblendeskifer.

1. Gneis. Denne Bjergart udmærker sig her næsten strax ved sin svære Springbarhed fra Glimmerskiferen. Feltspathen er i den herværende aldrig nogen prædominerende Bestanddeel. Den forekommer langtfra ikke saa hyppig som Glimmerskiferen. I den dybe trange Fjelddal, som Sarenvigselven danner, findes tæt

*) Efter dette Værk ere ogsaa de af mig angivne Høider bestemte.

nede ved Elven en smaaformig Gneis med hvid Qvarts og Feltspath og sort Glimmer. Dybe ved Saltelven mellem Drage og Dvale findes den ligedan omtrent, kun mere skiorig, mere grovkornet og med formende tynde Lag af en fin Sammensætning af Straalsteen og Qvarts eller Feltspath. — Blandingen er saa fin-kornet, at Bestanddelene ikke noie kunne adskilles. — Endnu længere og henimod Tertnas, ogsaa nede ved Elven, findes den meget fin-kornig, ligeledes med hvid Feltspath, men baade hvid og rødlig Qvarts med meget lidt sort Glimmer i ganske smaae Blade. Her overalt viser den sig altsaa at udgjøre Underlaget; thi paa alle disse nævnte Steder ligger Glimmerskiferen strax ved og oven paa den. Kun et Sted har jeg fundet den høiere op, nemlig paa Boskarfjeldet henimod Stor-fjeldet med prædominerende guulhvid Qvarts, hvorhos fin-kornig hvid Feltspath og sort Glimmer. Dog her forekom den ikke alene med Glimmerskifer, men syntes at ligge i den, da rundt omkring ikke saaes Andet. Ogsaa den ene Deel af Soelvaagtinden synes at være gneisagtig. Jeg kalder den gneisagtig, fordi Bjergarten virkelig synes at være Glimmerskifer; i det Glimmer og Qvarts ere aldeles de her-skende og karakteriserende Bestanddele, men der dog findes Feltspathkorn i den. Er dette Gneis, da maa denne 4000° høie Top enten hæve sig saadan op fra Grundbjerget og være omgivet af Glimmerskifer; thi denne findes nedenfor omkring den; eller ogsaa ligger Gneisen her oven paa Glimmerskiferen. Dette kunde dog vistnok, skjøndt med megen Noie, undersøges her, da Fjeldtinden paa den vestlige Side er brat Precipice lige ned til Elven, hvor uden Tvivl Underlaget kunde undersøges. Ogsaa Kjernsfjeldet er uden Tvivl af samme Bjergart. Gneisen er her aldrig forekommet mig anderledes end meget tykklisrig, havende samme Fald, som de øvrige nævnte Bjergarter i Nord- og Syd, dog ere dens Lag ikke saa vertikale, som Glimmerskiferens.

2. Glimmerskifer er den Bjergart, som egentlig danner Eggen. Den begynder paa de fleste Steder lige ved Søen og stiger op til Fjeldenes Top, saaledes paa Tangodden, ved Drenggaard o. fl. St., og overalt, naar man kommer op paa selve Barfjeldene findes intet Andet, uden det skulde være at Gneisen stak et enkelt Sted frem, som paa de omtalte Steder, og undtagen enkelte Veier af

Hornblendeskifer*). Den, som de østlige Høifjelde bestaaer af, forekommer tyndskifrig, med næsten vertikale Lag, med graalighvid Dvarts og prædominerende brunfort Glimmer, samt hyppige Dkerpletter.

Mellem Sesaae og Sarenvig bliver Glimmeren mere talfagtig, Dvartsen hvidere med hyppige Granater (her: Dyster), hvilken Bjergart har været brugt og tildeels endnu bruges til Møllestene.

Dverst paa Sarenvigfjeldet nærmer den sig mere Leerstiferen, i det Bestanddelene blive saa fiint mængede, at de stundom synes kun at udgjøre en enkelt Masse, men andre Steder er dog den mere crystallinske Dvarts fuldkommen adskilt fra den lavendelblaae Glimmer.

Længere mod Ost i Junkersdalen og østenfor den bliver Dvergangen til Leerstiferen endnu tydeligere; thi den der forekommende Bjergart kaldes maaskee rettere Leerstifer. Den er graaligfort, tyndskifrig, med halvmetallisk Glands, Stregen næsten fort, gennemtrængt hyppigt af Dker, af saa fine Bestanddele, at de ikke kunne adskilles, naar undtages enkelte Dvartsforn. Den sorte Streg, og en Esfioresents af Bjergdryp, som det her kaldes, eller en allunholdig Kalkmasse, som er en hvid og guulhvid, tyk meelagtig Skorpe tæt besat med haarformige Crystaller i bukkformige Knipper, af en svag sødagtig Smag, synes endog at give Formodning om, at den nærmer sig noget Allunstiferen.

Paa Tangobden forekommer den yderst fiinkornig og tyndskifrig, blaalig-graae med idelige dkerfarvede Afsløsninger. Kommer ved sin Farve, løse Confients og Afsløsninger meget nær til den ovenfor omtalte fra det Dverste af Sarenvigfjeldet. En disse lignende findes ogsaa paa Fjeldene mellem Midbye og Syndbye. I eller hos denne paa Tangobden findes et andet Slags af ganske forskjeligt Udseende, i det den guulhvide fiinkorneede Dvarts er prædominerende med sort-brun Glimmer, en Mængde Dkerpletter — formodentlig af forvittret Svovelsis — og hyppigen indsprængte kjødøde ædle Granater.

Ved Begyndelsen af Midbye=Fjeldene lige op omtrent for Gaarden, lidt

*) Wahlenberg fandt heller ikke paa og omkring Sulitelma andet end Glimmer- og Hornblende-Stifer. l. c. p.

ovenfor Sarenvig og ved Drengeard lige ved Fjorden, findes Glimmerfiser med Hornblende. Paa de to førstnævnte Steder ligger den kun indsprængt i smaae Korn, men paa det sidste i store Crystaller, som giver Bjergarten et eget Udseende.

Denne Bjergart er hyppig gjennemskåret af Qvartsbaand, og har fornemmelig mægtige Veier i sig af Urkalk og Hornblendefiser.

3. Urkalk, kornigbladig Kalksteen forekommer meget almindeligt i meget udbredte Veier i Glimmerfiseren. Den har samme Strog og Fald, som den, og skjøndt den hele Saltalen igjennem næsten er den herskende Bjergart*), har jeg dog aldrig truffet den egentlig til Fjelds. I den subalpinske Region før Birken ophører den. Den forekommer bestaaende af Korn af alle Størrelser, men i Almindelighed kan dens Character antages at være meget smukrende. I Fiskevaagfjeldet er den øverst oppe grovkornig, undertiden spathagtig afvejlende med graae, røde og hvide Farver, nedenfor bryder den derimod blaaliggraae, meget tyndstiftig, saa at Lagene endog ere saa tynde, at de ere høielige. Da har den næsten altid Glimmer paa Afsløningsfladerne, og undertiden er den saa gjennemtrængt af Glimmer, at man kunde kalde Bjergarten: Kalkglimmerfiser; thi tog man Kalken for Qvarts, da havde man en fuldkommen Glimmerfiser. Saaledes ved Qvandal, Fiskevaag, ovenfor Nordnæs o. fl. St.

Paa Tangobden blaaliggraae og indtil sneehvid af grove Korn. Ved Dvegaard af samme Beskaffenhed, kun et Veie blandt den anden Graae meget smukt fjødbrødt.

Ved Fiskevaagmøllen og ovenfor Midbye bryder den hvid og af saa ganske fine Korn, at den Bladige ganske forsvinder og den bliver til en Kalksandsteen. Denne Modification er i Særdeleshed riiig paa de skønneste Tremolith- og Straalsteen-Crystaller. Udentvivel er denne stærkt kiselholdig, eller blandet med Qvartsand, hvilket i det Mindste er uægtelig hos den, som bryder lidt ovenfor Sarenvig. Den er lavendelblaae og graahvid i det Blaae o: lyst og mørkt Lavendelblaat i afve-

*) Igjennem hele Saltens Fjord forekommer den: Bodøe i Riisbougen, paa Knaplundøen, ovenfor Stjerstad o. fl. St.

lende schatterede Lag, Lagene af forskjellig Dykkelse, finkornig i Bruddet, næsten smulrende under Fingeren. Den bruser kun svagt med Syre, og Alt opløses slet ikke af den, hvilket ligesom dens rue Udvores viser Dvarts at være inderlig blandet i den. Den bryder imellem Glimmerstifer og Kalkglimmerstifer (see ovenfor) i næsten ganske vertikale Lag.

Kalkstenen bruges her slet ikke, uden det skulde være til at mure med, hvortil den dog er lidet tjenlig, da den hverken taaler Luften eller Varme.

Udenfor Præstegjeldets Grændse paa den østlige Side bryder under Døcnflaet, nær nede ved Fjorden, en meget smuk Marmorart, sneehvid til gulhvid, af temmelig fine Korn, fast og tæt, meget liig den carariske. Udentviol modstaaer den ogsaa bedre Luften, da den er langt tættre end paa noget andet Sted deromkring. Indvaanerne bruge at støde den til Gulosand formedelst dens Hvidhed.

4. Hornblendeskifer forekommer tilligemed den Foregaaende i Glimmerstiferen som mægtige Veier, dog ikke af den Udsvækning som Kalkens; derimod stiger den langt høiere op, skjøndt ogsaa den er langt hyppigere nede i Dalen end op til Fjelds. Dens Bestanddele ere overalt Hornblende og Dvarts, snart meget finkornet, som ved Midbye, hvor den bryder meget smuk med indsprængte haarformige Crystaller udentviol af Straalsteen —, ovenfor Drage og paa Soelvaag, snart mere grovkornig, og da altid af lysere Farver, som nedensfor Skibmandvig ved Søen, paa Tangodden, ved Dvergaard o. f. St. Ofte sees ogsaa Glimmerblade i den. Naar ikke det Halve, og dertil det Høieste af Soelvaagtinden, perpendiculart forenet med Gneis, havde været Hornblendeskifer, vilde jeg antaget den for i Almindelighed at være underordnede Veier i Kalken igjen; thi med den forekommer den næsten ellers bestandig, og i det kjædrøde Kalkleie ved Dvergaard ligger et stort Nyre af grovkornet Hornblendeskifer med tydelig afskilt Dvarts og Hornblende af mere end een Favns Diameter, fuldkommen omgivet af hiint, foruden at et Veie af den Samme ligger ved Siden af Kalkleiet, for det Meste dog afskilt ved Chloritdrummer. Denne Modification bliver ogsaa derved mærkelig, at Hornblenden ikke kornig er forenet med Dvartsen, men altid i smaae Prismes. Her, som næsten paa alle de øvrige Steder, ere foruden Glimmerblade ogsaa Svovelskorn hyppige i den. Det fgl. norske Vidensk. Skr. i det 19de Aarh. 2 B. 2 S.

Genimod Toppen af Sarenvigsfjeldet stikker frem i Glimmerkiferen et svagt Lige Hornblendeskifer af ganske eget Udseende. Massen løskornig, i det Hornblendekornig, men dog meget krystallinsk, blandet med mange solvhvide Glimmerblade og meget lidt finkornig graalighvid Dvarts.

Disse ere de Bjergarter, som saavidt de ere forekomne mig, danner de saltvandske Bjerge og Fjælde*). Af enkelte Fossilier har jeg bemærket Følgende:

1. Vdle Granater, fra rødbrøde til kirsebærbrøde, fra et Hamekorns Størrelse til en Haselnøds, ere almindelige paa flere Steder i Glimmerkiferen. Kun af de Smaae er der forekommet mig rene og gjennemskinnende. I en liden Dvartsgang i Glimmerkiferen mellem Rognan og Hals fandtes de i sammenhøbede Korn af en Vikkes Størrelse med ganske lidt Dvarts imellem. Paa samme Sted forekommer

2. Cyanit, melkehvid, deels forløbende sig i blaaliggraae, deels i berlinerblaae, flattet, drei og i firkantede krystallinske Stykker, meget bredstraalig.

3. Staurolith, Granatit, rødligbrun, i seksidige Prismes, Crystallerne smaae, stærkt glindsende, indborne i Dvarts med Glimmer og lidt Kalk. Kun fundet engang i et løst Steenstykke oppe i Kalkbjerget ovenover Fiskebaag; altsaa heller ikke saameget langt fra og i den samme Strækning, som de Foregaaende, med hvilke den, paa andre Steder forekommer i det sydlige Europa.

4. Tremolith findes almindelig og meget skjon i Kalken, især i den meget finkornige. Crystallerne forekomme adspredte, og knippe- og stjernerformig sammenvorne, graalighvide, næsten melkehvide, graasorte til blaasorte, aplegrønne, løggrenne, altid i skæve firsidige Prismes, særdeles smukke ovenfor Fiskebaagmøllen, Midbye og ved Dvergaard. De af de sidstnævnte Farver antages nu vistnok i Almindelighed for

5. Straalssteen; men at der ikke gives nogen constant eller væsentlig Forskjel imellem disse Arter, vil paa disse Steder Enhver kunne overbevise sig om. Dgfaa til

*) Saa vel ved disses som ved de Følgendes Bestemmelse har jeg Hr. Bergcandibat Keilhau at takke for, at jeg med Sikkerhed kan anføre dem.

6. Hornblendens synes Overgangene ikke at være langt borte. Saaledes bryder nede ved Elven mellem Drage og Dvæle en finstraalig Hornblende, som kommer Straalfenen saare nær, og fornemmelig erkjendes her som Hornblende, i det at den er blandet med fin Dvarts, Hornblendens sædvanlige Følgesvend her, og ikke med Kalk.

Sortgrøn bredstraalig Hornblende forekommer drøi tilligemed halv gjennemfigtig Dvarts og indsprængte sorte Glimmerblade i eller ved Glimmerkiferen i Midbyemarken. Ellers paa flere Steder.

7. Dvarts er almindelig, som Baand gennem de andre Bjergarter. Og saa i større Partier i Glimmerkiferen, og siint indsprængt uden Tvivl i det Meste af Kalken. Crystalliseret forekommer den kun sjelden i Druser i Kalken.

8. Dargasit, kornig Straalfsteen, leverbrun til olivengrøn af temmelig løse kornige affondrede Stykker uden synderlig Glands bryder som en temmelig mægtig — udentvivel — Gang i Hornblendeskifer, som atter ligger som Leie i Glimmerkiferen høit oppe paa Sarenvigsfjeldet.

9. Pistasit synes ikke almindelig i disse Egne, da den kun er forekommet mig eengang i en svag Drumme med Dvarts i Glimmerkifer, og da slet ikke smuk.

10. Almindelig Chlorit forekommer derimod ikke sjelden som ganske smaae Gange med Dvarts i Glimmerkifer. Sjeldnere blot indsprængt löggrøn; Bruddet jordagtigt af smaae Blade.

11. Glimmer forekommer hist og her i Glimmerkiferen drøi, snart kornet af mindre Blade, snart i Plader af større. Ved Felbunæsset har jeg fundet den i Selskab med Kalkspath solohvid og crystalliseret i seksidige Tavler. Oppe i Fiskevaagsfjeldet har jeg fundet to løse Stykker, bestaaende af talkagtig meget smuk æblegrøn Glimmer, Kalkspath, Dvarts og Drtit Crystaller.

12. Kalkspath forekommer som Karer og Druser i den kornigbladige Kalksteen. Ved Felbunæsset sneehvid, af grovkornede affondrede Stykker, gjennemfinnende. I Fiskevaagsfjeldet høit oppe i Flauret blaalliggraae og fjødbrød til teglsteensrød. Der findes den og sjeldnere i Sprækker i Kalkstenen crystalliseret i Rhom-

ber, hvilke undertiden ere overtrukne med rød Jernoxer, hvilket da ogsaa viser, hvorfra den røde Kalkspath har sin Farve.

13. Kalksinter forekom mig eengang oppe i Fiskevaagfjeldet paa Kalken, dog ikke hængende. Aftegraae til gulgraae, brøpsteensagtig, Papillerne ei over 4 Linier høie, aggregate, Bruddet flint splintrigt. Det Traadige er formodentlig gaaet over i dette formedest dens meget tætte og som det synes urene Substantz, hvorfor de krumstaalige affondrede Stykker ei heller vise sig uden der, hvor den brækket længere har været udsat for Luftens Indvirkning. Slinnende, uigien-nemfigtig

14. Svovelkis forekommer overalt, dog især i Hornblendeskiferen indsprængt i smaae Korn. Eengang har jeg truffet den som en Størpe udenpaa en Glimmerkiferblok høit paa Fjeldet, anløben og tynd.

Et mærkværdigt geognostisk Forekommende maa jeg endnu omtale. Jeg har forhen nævnt Soelvaagtinden, som den høieste Fjeldtind, der hæver sig op fra de egentlig saltbalske Barfjelde. Vige ovenfor denne, løbende parallel med hinanden, viser sig Satertinden, adskilt fra den anden ved en omtrent 1000 Skridt bred Dal, hvis Bund for største Delen et Fjeldvand indtager. Satertinden vedbliver at løbe i Syd, dannende siden den østlige Side af Junkersdalen, men Soelvaagtinden ligger ganske isoleret. Den Side, med hvilken de vende mod hinanden, er fra Toppen af den bratteste Præcipice, kun nedenfra et Stykke opad mere straae ved den løse Steenure, som har dannet sig af de nedfaldne Stykker. Omtrent 200 Fod nedenfor dens høieste Spids deler den sig og danner to Spidser, adskilte ved en liden Slette. Den sydlige Spids er den høieste. Dette er Tilfældet saavel med Satertinden som Soelvaagtinden, og Spidserne svare mod hinanden. Disse Fjeldtinde bestaae ikke af een Bjergart, men hver af Tindens Spidser bestaaer af sin særskilte, hvilke i Midten omtrent møde hinanden, og altsaa ikke ligge paa hverandre, men reise sig ved hverandres Side. Den nordlige Spids bestaaer af Gneis eller maaskee rettere en gneisagtig Glimmerkifer — Feltspathen aldeles underordnet —, overtrukket med Oker paa alle Afsløningsfladerne, formodentlig af hyppigt indsprængte Risikorn, hvorved det hele Fjeld faaer et rødbrunt Udseende. Den sydlige Spids derimod bestaaer af en fulstort Hornblendeskifer, hvoraf

fortgrøn Hornblende, tilbeels crystalliseret i sine Prismer, er Hovedbestanddelen med meget fint indsprængt Kvarts. Disse to Bjergarter udmærke sig nu saameget fra hverandre ved deres Farve, at det strax falder i Øinene, at de findes paa samme Maade i de to mod hinanden svarende Fjeldtinde. Endog for det kun lidet opmærksomme Øie maa nu her strax den Tanke falde ind: Soelvaagtinden og Satertinden vare fordum kun eet Fjeld, men som er blevet splittet fra Toppen midt ned igjennem; thi lige ovenfor hinanden ere de tverbratte Sider ligesom efter en Kløvning, de tilsvarende Spidser, og fornemmelig den tilsvarende Bjergart. Første Gang jeg var der, gjorde jeg min Ledfager opmærksom derpaa, og han sagde strax: de have hængt sammen for Synsfloden. Saa synes det vistnok at have været. Men hvilken Kraft har splittet og adskilt saa langt fra hinanden disse uhyre, himmelhøie, med Skyer fast altid krandsede Steenmasjer?

En anden zoologisk-geognostisk Mærkelighed kan jeg dog heller ikke forbigaae. Paa en af mine Fjeldexcursioner kaldt Samtalen med min Ledfager paa hvad jeg meente om de Hvalfiskebeen, som fandtes paa Fjeldene. Jeg blev naturligvis meget forundret over at høre dette; men han forsikrede mig, at han selv havde seet saadanne, men vidste ikke at finde Stedet igjen. Jeg efterspurgte nu dette hos flere, og to af de troværdigste Mænd foruden andre Fiere forsikrede mig, at de havde truffet deslige oppe paa Høifjeldene. Omfjeld fik jeg opspurgt en Fjeldblap, som skulde vide Stedet. Han kom til mig i Juli 1824, sagde mig gjerne at skulle følge mig derhen og vise mig dem, isald de vare bare for Sne. Vi gik, og han førte mig lige til Stedet, men der kunde dengang intet sees for Snees Skyld. Winteren havde været sneesuld, kaldt Foraar, og dette var 18de Juli. I en varmere Sommer og mod Slutningen af August var det da nu, at de egentlig skulde søges. Stedet var omtent 3000° høit til Fjelds i sydost lidt nedensfor den høieste og østligste Top af Storfjeldet, som Lapperne kalde Bosøive. Der var ingen Rime- lighed i, at han skulde ville narre mig; thi han fik Intet for Reisen uden paa Bil- kaar, at han viste mig Benene. Han hedte Lars Olsen, i Almindelighed kaldet Margret Lars. Han forsikrede, at tillgemed ham havde hans Svigerinde Kari Paulsdatter ofte seet dem, men hun var da i Sverige, saa at jeg ikke kunde faae udspurgt hende. Han forklarede videre, at han kunde erindre, at der fandtes no-

get af Hovedet, et Bougblad og Ryghvirvler. Da det laae saa høit oppe paa et lavt Sted, hvor altsaa Sneen ikke alle Aar, og da kun for ganske kort Tid, gif bort, synes mig, at det ogsaa lettere kan forklæres, hvorledes det saalænge skulde have kunnet modstaae Oplosning. De, som de andre Mand sagde at have seet, skulde ligge paa de vestlige Fjelde.

Herhos maa jeg endnu anmærke, at hvad Justitsraad Boie i sin Reise durch Norwegen fortæller, at Præsten Jentoft til Gillesgaard har fortalt ham, at der var en Mand, som nylig havde fundet et heelt Hvalfiske skelet paa Fjeldet Sandhornet, neppe er rigtigt; thi til mig sagde samme Hr. Jentoft, da jeg spurgte ham desangaaende, at han kun havde hørt et gammelt Sagn om, at et saadant skulde have været fundet der.

Tredie Capitel.

D m K l i m a e t .

Klimaet kan nu videre ansees som et Product af Stedets geographiske og geognostiske Betskaffenhed.

Beliggenheden ovenfor Polarkredsen gjør det naturligviis koldt, de mange og høie Fjelde forøge dets Strengthed, — skjøndt her naturligviis er Tale om den beboede Dals, ikke Fjeldenes Klima — Havet derimod formilder det igjen, og gjør det mere ustadigt. Dette om Fjeldene og Havet gjælder dog kun for Vinteren; thi om Sommeren forøges snarere Varmen nede i Dalen ved at være saa trangt indstuttet af Fjeldsiderne, der opvarmede af Solen give Varme fra sig som Kaffelovne, og Havet istedetfor at formilde, kjøler da i hoi Grad ved sine Vinde, der altid ere forbundne med Havskodde; men ustadigt gjør Havet det baade Sommer og Vinter. Dog har Havet ikke saa stor Indflydelse paa Klimaet herinde som ude ved Havkysten, da den lange og under en ret Vinkel bviiede Fjord afholder noget Havvindene, hvorfor og herinde Sommerne ere betydelig varmere, og Vintrene betydelig koldere end ude ved Bodøe.

Vinteren begynder med November og ender med April. Kulden kan ei sammenlignes med den i det sydsrlige Norge; thi hvorvel enkelte Dage kunne

være kolde, er det aldrig af nogen lang Varighed, men afbrydes jævnlig med milde og Regn-Dage. Den strengeste og tillige varigste Kulde, der har været her i de sidste 6 Aar fra 1818-1824, var fra Midten af Januar til lidt hen i Febr. 1823, men da var ogsaa Kulden dermed ganske forbi, og i Marts mange Dage med Sommerluft; og dette var ikke alene Tilfældet det ene Aar, men af saadanne Dage gives der næsten nogle hvert Aar i hiin Maaned, ja endog undertiden i November og Februar. 1821 fra 17de Januar til Februar frøs det ikke nogenstunde om Natten. Kun enkelte Aar falder her Sne i betydelig Mængde, og om den hele Vinters Sne endog var megen, saa bliver her dog kun sjelden noget meget dybt Sneelag, formedelst det afværende milde Veir. Kommer Sneen før Marken er ret tilfrosen, bliver i Almindelighed Vinteren mere ustadig og mild.

Mellem 17de April og 4de Mai begynder Hestehoven, *Tussilago Farfara*, at blomstre. I Slutningen af April Olderen, *Alnus incana*. Mellem 28de April og 6te Mai kommer Eiineren (her Tydo) *Motacilla alba*. I de første Dage af Mai Dværkeren, *Fringilla Montifringilla*, Bogfinken og Trostarterne, og alle disse behøve da og Baarens Komme. Med Mai kan da i Almindelighed Baaren begynde, og fordi Sommeren ei kan siges at tage sin Begyndelse før med Juli, maa da og Baaren endes med Juni. I disse Maanedes gives vel enkelte Sommerdage, ja endog en længere Tid med Sommerveir, f. Ex. i Aaret 1820; men andre Tider, ja endog i meget gode Aar, fryser Jorden stiv i de sidste Dage af Mai. Saaledes 29de Mai 1819 frøs Iistappe paa alle Tager, som ikke tinede op før 1ste Juni, og i Juni have Nattekulde — stundom Sne — (see nedenfor). Desuden indtræffer næsten uden Undtagelse ved St. Hans Tider koldt Veir med Regn, som i det Mindste varer Maanedes ud.

Baaraannen begynder mellem 14de og 26de Mai. Gjøgen kommer 23de til 31te Mai; Steensmækken, *Mot. Oenanthe* 20de til 25de Mai; Sandsvalen, *Hirundo riparia* 26de Mai til 1ste Juni; Birken faaer i Almindelighed Lov i Begyndelsen af Juni, men 1821 først i de sidste Dage af samme Maaned. Høgen blomstrer i den sidste Deel af Mai. Haren begynder at blive graae midt i Mai.

Varme Sommere give for hele Nordland frugtbare Aar, Kolde modsat.

Dette beroer igjen paa, om Havvindene ere de herskende, da Luften er altid tyk, og Skibden undertiden kommer dragende langs ad Fjeldene ved Fjordkanten tyk i en uhyre Mængde og meget hastig. Med dens Komme forsvinder al Varme af Luften. For den Uvante er det et paafaldende Syn at see den saaledes ile frem som den tykkeste Røg, ofte ikke over 2 til 400 Fod oppe. Saadan Sommer var den 1821, da her fra midt i Mai til hen i September ikke gaves en eneste Dag med ganske reen Luft. De saa Dage Solen skinnede, var det altid som gjennem en fin Taage, og blev derfor ogsaa et Aaar. Det Samme skal have været Tilfældet 1812. Om Dagen skinte da Solen aldrig. Var det nogen- sinde klart, var det tidlig om Morgenen, men strax kom da Skibden inddragende, og saa var det forbi. Efter mine 6 Aars Erfaring — som og her er en gammel Troe — indtræffer som ved Jonsok, saa og ved Barsoks Tider (Bartholomei), undertiden noget før, sjelden efter, kaldt Veir med Regn 2 à 3 Uger. Kun Aaret 1822 var en Undtagelse, men da havde og Vaaren og Begyndelsen af Sommeren været saa overordentlig regnfuld. Derimod ere Frostnætter ved den Tid her ikke noget særdeles at frygte, som Tilfældet er i de fleste Egne synderfor. Oftere er det her Tilfældet i Begyndelsen af August.

Slaataannen tager sin Begyndelse de sidste Dage af Juli. Skuraannen mellem 10de og 26de August. Gaaer det ind i September, er det intet godt Tegn. 1821 begyndtes først 10de September, men da var og Kornet froset.

Høsten begynder her med Septbr. Bringebærene modnes nu. Ikke længe varer det da, før Løvet gulner. Den første Sneee paa Høifjeldene falder mellem 24de August og 3die October. Første Sneee nede i Dalen 6te Septbr. til 2den Novbr. Kartoffelgræsset fryser fra 1ste til 27de Septbr.

Middelttemperaturen har uden Tvivl v. Buch efter Gising rigtigt ansat til $+1^{\circ}$.

For at bestemme Jordens Temperatur har jeg i Juli Maaned, da Thermometret ellers stod paa $+11^{\circ}$ i Skyggen, forsøgt to meget gode Rulder, hvilke Begge ogsaa fuldkommen stemte overeens, angivende $+2$, 6 Reaum.; hvilket vel er noget mindre end hvad det skulde være efter Volder Hølljesens Sagta-

gælder ved Bodø; men da derude langt fra ikke høves saa gode Klæder, som de jeg har forsøgt, troer jeg at Forskjellen deraf kan forklæres.

Veirets Forandringer ere her ganske afhængige af Vindene*). Nordvind har koldt, tørt Veir. Østvind klart, altsaa om Vinteren Kulde, om Sommeren Varme. Sydøst og Sydvind mildt eller varmt med Regnskure. Sydvest og Vest Regn. Nordvest koldt Regn, og holder den ved flere Dage, da Sne, ligegodt i hvilken Maaned. Efter Middeltallet af 5 Aars Sagttagelser over Dagene, da det har sneet eller regnet, har det i

Januar	regnet 3 Dage,	sneet 7 Dage
Februar	— 4 —	— 7 —
Marts	— 3 —	— 6 —
April	— 2½ —	— 4½ —
Mai	— 8 —	— 3 —
Juni	— 10 —	— 2 —
Juli	— 9 —	— " —
August	— 13 —	— " —
September	— 12 —	— 1 —
Oktober	— 7 —	— 2½ —
November	— 4½ —	— 7½ —
December	— 3 —	— 4 —

79 Dage 44½ Dag.

Kun i Aaret 1821 faldt Sne i August den 24de. Samme Aar ogsaa den 29de Juni.

Med denne Beregning er nu ikke taget Hensyn paa Sneens eller Regnets Mængde, men kun om det har sneet eller regnet den Dag, meget eller lidt. Tabellen maa da og kun forstaaes, som om der i 44 Dage af Aaret er faldet Sne, men ei at det har sneet i saa lang Tid.

*) Jeg slutte næsten troe dette at være Aarsagen, hvorfor Folket her altid taler om Veiret i masculino genere: Han er styg — stærk — varm — kold. Han var Eglette &c. Der var Stud.

At Maanen har Indflydelse paa Veirliget, eller at disse To staae i en Forbindelse med hverandre, viser sig her uimodsigeligt for enhver Sagttager. Har der været i længere Tid Kulde eller Regn, da staaer det saare sjældent Feil, at Forandringen jo skeer ved et Kvartterskifte. Dette vil til Exempel ogsaa kunne sees af den nedensølgende daglige Veiriagttagelse, skjøndt Veirligets særegne Characterer i det Hele bedre bemærkes under Sagttagelserne, end man af de Dystreone kan slutte sig til den.

Plaskregn falder her aldrig; thi hvad der drives stundom frem med stærk Blæst, kan ei kaldes saa. Hagel er ligeledes meget sjælden om Sommeren; derimod ende i Uimindelighed Regndage om Vinteren med Hagel, som da undertiden falder i Mængde, men ganske smaae. Tordenveir er heller ikke hverken hyppigt eller stærkt. Flere Sommere høres kun eengang. Om Vinteren sees Lynild oftere, nemlig ved stærkt vedholdende Havveir o: Regn med Vestenstorm, især i Januar og Februar, men dog langt sjældnere herinde end ved Havkanten. Ei altid høres da Torden.

Som det, der har megen Indflydelse paa Klimaet, maa ogsaa nævnes Havgulen o: den Vestenvind, som fra midt i Mai til Begyndelsen af Septbr. hver Dag ved klart Veir fra Kl. 1-6 omtrent falder ind i alle Fjorde, som en naturlig Følge af at den koldere og tungere Havluft trænger ind i Dalene, naar Luften der af Solen er bleven opvarmet og fortyndet. Denne Havgul kjæler betydeligt Sommervarmen, men det bliver dog et Spørgsmaal: om til Egnens Skade eller Fordeel; thi allerede Dals i sin Nordlands Trompet Side 26 siger vist meget rigtigt:

Vor Herre, som skiftet har alting i Lag,

Han ikke foruden besynderlig Sag

Forordner os saadanne Vinde.

Var ikke Havgulen i Fjorder indsendt,

Da blev af den hidfige Sommer forbrændt

Daade Blomster og bladfulde Vinde.

Dog ubehagelig er den, naar man har for lidet Varme, der som oftest er Tilfældet. Dog maa herimod erindres, at kun saa ret varme Dage efterhinanden ere nok for at Kornet skinner.

Nordlys ere ikke alle Nær lige hyppige. Nogle Vintre ere de nemlig heel sjeldne — dog dette maaskee fordi Himlen ogsaa er saa sjelden klar; andre særdeles hyppige, og da tillige meget stærke. Det første jeg har iagttaget dem har været i Slutningen af August, men altid bliver dog den ellers saa nøiagtige v. Buch feil underrettet, naar han i sin Reise siger: „Med ikke liden Forundring har jeg hørt, at Nordlys slet ikke ere saa almindelige i Nordland, som vi troe. De høre altid til de Phænomener, som ved deres Fremkomst gjøre Opfigt som et Tordenveir. Ogsaa synes de ikke her nærmere end ved Bergen eller Scotland;“ thi selv har jeg iagttaget dem i Dplandet paa samme Bredde som Bergen, og desuden erkyndiget mig hos Mand, som have boet baade i Bergen og her, og de ere eenstemmige i, at der kan ingen Sammenligning gjøres mellem hvor nære og stærke de vise sig her og der. De forekomme sædvanligen der som en svag Flamme nærderst ved Horizonten mod Nordvest; her staae de derimod som oftest i en heel Bue tværtover Himmelen fra Nordost til Vestsydvest, og saa nære, at de synes at ligge nede paa de 400° høie Fjelde, hvoraf Dalen her begrændses, og flamme saa stærkt og hurtigt, at man synes at høre, hvorledes de hvistle. Iblandt mange Mærkelige viste sig det Smukkeste, jeg har seet, den 24de Febr. 1820, da det meget stort stod tværtover Himlen i den angivne Retning regnbuefarvet, stærk flammende, med utrolig Hastighed skydende sig ud i pillformige Straaler, og atter samlende sig. De anses her, hvor de kaldes Veirlys, og nok ikke ganske uden Grund, som Regn paa ustadigt Veir.

Mærkeligt er det og, at Nordskjælv her ere temmelig hyppige fremfor i de sydlige Egne af Landet. I min Tid indtraf tvende, nemlig den 31te August 1819 og 25de Januar 1823. Det Første indtraf ved stille lummervarmt Veir Kl. 3½ Eftermiddag. Allegange ledsagedes det af en stærk Duur, som kom fra Vestsydvest. Huset rystede stærkt, Alt knagede og Gulvet var som i en bølgeformig Bevægelse; gamle Mure faldt ned. Vandet i Bakken, Skipperelven, som kommer lige ud af Fjeldet, var hvidt af Leer, skjøndt den ellers aldrig pleier være det, og der heller ikke findes Leer omkring den. Dogange samme Dag siden feltes svagere Rystelser. Ligesaa om Natten til 2den Septbr. og 3die Septbr. om Morgenen. Det Andet i Naret 1823 var svagere, og varede neppe over 1 Minut.

Det var da næsten stille, østlig Vind, og meget koldt. I Aaret 1814 i Slutningen af September indtraf ligeledes en Rystelse om Natten, som var efter Alles Vidnesbyrd, som følte begge, endnu stærkere end den i 1820. Den ledsagedes ogsaa af 2 svagere næste Dag. Før den Tid vide gamle Folk ikke at tale om Jordstølv uden at gaae en 30-40 Aar tilbage i Tiden.

Thermometer-Observationer kan jeg kun give for en kort Tid, og skjøndt disse ere ganske utilstrækkelige til deraf at beregne nogen Middeltemperatur for Stedet, thi dertil vilde i disse Egne udfordres mange Aars Sagttagelser, troede jeg dem dog at kunne være ikke uden Interesse, da man ellers har Intet fra denne Kant. Anmærkes maa der dog, at Winterveiret begge Winterne, baade 1823 og 1824, var usædvanlig stadigt, og især den sidste sneefuldt.

1823.

Januar.

1-6.	Klart, koldt.
7.	Lidt Sne.
8.	Koldt, klart.
9. 10.	Dykt.
11.	Dykt.
12.	Lidt Sne, klarnede siden. NB Nymaane.
13.	Koldt, Nordostblæst.
14. 15.	Meget koldt.
16.	Lidt Sne.
17.	Koldt, klart.
18.	Dykt.
19. 20.	Strengt koldt, klart.
21.	Lidt Sne.
22.	Snee.
23.	Koldere.
24.	Snee.
25-28.	Yderst strengt koldt, klart.
29. 30.	Ligeledes.

Februar.

1-4.	Meget streng koldt, klart.
5. 6.	Koldt, klart.
7.	Lidt Sne.
8.	Snee.
9. 10.	Meget koldt.
11.	Dykt, ikke koldt. NB Nymaane.
12.	Næsten lindt, lidt Sne.
13. 14.	Lindt, Sydvind, lidt Regn.
15.	Dykt, Sneerusk.
16-18.	Klart, stille, ikke koldt, S. D.
19-23.	Ligeledes, kun stærk af S. D.
24. 25.	Skyet, ikke koldt.
26-28.	Klart, lidt koldere.

1823.

Marts.

1.	Skyet, ikke foldt.	
2.	Klart, temmelig foldt.	
3.	Egelsaa.	
4.	Skyet, mindre foldt.	
5.	Klart.	
6.	Klart, ikke meget foldt.	
til		
8.	Klart, foldere.	
9.	Egelsaa.	
10.	Klart, mildt.	
11.		
og	Vist foldere.	
12.	Egelsaa.	
13.	Dykt, Regn, Eydeffleest.	
14.	Dykt, stærk Regn.	
15.	Vindt, Skyet.	
16.	Snee.	
17.	Solfin, Sneelinger.	
18.	Snee.	
19.	Koldt om Natten, Skyet.	
20.	Dykt, ikke foldt.	
21.	Eydeffwind, Solfin.	
22.	Sommerveir.	
23.	Dykt, lidt Regn.	
24.	Sommerveir.	
25.	Dykt, mildt.	
26.	Skyet, Sommerveir.	
27.	Solfin.	0
28.	Solfin.	+2
29.	Solfin.	1
30.	Solfin.	+7
31.	Solfin.	7

April.

1.	Krøs lidt om Natten, Klart med Dskenb., siden dykt m. S.D.	+3	1	+3	1	+3
2.	Dykt.	3	2	6	1	1
3.	Sivnebe om Natten, Skyet.	1	2	5	1	1
4.	Solfin.	2	10	8	2	2
5.	Krøs om Natten, Solfin.	1	7	10	2	2
6.	Dykt, Nattefrost.	3	4	7	2	2
7.	Dykt, Sneelinger.	0,5	6	4	0	0
8.	Nattefrost, Sneelinger.	0,5	2,5	2,5	-1,5	-1,5
9.	Dykt, Solfin.	-1	4	4	+0,5	+0,5
10.	Regn.	+3	4	4	1,5	1,5
11.	Om Natten Snee.	1	2,5	2,5	1,5	1,5
12.	Slud, siden Solfin, N.D.	1	1,5	1,5	-2	-2
13.	som gif til N.	1,5	0,5	2	0	0
14.	Desuden Kl. 4 + 1 og Kl. 7½	1,5	2	2	-0,5	-0,5
15.	+2, Sneelinger og Regnsl.	0,5	5	5	+2	+2
16.	Skyet.	-1	2	2	1	1
17.	Solfin, Snee.	+2	0	2,5	0	0
18.	Klart.	0	1,5	1,5	-1	-1
19.	Dykt, lidt Snee.	-1,5	2	0	2	2
20.	Om Natten lidt Snee, Klart.	2	1,5	0	1	1
21.	NB første Dvarteer.	1,5	1,5	1	1	1
22.	Skyet.	1,5	1,5	1,5	0	0
23.	Skyet, Solfin.	1,5	1,5	2,5	0,5	0,5
24.	Klart.	1	3,5	3,5	+1	+1
25.	Klart, N.	0	5	5	2,5	2,5
26.	NB fuld Maane.	+2,5	6	6	3	3
27.	Skyet, Storm af S.D.	3	7	7	4	4
28.	Solfin, Regn.	3	7	7	1,5	1,5
29.	Lite Snee, Skyet.	4	7	7	4	4
30.	Dykt.	3	5	5		

1823.		Sund.	
1.	+4,5	+8	+8
2.	4	8	8
3.	2	9	5
4.	1	9	10,5
5.	0	7	12
6.	-1	7	10
7.	1	7	15
8.	2,5	7	7
9.	+1,5	7	5
10.	3	7	12
11.	3	7	10
12.	3	7	15
13.	2,5	7	10
14.	3	7	15
15.	5	7	17
16.	6	7	17
17.	6	7	18
18.	6	7	18
19.	6	7	19
20.	7	7	20
21.	3,5	8	21
22.	3,5	3,5	22
23.	7	10	23
24.	9	13,5	24
25.	8	11	25
26.	7,5	10	26
27.	6	7	28
28.	8	10,5	29
29.	7,5	8	30
30.	8	12	30
31.	9	12,5	30

Sund.

Æbet.

Boft.

Snæ og Regningur, NB fofte

Dvartær.

Snælingur.

Slart.

Colffin, fbyet.

Bigelaa.

Bigelaa.

Snælingur.

Boft. NB my Mænae.

Colffin, fbyet.

Colffin.

Snælingur.

Æbet, Slartefroff.

Snælingur.

Slart.

Slart.

Slart.

Snæat Regn.

Snælingur.

Boft.

Boft.

Slart.

Colffin.

Boft.

Æbet, Slart.

Bigelaa.

Bigelaa.

Bigelaa.

Æbet, Colffin.

Snæat Regningur.

Sund.

Regningur.

Colffin, Regningur.

Bigelaa.

Bigelaa.

Boft.

Colffin. Sin Slart + 8.

Colffin.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

Colffin, vaerm.

1823.

Juli.

1.	+14,5	+12	Smaat Regn.
2.	12	7,5	Regn.
6.	14	9,5	Solfin, varmt.
7.	8		Solfin.
8.			Smaat Regn.
10.	8	6	Regn.
11.	7	6	
12.	8		
13.	14		
14.	14	7,5	Regn.
15.	11	6	
16.			
18.	16	11	Regn, Solfin.
20.	14		
21.	15	11	
22.	19	14	
23.	21	16	
24.	20	15	
25.			
til			
27.	17		Skart.
28.	14		
29.	19	15	Skyet.
30.	20	12	Skart.
31.			Skart.

August.

1.			
2.			
5.	18	10	Skart, Regn.
6.	8,5		Sfodde. N. S.
7.			Syft.
8.			} Ligefaa.
9.			Skart.
10.			Skart.
11.	18		
15.			Skart.
16.	22		Skart.
17.			Regn.
18.			Meget varmt, Torden.
19.			Sfodde.
20.			
til			Syft.
22.			
24.			Skart, Regn.
25.			Syft.
26.	+5		Ligefaa.
27.	5		Regn, Sne paa Fjeldene.
28.	7		Regn, Sne paa Fjeldene.
29.	10	5	Skarnede.
30.			Skart, lidt Rattetube.
31.			Syft, Regn.

September.

1.	+8	+10	+9	Regn.
2.	8	10	9	Regn.
3.	8	14		Isst Regn.
4.	8	9		Isst Regn.
5.	5	6		Snede om Matt. paa Stæbene.
6.	2,5	6	3,5	Snedinger Regn.
7.	3	4		Enen lagde sig næsten lige ned paa Matten.
8.	3	4	3	Isst af Sne.
9.	1	3	2	Nach Sne.
10.	2	5	2	Rannebe.
11.	3	5		Isst.
12.	4	8	7	Isst Regn.
13.	4	12,5		Isst Regn.
14.	8	12		Regn.
15.	7	13		Matt. Isst.
16.	8	14		Matt.
17.				Isst.
18.				Regn.
19.			5,5	Isst.
20.	6	7,5		Regn.
21.	8	10	6	Isst.
22.				Matt.
23.				Regnsnær.
27.				Matt. Mattsnæbe.
28.				Isst. Isst.
29.		3		Isst.
30.	-1			Den første egentlige Matt-
				frost.

October.

1.	+12,5	+8	+7	Storm af Isst.
2.		12	11	Isst.
3.		10	5	Isst.
4.	5	8	5	Isst.
5.	4	8	5	Isst. Regn.
6.	3	8		Isst.
7.	6	11		Isst.
8.	5	9,5		Isst.
9.	3	10	5	Isst.
10.	0,5	11	9	Rannebe, Isst.
11.	3	9,5		Isst. Al 9 om Af-
				tenen endnu +9.
12.	4,5	11	5	Isst.
13.	4,5	9	5	Isst.
14.	2	8	4	Isst.
15.	2,5	6	3	Isst.
16.	1	3,5	4	Regn.
17.	2,5	8	3	Regn.
18.	2	3	0,5	Isst.
19.	0	1,5	1	Isst om Matten.
20.	-2,5	2,5	0,5	Isst. Isst Sne.
21.	+0,5	2,5	4,5	Isst. Regn.
22.	5	4,5	7	Isst.
23.	5	7	7	Regn.
24.	2	2,5	1,5	Isst.
25.	2	2,5	1,5	Regn.
26.	4	2	1,5	Isst.
27.	2,5	1	3,5	Isst.
28.	-0,7	1,5	0,5	Regn.
29.	+0,5	0,5		Isst.
30.	0	0,5	2	Isst.
31.	-2,5	-1,5		Snee.

December.

1.	0	0	0	+0,3	Skyet.
2.	+2,5	+2,5	+2,5	2	Regn.
3.	0,5	-0,5	-1,5	-1,5	Skyet.
4.	-9	11	11	11	Klart.
5.	12	12	12,5	12,5	Klart.
6.	8	6,5	4	4	Skyet.
7.	3	3	3	3	Snee, tykt.
8.	1,7	1,7	2	2	Snee.
9.	5,5	5	5	5	Snee, Skyet.
10.	8,5	10	11,5	11,5	Snee, Klart.
11.	5	6	7,5	7,5	Dykt, Klart.
12.	5,5	4	4	4	Dykt.
13.	6	8	11	11	Klart.
14.	13	12	14	14	Klart.
15.	13	12	13	13	Klart.
16.	6	5	3	3	Dykt.
17.	1	0	+4	+4	Dykt.
18.	+3,5	+3,5	3,5	3,5	Dykt.
19.	2,5	2	2	2	Skyet.
20.	-5	-6	-7	-7	Klart.
21.	11,5	12	12	12	Klart.
22.	11	10,7	10	10	Klart.
23.	11,5	12,5	12	12	Klart.
24.	13	12	11	11	Klart.
25.	12	12	11	11	Klart.
26.	3	2	2	2	Dykt.
27.	1,5	1	1	1	Dykt.
28.	2,5	4,5	5	5	Klarnede.
29.	2,5	1,5	1,5	1,5	Dykt.
30.	+0,5	+1	+0,5	+0,5	Dykt.
31.	-4	-5	-6	-6	Klart.

November.

1.	-5,5	-5	-7,5	Klart.
2.	9,5	5	4	Klart, tykt.
3.	3,5	0,5	0,5	Skyet.
4.	6	2,5	2	Klart.
5.	1	0	0	Dykt, Sneeflinget.
6.	+2	+2,5	+1,5	Regn.
7.	0	0	-1	Lidt Snee.
8.	-1,5	-2	2	Soskin, Sneefling.
9.	6	6	8	Klart.
10.	1,5	+3	+2,5	Regn.
11.	+3	3,5	3,5	Stærk Regn.
12.	0	1	0,5	Lidt Snee.
13.	-4	-2	-3	Klart, tykt, Snee.
14.	2	2	2	Snee.
15.	4	2	+2	Klart, tykt, Regn. Hagel.
16.	1	1	1	Meget Hagel, Snee.
17.	2	1	2	Dykt.
18.	6,5	5,5	5,5	Klart.
19.	4,5	3,5	3,5	Dykt.
20.	4,5	6	2	Klart, tykt. En Stormvind i det Deiret forandrede sig.
21.	4,5	2	2	Dykt.
22.	2	0,5	0,5	Snee.
23.	0,5	2	2	Snee.
24.	2,5	1	0	Dykt, lidt Regn.
25.	0,5	2,5	3	Lidt Snee, Klart.
26.	6,5	5	5	Dykt, lidt Snee.
27.	5	5	3	Pigelsaa.
28.	2	1	2	Snee.
29.	+0,5	+0,5	0	Sneeflinget.
30.	0	0	0	

Det tgl. norske Vidsskelsk. Skr. i det 19de Aarh. 2. B. 2. S.

1824.		Januar.		Februar.				
1.	-11	-11	-12	1.	+2	+4	+4	Megn.
2.	13	13	11	2.	1	0	-1	Flarnebe.
3.	8	8	8	3.	2	4	+4	Øbvet, Colffin.
4.	2	1	0	4.	-2,7	-2,7	-5	Flart.
5.	+1	4	3	5.	0	0	1	Øbvet, Colffin.
6.	1,5	3	2	6.	2,7	0	1	Øbvet, Colffin.
7.	2,3	2,3	2,5	7.	2,3	+0,5	+0,5	Øbvet, Megn.
8.	4	3,7	3,5	8.	+1,7	1	0,5	Øbvet, Megn.
9.	0,7	0	1	9.	0	1	0	Øbvet, Megn.
10.	0	1	1	10.	0,5	1	-2	Øbvet, saa Sagel, saa Flart.
11.	3	1	1	11.	-6	-3	8	Øbvet, saa Sagel, saa Flart.
12.	5,5	6	4,5	12.	7,5	4,5	7	Øbvet.
13.	10,5	6	8	13.	9	8,5	10	Øbvet.
14.	5	5	8	14.	16	9,7	11,5	Øbvet.
15.	6,5	7	8,5	15.	16	11	4	Øbvet, liben Sneeling.
16.	6,5	4,5	3,5	16.	7	2,5	4	Øbvet, liben Sneeling.
17.	4	4	5	17.	6	4	5,3	Øbvet.
18.	4	3	5	18.	9	3	3	Øbvet.
19.	6,5	5,5	5	19.	5	2	4	Øbvet.
20.	8	9	12	20.	5,5	+0,5	0,3	Øbvet, liben Sneeling.
21.	8	5	5	21.	1	-0,3	1	Øbvet.
22.	1	1,5	2	22.	+1	2	1	Øbvet.
23.	1	3,5	4	23.	-4	1	1	Øbvet, Sneeling.
24.	4	3,5	4	24.	0	1	+0,5	Øbvet, Sneeling.
25.	1,5	4	7	25.	0	-0,3	-0,5	Øbvet, Megn.
26.	4,3	3,5	4,5	26.	1	0,5	2	Øbvet, Megn.
27.	1,5	3	3,5	27.	1	0,5	2	Øbvet, Megn.
28.	4,5	3	2,5	28.	2	1	2	Øbvet, Megn.
29.	1	0	0,5	29.	+1	1	2	Øbvet, Megn.
30.	8	5,5	5,5	30.				Øbvet, Megn.
31.	0	0,5	1,3	31.				Øbvet, Megn.

Sneevetter ophorte,
NB Stormane, og
Sneevetter ophorte.

1824.

1.	3	-	4	1.	-7	-1	-4	April.	Klart.
2.	14	6	10,5	2.	4	+3,3	5	Klart.	Klart.
3.	14	6	11	3.		2	5	Klart.	Klart.
4.	18,5	7	15	4.		3,7	+	Klart.	Klart., tyknebe.
5.	19,5	8	9	5.		8,7	+1,5	Klart.	Dyft.
6.	10	3	8	6.		6	2,5	Dyft.	Daaget.
7.	5	2,5	5	7.		5	3	Daaget.	Klart.
8.	2,7	+3,7	0	8.		4	1	Klart.	Klart.
9.	+	4	0	9.		4,5	1	Klart.	Klart.
10.	1	2	0	10.		5,5	1,5	Klart.	Klart.
11.	-	1	3	11.		2	-0,7	Klart.	Klart.
12.	2,5	1	3	12.		6	+	Klart.	Klart.
13.	12,5	1	0	13.		5	0,5	Klart.	Klart.
14.	3	2	3	14.		3,7	-2	Klart.	Klart.
15.	7,3	1	0	15.		1,5	1,5	Klart.	Klart.
16.	6,5	2	3,5	16.		2,7	0	Klart.	Klart.
17.	9,7	1	4	17.		2,5	0,5	Klart.	Klart.
18.	9,5	0	4	18.		2	1,5	Klart.	Klart.
19.	4	+3	0	19.		2	1	Klart.	Klart.
20.	3,7	4	0,5	20.		6	+2	Klart.	Klart.
21.	0,5	4,5	1	21.		7,3	3,5	Klart.	Klart.
22.	0,5	5	3	22.		6	3,3	Klart.	Klart.
23.	2,5	7,5	1	23.				Klart.	Klart.
24.	4,5	5,5	0,5	24.				Klart.	Klart.
25.	1	3	1	25.				Klart.	Klart.
26.	1	2	0,5	26.				Klart.	Klart.
27.	2,5	1	2	27.				Klart.	Klart.
28.	2,5	1	3	28.				Klart.	Klart.
29.	5	-4	2	29.				Klart.	Klart.
30.	11	2,5	9	30.				Klart.	Klart.
31.	3,3	+0,5	5					Klart.	Klart.
	8	-2	7,5					Klart.	Klart.

Marts.

1.	4	-	4	1.	-7	-1	-4	April.	Klart.
2.	10,5	6	10,5	2.	4	+3,3	5	Klart.	Klart.
3.	11	6	11	3.		2	5	Klart.	Klart.
4.	15	7	15	4.		3,7	+	Klart.	Klart., tyknebe.
5.	18,5	8	9	5.		8,7	+1,5	Klart.	Dyft.
6.	10	3	8	6.		6	2,5	Dyft.	Daaget.
7.	5	2,5	5	7.		5	3	Daaget.	Klart.
8.	2,7	+3,7	0	8.		4	1	Klart.	Klart.
9.	+	4	0	9.		4,5	1	Klart.	Klart.
10.	1	2	0	10.		5,5	1,5	Klart.	Klart.
11.	-	1	3	11.		2	-0,7	Klart.	Klart.
12.	2,5	1	3	12.		6	+	Klart.	Klart.
13.	12,5	1	0	13.		5	0,5	Klart.	Klart.
14.	3	2	3	14.		3,7	-2	Klart.	Klart.
15.	7,3	1	0	15.		1,5	1,5	Klart.	Klart.
16.	6,5	2	3,5	16.		2,7	0	Klart.	Klart.
17.	9,7	1	4	17.		2,5	0,5	Klart.	Klart.
18.	9,5	0	4	18.		2	1,5	Klart.	Klart.
19.	4	+3	0	19.		2	1	Klart.	Klart.
20.	3,7	4	0,5	20.		6	+2	Klart.	Klart.
21.	0,5	4,5	1	21.		7,3	3,5	Klart.	Klart.
22.	0,5	5	3	22.		6	3,3	Klart.	Klart.
23.	2,5	7,5	1	23.				Klart.	Klart.
24.	4,5	5,5	0,5	24.				Klart.	Klart.
25.	1	3	1	25.				Klart.	Klart.
26.	1	2	0,5	26.				Klart.	Klart.
27.	2,5	1	2	27.				Klart.	Klart.
28.	2,5	1	3	28.				Klart.	Klart.
29.	5	-4	2	29.				Klart.	Klart.
30.	11	2,5	9	30.				Klart.	Klart.
31.	3,3	+0,5	5					Klart.	Klart.
	8	-2	7,5					Klart.	Klart.

Q 2

Marts.

1.	4	-	4	1.	-7	-1	-4	April.	Klart.
2.	10,5	6	10,5	2.	4	+3,3	5	Klart.	Klart.
3.	11	6	11	3.		2	5	Klart.	Klart.
4.	15	7	15	4.		3,7	+	Klart.	Klart., tyknebe.
5.	18,5	8	9	5.		8,7	+1,5	Klart.	Dyft.
6.	10	3	8	6.		6	2,5	Dyft.	Daaget.
7.	5	2,5	5	7.		5	3	Daaget.	Klart.
8.	2,7	+3,7	0	8.		4	1	Klart.	Klart.
9.	+	4	0	9.		4,5	1	Klart.	Klart.
10.	1	2	0	10.		5,5	1,5	Klart.	Klart.
11.	-	1	3	11.		2	-0,7	Klart.	Klart.
12.	2,5	1	3	12.		6	+	Klart.	Klart.
13.	12,5	1	0	13.		5	0,5	Klart.	Klart.
14.	3	2	3	14.		3,7	-2	Klart.	Klart.
15.	7,3	1	0	15.		1,5	1,5	Klart.	Klart.
16.	6,5	2	3,5	16.		2,7	0	Klart.	Klart.
17.	9,7	1	4	17.		2,5	0,5	Klart.	Klart.
18.	9,5	0	4	18.		2	1,5	Klart.	Klart.
19.	4	+3	0	19.		2	1	Klart.	Klart.
20.	3,7	4	0,5	20.		6	+2	Klart.	Klart.
21.	0,5	4,5	1	21.		7,3	3,5	Klart.	Klart.
22.	0,5	5	3	22.		6	3,3	Klart.	Klart.
23.	2,5	7,5	1	23.				Klart.	Klart.
24.	4,5	5,5	0,5	24.				Klart.	Klart.
25.	1	3	1	25.				Klart.	Klart.
26.	1	2	0,5	26.				Klart.	Klart.
27.	2,5	1	2	27.				Klart.	Klart.
28.	2,5	1	3	28.				Klart.	Klart.
29.	5	-4	2	29.				Klart.	Klart.
30.	11	2,5	9	30.				Klart.	Klart.
31.	3,3	+0,5	5					Klart.	Klart.
	8	-2	7,5					Klart.	Klart.

Solfin, Regn, taæ

Solfin, Regn, taæ

Solfin, Regn, taæ

Solfin, Regn, taæ

Solfin, Regn, taæ

Solfin, Regn, taæ

Solfin, Regn, taæ

1824.

	+6	+8	+6	
1.	+6	11,5	6	Chart Regn.
2.	5,5	10	6	Chart.
3.	5	6,5	3	Chart.
4.	5	11,5	5	Chart.
5.		6,3	2,5	Chart.
6.		9	4,5	Chart.
7.	5,5	10	6	Chart.
8.	5,5	6,5	4	Chart.
9.	5,5	6	5	Chart.
10.	3,3	8	6	Chart.
11.	3,5	8,5	5	Chart.
12.	3,7	4	2,5	Chart.
13.		4,3	3	Chart.
14.	3	4,7	2,5	Chart.
15.	3,5	4,5	2	Chart.
16.	2	9,5	4,5	Chart.
17.	-0,5	6,5	1,5	Chart.
18.	+5,5	5,5	3	Chart.
19.		6,7		Chart.
20.	2	10	5,5	Chart.
21.		10	3	Chart.
22.		10	4	Chart.
23.	4	6	5	Chart.
24.		6	8,7	Chart.
25.		9	6	Chart.
26.	8,5	10	3	Chart.
27.	3	5	5	Chart.
28.	3,5	6	5	Chart.
29.	5,5	7	6	Chart.
30.		10	10	Chart.
31.		12		Chart.

Mat.

	+10,5	+15,5	+8	
1.	10,5	15,5	7	Chart.
2.	5	7	5	Chart.
3.	6	7,5	5,5	Chart.
4.	5,5	7	5	Chart.
5.	6	6,5	4	Chart.
6.	6	6	4	Chart.
7.	6	6,5	4	Chart.
8.	6	6	4	Chart.
9.	2	4	1,5	Chart.
10.		6	4	Chart.
11.		5,3	4	Chart.
12.		7,7	5,5	Chart.
13.		6	5	Chart.
14.		14	10	Chart.
15.	6,3	7	5	Chart.
16.	5	7		Chart.
17.		15		Chart.
18.		17		Chart.
19.		18		Chart.
20.				Chart.
21.				Chart.
22.				Chart.
23.	13	13,5	13	Chart.
24.	13	15,5	12	Chart.
25.	16	20	16,5	Chart.
26.		23	17	Chart.
27.		14,5	13,5	Chart.
28.		17	14,5	Chart.
29.		18	14	Chart.
30.		16	13	Chart.

Sunt.

	+6,5	+8	
1.	6,5	8	Chart.
2.	5,5	7	Chart.
3.	4,3	5,5	Chart.
4.	4	5	Chart.
5.	4	4	Chart.
6.	4	4	Chart.
7.	4	4	Chart.
8.	4	4	Chart.
9.	4	4	Chart.
10.	4	4	Chart.
11.	4	4	Chart.
12.	4	4	Chart.
13.	4	4	Chart.
14.	4	4	Chart.
15.	4	4	Chart.
16.	4	4	Chart.
17.	4	4	Chart.
18.	4	4	Chart.
19.	4	4	Chart.
20.	4	4	Chart.
21.	4	4	Chart.
22.	4	4	Chart.
23.	4	4	Chart.
24.	4	4	Chart.
25.	4	4	Chart.
26.	4	4	Chart.
27.	4	4	Chart.
28.	4	4	Chart.
29.	4	4	Chart.
30.	4	4	Chart.

Mindesten ist ein S.

1.	16,5	12	9,7	Klart.	16.	13	12	10	Lidt Regn.
2.	16	14,5	12	Skyet.	17.	11	10	8	Dykt.
3.	17,5	14	12	Solskin, tykt, Regn.	18.	12	8	5	Regnif., tykt.
4.	16	14,5	12	Skyet.	19.	10			Sneede om Natten paa Fjeldene. Regn.
5.	18	13	9	Skyet, lidt Solskin.	20.	12	10	7	Skyet.
6.	9	8,5	8	Kliint Regn.	21.	9	10	7	Regnskure.
7.	10,5	12	10	Laage, Klart.	22.	15	12	10	Solskin, tykt.
8.	21	18	13,5	Klart.	23.	12	11	10	Regn.
9.	21,5	16	10,5	Skyet, Klart.	24.	12	10	6,5	Regnskure.
10.	15	18	14	Dykt, Regnif.	25.	14	14	13	Skyet.
11.	18	16	14	Skyet, Solskin.	26.	16	14	13	Skyet, Solskin.
12.	13	12	10	Laaget.	27.	12	12		Dykt.
14.	8	9,5	8	Regn.	28.	11	10,5	8,5	Regn.
15.	8	11	6	Klarnebe. Fros til Fjelds, og Kartoffelgroesket sommeseds nede i Bøigden.	29.	12			Solskin.

Første Rubrik indeholder Sagttagelser fra Kl. 8 om Morgenen, den Anden fra Kl. mellem 12 og 2, den Tredie fra Kl. 3 til 6. Om Sommeren fra Kl. 6, og isaarelge det var saa lyst, at det da kunde observeres, siden altid fra Aftenkumringen, som om Vinteren er Kl. 3; thi Solen er her borte eller under Horizonten fra 30te November til 12te Januar. Det er ogsaa verd at lægge Mærke til, at naar Veiret om Vinteren forandrer sig fra Kulde til Vinne, da skeer Forandringen næsten bestandig mod Aftenen, da Vinden gaar over til Sydvest. Vinden lader sig ikke iagttage i Pressegaarden, da den, som der falder, er ganske uefterrettelig, men kan sluites efter den ovenfor angivne Bestemmelse.

Fjerde Capitel.

Om Planteriget.

Efterat have afhandlet det Geognostiske og Klimatiske, ledes vi til deres Frembringelser, Planterne; thi som deres Fader kunne vi jo ansee dette, som Moder hiint. I Forhold til dens nordlige Beliggenhed findes Egnen her at være meget riig paa Planter, hvortil dens mange Forskjelligheder, høie Fjelde, trange Dale, Havet, Indsoer, qvartsagtige og Kalkbjerge bidrage, og som jeg troer vil sees af efterfølgende fuldstændige Fortegnelse. I det jeg kalder den fuldstændig, vil jeg ikke have sagt, at ikke her endnu skulle findes nogle Mosser og især Vandalger eller Soppe, som ikke vare opregnede — jeg har selv nogle endnu ubestemte — men kun at de Uansortes Dal ei vil være af nogen Betydning imod de Ansortes, ligesom jeg troer, at af phanerogame Planter meget sjelden et Tillæg til de her Ansorte vil findes. Jeg har i Fortegnelsen fulgt det naturlige Systems Familier, som de, der bedst give en Oversigt over en Egns Flora. Af norske Navne har jeg kun anført de Faa, hvormed de virkelig her kaldes. Kun ved de af mig her først bekendtgjorte Arter har jeg tilføiet en Diagnose, og ved dem, som Wahlberg ikke har i sin flora lapponica, eller kun har fundet paa et enkelt fjernt Sted, deres bestemte Bopæst.

Fungi *).

Agaricus vaginatus b. *lividus* og d.

fulvus. I Furrusfove.

muscarius. I October har jeg flere

Gange fundet den her, da den derimod i de sydligere Egne af Landet fremkommer i Juli.

cristatus, paa raadvent Træe i Lunde.

*) Hvor ei Andet er anmærket, ere Bestemmelserne efter Fries systema mycologicum.

Agaricus granulosis, iblandt Mosser i

Furrusfove. Her forekommer ingen anden Modification end *A. muricatus* Fl. Dan. t. 1015.

melleus, ved Roden af Løvtræstubber.

hypothicus, i Skove, October.

flavovirens, ved Skovveie.

rutilus, i Furrusfove.

emeticus a, og b. *xynoxanthus* og d. *ochroleucus*. Overalt. Den

Sidste vist en egen Art.

fragilis, i Skove.

Agaricus torminosus.

deliciosus, paa Enge.

subdulcis, i Skove.

rufus, ligesaa.

piperatus, paa Enge og i Lunde.

gilvus. A. cyathiformis Fl. Dan.

flaccidus β . membranaceus.

clavipes og conicus, paa Enge.

miniatus, i fugtige Enge.

aquosus, dryophilus og oreades, i Skove.

epiphyllus, paa Blade.

galericulatus og polygrammus, raad-
dent Træe, Juni.

hæmatopus, sjelden, paa raadne Vi-
diestammer.

purus, i Lunde.

corticola, uddøde Grene.

pterigenus β . sacharinus, iblandt
Mosser.

fibula, paa raadne Mosser, hvor Vand
rinder nedover Klipperne.

ericetorum.

cyathiformis, A. sordidus Diks.,
ved raadne Stoffe.

trullæformis, i Skove.

petaloides? imbricatus, pileis dimi-
diatis adscendentibus, subreni-
formibus, lævibus florenti-
albidis, lamellis confertis decur-
rentibus albis, stipite sub nullo,

paa raadne subalpinste Birkestam-
mer.

Agaricus serotinus, paa Older.

mitis, paa Furu.

nidulans, sjelden paa Older.

tremulus.

fertilis, i Haver.

pluteus.

umbrinellus Somrf. (Clitopilus) pi-
leo membranaceo-carnoso, con-
vexo, umbrino, margine dilu-
tiori subfimbriato, lamellis basi
rotundatis, liberis, planis, con-
fertis, incarnato-albis, stipite
cavo incurvo, nitenti, albedo, paa
fkyggesuld Jord.

serrulatus, paa Enge.

asprellus, ligesaa.

mutabilis, paa raadvent Træe.

unicolor, Fl. Dan. 1071, 1, paa
raadne Flisdynger.

temulentus.

atrotomentosus, paa Stubber, sjelden.

proboscideus, ligesaa.

variabilis, overalt.

spathulatus Pers.

arcticus Somrf. (Crepidotus) im-
bricatus, pileo tenui resupinato
in stipitem porrecto, rufescente-
albo, villosa, lamellis in puncto
concurrentibus, pallide rufe-

- scentibus. Paa Birkegrene, træ-
 gende igjennem Næveren.
Agaricus speciosus, Møgdyng.
 campestris.
 semiglobatus, paa Møg.
 capnoides, ved og paa Furrustubber.
 Caudallianus, i Eunde.
 Murcidus, under Buske.
 torpeus.
 semiglobatus, paa Hestemøg.
 papilionaceus, paa Møg.
 fimicola, ligesaa.
 comatus, paa seed Jord.
 deliquescens, sandig, fugtig Jord.
 ephemerus, i Haver.
 radiatus, paa Møg.
Cantherellus aurantiacus, i Skove og
 Enge.
 muscigenus b, paa Sandjord.
 muscorum, paa Mosser.
 tenellus, Fl. Dan. T. 1295, 2, sjel-
 den, paa raadent Træe.
Merulius tremellosus, sjelden, paa Bir-
 kestubber.
 serpens, paa raadne Ulber.
 lacrymans, i gamle Huse.
 vastator, sjelden, paa raadne Grene.
 molluscus, paa raadent Træe.
Dædalea betulina, paa uddøde Birke-
 stammer.
 sepiaria, paa Furrustofte.
- Dædalea unicolor.**
 violacea, *Sistotrema violaceum* Pers.
 Polyp. abietinus, senior Fries.
 mollis Somrf. elongata, submem-
 branacea, mollis, cinereo-pallens,
 margine concolore, poris subro-
 tundis longissimeque flexuosis,
 paa Ulber og Seljestammer.
Polyporus, squamosus, sjelden, paa
 Aspestubber. Juni.
 brumalis, paa raadden Birk.
 perennis, i Skove.
 varius c. og β nummularius, paa
 raadnende Træe.
 umbellatus c, sjelden, paa Jord ved
 Huse. Poris lutescentibus.
 betulinus, raadne Birkestammer.
 cæsius, paa Vidier.
 fumosus, poris obscure cinereis, sjel-
 den, paa Birkestubber.
 hirsutus og velutinus, paa Ulber og
 Birkestammer.
 radiatus, paa Aspestubber.
 abietinus Pers. abietinus jun. Fries
 cinnabarinus, raadne Birkestubber.
 pinicola. Bol. igniarius Wahlb.
 fomentarius. Heraf beredes, især af
 Lapperne, meget Knøst.
 igniarius } Birkestammer.
 nigricans }
 salicinus, Seljestammer. Er maaskee

forffjellig fra denne, og en ny Art.

Polyporus vulgaris paa raad. Træe.

vaporarius i raadne Kjelbere.

Radula paa Furrubarf.

micaus paa raad. Afpeveed.

aneirinus Somrf. *resupinatus*, *effusus*, *tenuis*, *albidus*, *poris amplis*, *angulosis*, *fulvescenti-albidis*, paa raad. Afpebarf.

macer Somrf. *effusus*, *nullo substrato poris majusculis*, *angulatis*, *tenuiss. lacero-dentatis*, *albis*, *marginis subtiliss. byssino*, paa Afpeveed.

Boletus luteus.

flavidus, i fugtig Skov.

bovinus, ei synderlig almindelig.

vanigatus, i Skove.

subtomentosus, i Skov.

scaber findes overalt, og er nok den af alle kjødfulde Soppe, som taaler det haardeste Klima; thi er ei sjelden paa Fjeldene langt ovenover Birkegrændsen, og der meget stor.

Hydnum strigosum, paa uddød Hæg.

farinaceum, paa Barf.

niveum, paa raad. Olderbarf.

β *fimbriatum*, ligesaa.

argutum, paa Briskebarf.

Thelephora caryophyllæa, meget sjelden, paa Jorden blandt Græs.

Thelephora laciniata.

cristata, i fugtig Skov.

hirsuta, paa Træsflammer.

purpurea, almindelig.

salicina, *Peziza sarcoides*, Wahlbg.

avellena, paa Older og Furrustam.

Pini, paa Furrugrene.

polygonia, paa Afpegrene.

incarnata, paa Afpe.

alnea, paa Selsebarf.

comedens, paa Older under Barken.

puteana

incrustans } paa raad. Stoffe.

lævis? paa Afpebarf.

furca, paa Furrubarf.

bombycina Somrf. *effusa*, *nivea*

rimosa, *hymenio tenui glabro*,

papillosa, *papillis rotundatis*,

subtus e villo byssino laxo contexta, paa raad. Olderbarf.

fallax, paa Birkegrene.

Clavaria pyxidata, paa raad. Træe.

pratensis, paa Enge.

pallida, Fl. Dan., *mucida*, Fr., paa sandig Jord.

fistulosa, C. *pilipes*, Fl. Dan., paa Oldergrene, sjelden.

argillacea, i Sandjord, ogsaa paa Fjeldene.

viscosa, nedkaffet Træe i Skove.

cornea, i raad. Træe.

- Geoglossum glabrum*, paa fugt. Græs-
mark.
- Mitula* (Heideria) *globosa* Somrf.
pileo globoso, lævi, spadiceo,
stipite solido deorsum attenuato,
concolori. Paa fugtig Sandjord.
Staaer ene nærved *Leotia Clavus*
Pers.
- Pistillaria pusilla*, paa Stilkene af
Aconitum om Vaaren.
- Helvella Infula*.
atra, paa fugtig Græsmark.
pygmæa Somrf. pileo libero deflexo
fusco, lævi, subtus albido, sub-
pruinoso, stipite sublævi, pal-
lescente, paa sandig Jord, sjelden.
- Leotia marcida*, Fl. Dan.
- Morchella esculenta* β *conica*, sjelden.
- Peziza hodia*, i Lunde.
abietina, paa raad. Aspest.
— *c. P. grandis* Pers., paa raad.
Træ ved Jorden.
aurantia, Græsmark.
- Ciborium* α , paa raad. Møg. Maa-
skee rettere *P. rapulum*, men jeg
har ikke seet Roden. Cupula pla-
niuscula lævi, stipiteqve lævi.
- rutilaus* β , paa Splachnum urc.
humosa, fugtig, sandig Jord.
fascicularis, paa raad. Aspebart.
furfuracea, α , sjelden, paa Seljegrene.
- Piziza furfuracea*, β , ikke sjelden,
paa Olderstammer, som nylig ere
uddøde.
coccinea, paa raadne Dviste eller
Rødder i Jorden, især i Olderlunde.
hemisphærica, paa Jorden.
scutellata, ved Bække og Vand, over-
flodig.
erinaceus, paa raad. Aspetræe.
stercorea, synes at groe om Winte-
ren under Sneen; thi saasnart denne
er gaaet bort, er enhver Hestemøg,
som har ligget fra Høsten, bedækket
dermed.
calycina, paa Furrugrene.
bicolor, paa smaae Dviste.
clandestina, paa raad. Olderveed.
sulphurea, ved Roden af raad. *Aco-*
nitum Stængler.
villosa, paa Plantestængler.
anomala, paa Grene og Træer.
Schumacheri β , paa raad. Træer.
fusca, paa raad. Oldertræe.
sanguinea, paa Aspeveed.
fructigena, paa Vidierakler.
— β *virgultorum*, paa Vidieqviste,
almindelig.
clavata, paa Stænglen af *Aconitum*
om Vaaren.
Marchantia Somrf. *minuta sessilis*,
infundibuliformis, *glabra*, albi-

da, margine ciliata, ciliis erectis, distinctis. Paa de visne Blade af March. polym. om Sommeren.

Peziza rhodolenca, paa Equisetum pal.

Phiala, paa Obergrene.
 citrina } paa raadne Stammer.
 lenticularis }

imberbis, paa raad. Obergbarf.

cinerea, paa Obergtrae.

xanthostigma, paa uddede Aspegrene og gammel Birkebarf.

livido-fusca, paa raad. Trae.

Resinae, paa Steder, hvor der er hugget i Furruen, og derfor Naen samler sig til. Den frembrydende uubvirkede Plante, uden Toivl Sphaeria Resinae, Fr.

difformis, paa Furrugvae.

Lecideola, paa raad. Obergveed.

Patellaria atrata.

Bulgaria pura, paa Bidieffammer.
 sarcoides b. carnosa.

— β pillata Somfr. stipite longiusculo, compresso, pileo plano laevi. P. sarc. γ cellaris? Pers. paa raadne Aspestioffe, som og paa en Stof i Kielderen.

chrysocoma Somfr. Peziza chr. Fr. paa gamle Gjerder og Furrugrene.

Ditiola radicata, paa raad. Furruveed.

Tympanis alnea, i Barken af udded Oger.
 conspersa, paa Oger og Aspebarf.

Cenangium Cerasi β Padi, paa Høgebarf.

Aucupariae, altfor nar Tymp. conspersa.

ferruginosum, paa Furrugrene.

pithyum, paa Furrubarf.

Hictis Lecanora, Peziza radiata Whb.
 nigrella Somfr. erumpeus, orbicularis, ceraceo-mollis, patelliformis, disco atro convexiusculo, margine tenui farinoso albicante, paa uddede Bidiegrene.

radiata, sjelden, paa Obergrene.

mollis Pers. myc. eur., paa Aspegrene.

pallida, paa asbarf. Furrugrene.

hemisphaerica, paa asbarfede Aspest.

parallela.

versicolor d.

rhodoleuca Somfr. Ovata, majuscula plana roseo-alba pruinosa intus flava, margine spurio cincta, i Aspeveed, og sjelden paa Furrufogler.

Tremella lutescens, paa Ogerst.
 mesenterica, paa Aspegrene.

albida, paa Birkegrene.

indecorata Somfr. sessilis, rotun-

- data, tumida, convexa, plicata
opaca, sordida, sicca nigro-fusca.
- Tremella sarcoides } paa Obergrene.
— β galeata }
- Excidia recisa, paa Vidiegrene.
gladulosa, paa Obergrene.
sacharina, paa Furrustammer.
repanda, paa Birtegrene.
- Namatelea encephala, sjelden, paa
Furrustammer.
- Dacrymyces stillatus, paa raad. Bægge.
lacrymalis Pers. stillatus β Fr. paa
Aspe- og Furrugrene.
- Urticæ, paa Næstestængler.
cæsius Somrf. orbicularis, con-
vexus, dein subdifformis, disco
depresso, sordide lacteus, sub-
hyalinus, paa gamle Bægge.
- Agyrium atrovirens, paa Grene.
- Scleratium muscorum, paa Rødder af
Mosser.
- Semen β , paa raadne Kaalblade.
rhizogonum Pers. paa Rødderne af
Suffererter.
- durum, paa raadne Stængler af He-
lianthus annuus.
- herbarum.
- Periola tomentosa, paa fordervede Kar-
toser om Baaren.
- Acinula candidaus, paa raadne Græs-
blade om Baaren.
- Nidularia Crucibulum, paa raadnen
Bæd.
- farcta, paa nedkastede Stammer.
- Pilobulus crystallinus, paa Svine-
møg.
- roridus, paa samme Sted, neppe
specifisk forskjellig.
- Sphæroholus stellatus, paa raadne Træ-
stykker og Grene, endog paa subal-
pinste Steder.
- Sphæria concentrica.
fusca, sjelden.
- multiformis a — c, almindelig, paa
Older og Birke.
- citrina. Nemaspora sulph. Wahlen-
berg, Fl. Ups. Et mærkeligt
Phænomen viste sig ved denne, idet
de hvide gelatinose Cirrher vibrerede
som det syntes med en ganske vil-
kaarlig Bevægelse, aldeles lige smaae
hvide Marke. Bevægelsen vedblev
indtil de vare indtørrede. Det viste
sig efterat den havde lagt Matten
over i en Botaniserkapsel; om og-
saa i det Frie kan jeg ei afgjøre, da
jeg kun har fundet den engang paa
en raadnen Polyporus betulinus.
- rubiginosa, sjelden, paa raadne O-
derstammer.
- atropurpurea, paa raadne Aspestam-
mer.

Sphæria serpens, paa raadnende Selsjestammer under den løse Bark.

Stigma γ , paa Birkestammer.

disciformis, almindelig, paa udsødte Grene.

flavovirens, paa raad. Aspe.

eunomia, i Aspebark.

Prunastri, paa Birkebark.

Sorbi, paa Rognegrene.

cerviculata? paa Obergrene.

corniculata, paa Høggrene.

nivea

leucostoma } paa Aspebark.

tessela, paa Selsjegrene.

decorticaus, paa Olskebark.

suffusa, paa Obergrene.

clopima, paa Bidiegrene.

ambiens. *S. calvula* Wahlbg.

pulchella b. *S. pusilla* Wahlbg.

vasculosa, paa Birkebark.

cinnabarina, paa Ribsgrene og Høggrene, hvor *Tubercularia vulgaris* voxer, paa hvilken den egentlig er en Parasit.

occinea N. E. men synes at være forskjellig fra Frieses, som ikke heller citerer N. Esenbeks Figur. Paa Olskebark.

Cucurbitula, paa unge Furrugrene.

mutabilis, paa nedkastet Veed.

tristis, paa raad. Høgbark.

Sphæria pomiformis, paa Birkeveed.

mammæformis, paa Olsberødder.

obliquata Somrf. (*Denudata*) conferta, atra, peritheciis globosconisis in ostiolum acutiusculum desinentibus, lævibus, lateri aduatis, paa Skjellene af Furrufogler nedenfor Overfladen.

moriformis, paa Aspeveed.

pulvispyrius.

myriocarpa, paa Høgbark.

barbara, paa Aspegrene.

pilifera α , paa Furruveed.

rostrata, paa raadden Aspe- og Birkeveed.

hæmatorhyncha Somrf. (*Ceratostoma*) *gregaria*, *emergens*, atra, perith. globosis, minutis, lævibus, ostiolo longissimo inæquali, subclavato, sub apice sanguineo-pruinoso, paa Selsjeveed, sjelden.

astroidea, paa Rognveed, bedækkende ofte hele afbarfede Stammer, som see ud som vare de forfullede.

entypa, paa Aspeveed.

livida α *grisea*, paa afbarfede Selsjegrene.

sedans, paa Bidiegrene.

auserina, paa Aspeveed.

decedens, paa Aspebark.

- Sphaeria pinastri*, paa Furrubar.
palina, paa Bidiegrene.
strobilina, paa Furrufogler.
arbuticola, paa Meelberblade.
relicina, paa Rosenpigge.
xantholeuca, paa Neslestangler.
acuta, paa Plantestangler.
complanata, paa Plantestangler.
coniformis, paa Frøhusene af *Pedicularis sceptrum*.
culmifraga, paa Korftraae.
Rhinanthi Somrf. gregaria minor,
atra, *perith. subtectis*, *lævibus*,
orbiculatis, *depressis*, *ostiolo prominulo punctiformi*, paa Stængler af *Rhinanthus*.
poliota, paa Stængler af *Scabiosa atropurpurea*.
setacea, paa nedfaldne Olderblade.
punctiformis, paa nedfaldne Rognblade.
 Alle de sidste II ved Sneens Bortgang om Baaren.
Depazea Pyrolæ; perithecia flava.
 Paa Bladene af *Pyrola secunda*.
Cytispora rubescens, paa Rognegrene.
chryosperma, paa Grene.
carposperma, paa Bidiegrene.
fugax, paa Bidiegrene.
Phoma salignum, paa Bidieblade.
- Phoma Populi*, paa Aspeblade. Segfinder ingen specifiist Forstjel imellem disse To.
Dothidea monformis, paa Furrutræe.
Riberia, paa Ribegrene.
pyrenophora, *Hysterium Sorbi*,
 Whlbg, paa Bidie- og Rognegrene.
typhina, paa Straaet af *Elymus caninus*.
fulva, paa Hægblade.
betulina b.
Epilabii, uddøde Stængler af *Ep. angustifolium*.
alnea, *Xyloma alxyneum*, Wahlb.
Asteroma Padi, D. C., paa Hægblade.
Rhytisma Andromedæ.
salicinum.
Empetri Fr. abs. myc., paa Bladene af *Empetrum*.
Hysteroides, paa uddøde Stængler af *Rhinanthus*.
Phacidium Pini, paa Furrugrene.
Hysterium puliculare γ
elongatum.
graphicum, paa raad. Weed.
biforme, paa feed Furruveed
acuminatum, paa Aspeveed.
aggregatum, ei sjelden, paa afbarfede Furrustubber.
Pinastri, paa Furrublade, som, naar de have denne Snyltegjæst paa sig,

- altid hvidne ved at uddøe, da de ellers blive brandgule.
- Hysterium foliicolum*, paa Bladstilkene af Rogn.
- Leptostroma vulgare*, paa Stænglerne af *Aconitum*.
- Glostrum* *) *quadrifidum* γ *fenestratum*.
- Lycoperdon Bovista*, sjældnere.
- pratense*, almindelig. Kalbes her Fiiisballer, og ere fortræffelige til at stille Blodet ved Saar.
- excipuliforme L. saccatum*, Fl. Dan. sjældnere.
- perlatum*, paa Enge.
- umbrinum*, omkring Huse.
- pyriforme*, paa sandig Engejord.
- Piligena lycoperdoides* Schum., paa et Museskind i Skoven.
- Leangium umbilicatum*. *Diderma umb.* Pers. *D. crassipes* Schum. paa Rognbarf.
- Didymium difforme*. *Diderma diff.* Pers. paa Rognbarf.
- lobatum* N. E. paa Græsstræe og Barf.
- Cionium tigrinum*, Phys. tigr., Flora Dan. paa Hypna.
- Physarum confluens*, paa raad. Træe. bivalve, sjelden, paa Møsser og Græs.
- congestum* Somrf. Ph. *conseptum?* Pers. *Acaule*, *congestum*, læve, *peridiis ut plurimum angulatis, flavescenti-olivaceis, filis liberis, pulvere carneo.*
- hyalinum*, paa raad. Træe.
- columbinum*, paa Jungermannia.
- globosum*, Schum. paa raad. Træe.
- Trichia fallax*, almindelig, paa fugtigt Træe.
- nigripes*, paa Møsser.
- niteus*, paa raad. Træe.
- Arcyria incarnata*, paa raadne *Polyporus hirsutus*.
- punicea*, paa raad. Træe.
- dentata*, Schum. paa raad. Træe og Møsser.
- vermicularis*, Schum. paa raad. Træe.
- atra*, Schum. paa uddøde Furrutræe.
- Cribraria tenella*, paa Barf.
- Stemonitis fasciculata*.
- ovata*, paa fugtigt Furrutræe.
- Lygocala miniata*.
- conica*, sjelden, paa Aspestammer.
- Fuligo rufa*. Fr. *rufa* og *flavescens*, Schum. paa Græs ved Aspestammer.
- lævis*, paa hugget raad. Furrutræe.

*) De følgende Fungi ere bestemte efter Persoons synopsis, sjøndt med Hensyn til Genera ogsaa stundom N. Esenbels System er fulgt.

- Licea bicolor*, i Kjeldere og paa raad-
dent Træe.
fragiformis, N. E. *Tubulina fragif.*
Pers., sjelden, paa Olderstubbe.
Isaria mucida, i Kjeldere.
epiphylla, paa en raad. *Theleph.*
Cephalotrichum Stemonitis, N. E.
Periconia Stem., Pers. i Kjeldere.
Mucor Mucedo β , paa raad. *Soppe.*
caninus, paa Muselort.
tenellus, paa fugtig Furruveed.
capitula flavescens, dein nigro
pendulo, stipite longiss. flaccido
cinerascens.
Stilbum pellucidum, i Kjeldere.
Rhizomorpha subcorticalis Ach. sub-
terranea Ach. paa raadne Liig-
fister.
Friesii Ach., gjennemkrybende raad-
nende Weed.
corticata, gjennemkrybende raadne
Aspestubber.
Racodium pithyllum Somrf. *expansum*
molle nigro viride, filis simpli-
cibus subæqualibus, paa Furru-
qvæ.
populinum Somrf. *exponsum tenue*
molle ferrugineo-fulvum filis
tenuiss. implicatis dichotome ra-
mosis, imellem Lagene af raaddestt
Aspetræe.
Racodium rupestre, i skjulte Klippe-
sprækker.
Trichoderma viride, paa gjørende
Træe.
roseum, men ikke *Trichothecium*
roceum, N. E., paa uddøde Aspe-
stammer.
flavum Somrf. *gregarium*, rotun-
dum, subconfluens, basi atte-
nuatum album, pulvere flavo,
paa raadnende saltet Sei, nedkastet
paa Jorden i et fugtigt Sted.
Botrytis cinerea.
cinereo-vireus Pers. myc. paa af-
barfede, nedkastede Aspegrene.
Penicillium fasciculatum Somrf. *filis*
simplicibus, fasciculatis, erectis,
apice trifidis, ramis ramosis spo-
rigeris, sporis cinerascensibus,
paa *Sclerotium durum*, paa Ru-
mex domesticus.
Penic. glaucum β ? Pers.? myc.
cur.
glaucum Pers. myc. cur. *Monilia*
digitata, Wahlb.
Dematium epiphyllum, Pers. paa
Nelliseblade.
Erineum sorbeum Pers. myc. paa
Rognblade.
alni incani, Pers. myc. paa Older-
blade, almindelig.

- Erineum purpureum* Fr. obs.
betulinum — begge paa Birkeblade.
- Hypa bombycina*, Pers. myc.
argentea, Pers. myc. begge paa Bjel-
fer i Kjelbere.
- Fusisporium avenaceum* Fr. paa Halm-
stubberne efterat Bygget er skaaret.
- Tubercularia vulgaris*, paa Ribbs- og
Høggrene.
— β *Artemisiæ*. T. *Artemisiæ*
Schum. paa uddøde Åbrødstengler.
- Ægeorita rosea* Fr. *Parmella rosea*
Lb. paa Parmelien.
- Æcidium cornutum*.
Tussilaginis.
— β *Taraxaci* Somrf. minor.
mamillatum Somrf. *macula orbicu-*
laris elevata pallida, peridiis cir-
cinnatis mamillatis flavis, dein cu-
pullæformibus pallidis crenatis,
pulvere flavo, paa *Aconitum*
Blade.
— β *Actææ minor*.
- Thalictri* Somrf. *macula cærules-*
cente, peridiis effusis flavis glo-
bosis, dein cupulæformibus, la-
ciniis crenatis albis, pulv. auran-
tiaco. *Æ. Convallariæ?* Schum.
paa *Thalictrum alpinum*.
- Tragopogi*, paa *Crepis tectorum*.
Pini, paa *Furrugrene*.

- Æcidium columellatum*, Schum.
paa Bringbærblade.
- Uredo Betonicæ*, N. E. β *Geranii*
Somrf. paa *Geranium sylvat.*
verrucosa, N. E. β *Stellariæ* Somrf.
paa *Stellaria nemorum*
- Solidaginis* Somrf. *peridiis circin-*
natis distinctis, *convexis purpu-*
reo-umbrinis sporidiis obovatis
pedicellatis, *pedicellis longiori-*
bus tenuissimis.
- cincta*, N. E. *Betæ*, Pers. paa *Po-*
lygonum vivip. og *Hieracia*.
- Caricis*, Schum. paa visne *Carex*
Blade om Baaren.
- Violæ*, Schum. paa *Viola biflora*,
Campanula rotundif. og *Veronica*
alpina.
Alle disse ere *Pucciniæ* sp. *Link*
Dicæomata, N. Essenb.
- Alchemillæ*, paa *Alch. vulg.* og
Rubus saxatilis.
- Saxifragæ* Somrf. *peridia discreta*
ovata elevata, *virenti pallida*, *pul-*
vere aurantiaco-flava, *sporidiis*
subrotundis, paa *Sax. aviaides*.
- Ulmariæ*, Schum.
farinosa α , paa *Widieblade*.
candida α , paa *Heberroblade*.
carpophila, Schum. U. *caricis*,
Pers. paa *Carex digitata* etc.

Uredo Hydropriperis, paa Frøene af
Polyg. viviparum.
alnea, Pers. disp. i Oiberbarf.

Algæ *).

Fucus vesiculosus α og γ.
serratus.
canaliculatus.

Delesseria alata.

Chondrus crispus.

Sphaerococcus mamillosus. Denne i
yngre Tilstand er *Fucus norvegi-*
cus, Gunnerus.

Ulva palmata, Særl.
rubescens, sjelden, hængende ved
store Tangarter længst ude i Fjor-

Lactuca Ag. sp.
terrestris.

Halidrys nodosa, Knoptang, He-
stetang. Denne tilligemed *Fuci*
Arterne bruges til Kreaturene om
Baaren i Mangel af andet Foder.

Gelidium pygmæum.

Gigarturia subfusca, sjelden.

Furcellævia rotunda.

*) Disse ere bestemte efter Lyngbyes tenta-
men *Hydrophytologiae danicae*, hvor
ikke Andet er anmærket.

Scytosiphon compressus γ. Elie
inderst i Fjorden.

intestinalis α, β, γ, inderst i Fjorden
ved Elvens Udløb, og tildeels i selve
Elven.

velutinus, ved og omkring Foden af
Furrutræer, saa og paa Torden paa
skulte Steder, ikke saa meget langt
fra Søen.

Gastridium filiforme.

cylindricum, i Botnvandelven.

Chorda Filum.

Vancheria dichotoma, i Midbyeosen.
ovata, ved Elven.

terrestris } ved og i Kolde Bække al-
cæspitosa } mindeligst.
racemosa }

Bangia atrovirens.

tuberculata Somrf. *tuberculifor-*
me, nigra, filis erectis, arcte
cæspitosis, flexuosis, subramosis
obtusis, granulis in quavis serie,
1-2 dispositis, paa ufrugtbar Jord
høit til Fjelds tilligemed *Cenomyce*
vermicularis etc.

Oscillatoria limosa, i Kendeftiene.

nigra, under Klipper, hvor Vand
drypper ned.

tenuis, i Fiskevaagvandet.

Retzii Ag. syn. i Vandrendere.

distorta, i Fiskevaagvandet.

Oscillatoria muralis, paa Tøge.
Seytonema Myochrous, i Fjeldvande.
compactum, paa Grene og Stofte i
 Fiskevaagvandet.
Hutchinsia fastigiata.
stricta.
Ceramium diaphanum.
Callithamnium Rothii, paa steile Klip-
 per ved Stranden, hvor den neppe
 naaes af Søen, men vædes af ned-
 rindende Vand; f. Ex. i Buvigen.
floridulum? paa Stene, tilligemed
Ulva palmata.
Ectocarpus littoralis.
aureus, paa Stene, Bark, almindelig.
Conferva zonata, i Bække og Elve.
fugacissima, ikke sjelden.
floccosa, i Skipperelven.
sordida, sjelden.
alpina, i Myrvand, in alpinis og
 subalpinis.
capillaris, paa Stene i Bække.
rivularis, i Fiskevaagosen.
bipunctata, Wahlbg. *Zyg. pecti-*
natum β , Lb.
tortuosa, paa Sanden ved Rognan.
flaccida, paa *Fucus vesiculosus* *).

*) Saltvands-Algerne ere de, som i denne
 Fortegnelse maaskee ere de usulstændigste,
 men man skal ogsaa lægge Mærke til, at

Conferva stellaris, i Glasflasker, hvori
 daglig havees reent Vand.
glomerata γ .
rupestris.
obtusangula, i Klippesprækker øverst
 i Flodmaalet.
muscicola, paa Mosser.
rubeus Somrf. *filis effusis* abbre-
 viatis *crispabilibus*, *ramosis* *rufo-*
fulvis *inodoris*, *articulis* *diamet-*
ro æqualibus, paa gamle Selje-
 træers Bark.
ebenea.
Zygnema nitidum, i Fiskevaagosen.
quvinum, overalt.
 — β *longatum*, i Fjeldfloder.
bipunctatum, ikke sjelden.
pectinatum, i Fjedbække.
Diatoma flocculosum, i Bække mellem
 andre Conferver.
Draparnaldia glomerata, i Elven.
plumosa.
Chætophora elegans, almindelig i kolde
 Bække.
Linckia atra, paa Stene i Stranden.
 — — β *conglomerata*, paa Jorden
 ovenfor Flodmaalet.

deres Arter ere meget faa her inderst i Fjor-
 den i Sammenligning med ude ved Havs-
 kanten.

Linckia dura, paa Stoffe i Fiskevaag-
osen.

Nostoc comune.

muscorum er blot Begyndelse til en
Collema.

sphaericum, blandt Mosser ved Kilder.
cæruleum, sjelden, paa Hypna.

Palmella Myosurus, paa Stene i Fiske-
vaagfaterbækken. Juni.

— — β *autumnalis* Somrf. er den,
som Lyngh. egentlig anfører, som
Hovedart, men er forskjellig fra hiin
ved sin mørke Farve, kortere og tyn-
dere Traade. Paa Stene i Saltel-
ven. Oktober.

adnata, paa Mosser.

rupestris, paa Klipper, vædede af ned-
rindende Vand iblandt Mosser.

Sphaerella niyalis Somrf. *Uredo ni-*
yalis auct. i Fjeldsneen enkelte Ste-
der, som paa Storffjeldet, Soelvaag-
tinden, givende Sneen en rød Farve.
See Mag. for Naturv. 1824, 3.

botryoides Somrf. *Palmella botr.*
Lb.

Echinella acuta, iblandt *Vaucheriae*
pulvinata Somrf. fronde pulvi-
nata connexa rufescente, filis
continuis tenuissimis apice cap-
suliferis, paa Stene i Bakke og
Elve.

Echinella β *geminata filis ramosis*.

E. geminata Lb. paa samme Steder.

fasciculata, paa *Ectocarpus*.

cuneata, ligesaa.

Lichenes *).

Arthonia punctiformis, paa Aspe- og
Øbergrene.

astroidea.

Solorina crocea. Dgsaa paa inferalpines
ste Sandbækker.

saccata.

Gyalecta Wahlenbergiana β *denudata*
Somrf. Den egentlige findes først
ude ved Havkanten.

— — γ *truncigena*, paa Mosser og
Bark.

Lecidea coracina, paa Fjeldstene.

atroalba.

fumosa.

— — β *fuscoatra*, Fl. L. *fusco-*
atra Ach.

funerea Somrf. *crusta rugoso-plica-*
ta, *granulata fuscescente*, *gra-*
nulis subcoriaceis ad marginem
sublabatis, *apoth. superficialibus*
planis marginatis, *marginem ele-*
vato, *intus concolorib.* paa Stene
og Klipper.

*) Disse ere bestemte efter Acharii synopsis
Lichenum, hvor ei Andet er anmærket.

Lecidea pantosticta, paa Fjeldstene.
lapicida.

lithophila, paa Glimmerskifer.

ambigua, paa Stene til Fjelds.

petraea, paa Klipper.

lepadina Somrf. paa Stene paa de

høieste Fjeldtinde: crusta rarius
tartarea æqvabilis lævigata sub-
rimosa grisea; vulgo: glebulosa,
glebulis solitariis orbicular. co-
nicis obtusis lævigatis griseis, la-
mina prolifera glebulis immersa
atra tenuissima immarginata.

amylacea.

melaleuca Somrf. crusta tartarea,

rimoso-areolata, pallescenti-alba,

lamina prolifera plamuscula dif-

formi aterrima, areolis adnata,

paa Fjeldstene.

nobilis Somrf. crusta effusa granu-

lato-areolata, granulis convexis

cartilagineis læviss. nitentibus

cæcio-albis, apoth. convexis, dein

botryoideis, cæruleis intus atris,

paa en Klippe ved Langvandet oven-

over Dø.

confluens.

polycarpa Fl. Ms. *) crusta tartarea

rimoso-areolata cinerascenti-

albida, apoth. confertiss. super-

ficialibus planis elevato margina-

tis, demum convexis marginem

suboccludentibus atris, intus al-

bis, paa Stene.

Lecidea platycarpa, paa en Steen ved

Drengaard.

parasema.

crustulata Fl. Ms. L. paras.

e. crustulata Ach. almindelig.

punctata Fl. Ms. L. paras.

b. punct. Ach.

elæochroma.

— — β achrista Somrf. crusta te-

nui granulosa glauco-albida, her-

under herer ogsaa L. enteroleuca

Ach.

dolosa, paa Furrustammer.

parasitica Fl.

sanguinaria.

papillata Somrf. crusta papillato-

ramulosa, papillis subdispersis

albis, apoth. parvis irregularib.

sublobatisque, margine tenuiss.,

dein convexis immarginatis, in-

tus concoloribus, paa Møser un-

Ravnflaet.

sabuletorum.

— β geochroa.

— γ euphorea.

*) Fl. betyder Flørke i trykte Afhandlinger.

Fl. Ms. betyder efter hans Manuscript el-
ter Herbarium.

Lecidea geophila Fl. Ms. paa Møsefer.

lobulata Somrf. crusta subeffusa cartilaginea granulato-squamacea, granulis labulatis, albida, apoth. agregatis, mox hemisphaericis immarg. atris, intus concoloribus, paa kalkagtig Jord mellem Klipperne.

miscella, paa torvagtig Jord paa Klipperne ved Fjorden.

alpestris Somrf. crusta tartarea inaeqvabilis subareolata, areolis sublabatis alba, apoth. subinnatis immarg. planiusc. dein convexis, demum subconfluentibus atris intus corneis cinerascens, paa maver Fjeldjord.

conglomerata Somrf. crusta tartarea verrucosa, verrucis sublabatis cinerea, apoth. minutis planis conglomeratiss. margine tenuiss. paa fugtig Fjeldjord opad Soelvaag.

theiodes Somrf. crusta tartarea rimosa granulato-areolata sulphurea, apoth. innatis planis caeruleiscenti-atris margine elevato persistente, intus sub disco strato cinereo, infra fuscis, paa en Steen i Døstien.

atrovirens.

Lecidea atrovirens β geographica.

— — γ alpicola.

— — δ Lecanora Fl. paa Svartstene, fjeldnere.

— — ϵ viridiatra Fl. fjelden, i Buvigen.

atrofulva Somrf. crusta: subiculum tenue atrum, areolis subglobosis ochraceo-fulvis, in pulverem cinerascens fatiscens, apoth. superficialibus minutis, planis atris, margine crasso, intus strato albido, paa Klipper og Stene.

Oederi.

silacea.

daphoena β ochracea, paa Stene.

— — γ rorida Somrf. L. fumosa β Mossigii Ach. almindelig, paa Stene.

flavicunda, paa Klipper og Stene. Hertil hører L. flavocærulescens, Fl. Dan. og Ach.

citrinella, sandig Jord.

— — β scabrosa, paa torvagtig Jord.

uligmosa.

— — β humosa, paa Jorden omkring Furrutræer.

obscura Somrf. crusta gelatinosopulveracea, viridi-fusca, apoth. planiusc., demum convexis im-

marginatis scabris, nigris intus
concoloribus, paa torvagtig Jord
ved Roden af Furrutræer.

Lecidea phæocarpa Fl. Ms. β micro-
carpa Somrf. crusta effusa squa-
macea cervina, labulis subunbr.
incisis, crenatis, minutis, apoth.
confertis minutis hemisph. nigris,
paa subalpinste Mosser.

asserculorum, paa Birkebarf.

— — β pithyophila Somrf. cru-
sta tenui s. subnulla, cinerascen-
te, apoth. minutis confertis ru-
gulosus, paa ubdøde Furrugrene.

pinicola Fl. Lecanora periclea

β pinicola Ach. paa Furrustammer,
sjelden.

nitida Somrf. crusta tenuissima ci-
nerascente s. nulla, apoth. mi-
nutis rotundis planis margine
tenuiss., dein convexis, hemi-
sphæricisqve immarginatis niti-
dulis fusco-nigris intusalbis, ma-
didis disco rufescente margine
nigro, paa Furrustammer.

pellucida β hyalinella Fl. paa gam-
melt Træe.

xanthococca Somrf. crusta granu-
lata, granulis subdist. flavescen-
tibus, apoth. minutis, primum
punctiform., dein disco depresso

marginè tenui elevato, paa ubdøde
Furrugrene, sjelden.

Lecidea immersa, paa Kalkklipper.

— — δ emergens, ligesaa.

— — β atrosanguinea, paa Klipper.

— — γ gomophila, paa Klipper og
Stene.

percæna, paa Kalkstene.

speirea.

margaritacea b. calcaria, paa Kalk-
klipper.

epipolia, paa Stene og Klipper.

panæola, paa Stene og Klipper.

lygæa, paa Kalkklipper, sjelden.

fuscescens Somrf. i Svenske Wisk.

Ac. H. 1823, paa unge Birkestam-
mer.

pædina Somrf. crusta tenuiss. gra-
nulata, granulis minut. dispersis
pallide sulphureis, apoth. minu-
tis, granulis immersis margina-
tisqve planis, dein margine eva-
nido convexis livido-verestibus
— nigrescentibus, paa Furrustam-
mer.

incana.

vernalis.

decolorans.

β granulosa.

anomala Fl. mixta Fries, paa Birf.

rupestris, paa Kalkklipper.

Lecidea cinnabarina Somrf. i svenske

Betensf. Handl. 1823.

luteola γ *fusco-rubella*? paa Aspegstammer.

fusco lutea.

— — β *jungermanniae*

Somrf.

— — γ *leucoræa*

— — δ *sanguineo-atra*

} paa Mosser.

muscicola Somrf. i svenske Betensf.

N. S. 1823.

ferruginea — *L. cinereo-fusca* Ach.

paa Aspebart og Stene.

aminospila, paa gamle Stofte.

saxetana var. paa Jorden til Fjelds,
f. Ex. Baadfjeldshalsen.

icmadophila.

marmorea

— — β *cupuloris*

} paa Jord af op-
løste Kalkklip-
per og paa dem
selv.

alabastrina β *sphæroides*, paa
Mosser.

Ehrhartiana β *polytropa*.

aurantiaca Fl. *L. luteo-alba* γ *py-
racea* Ach. paa Aspegrene.

— — β *halocarpa* Fl. *L. luteo-
alba* β *holoc.* Ach. paa gamle
Bøge.

Wahlenbergii, sjelden, paa Fjeldet
mellem Baadfjeldet og Søtertinden.

candida.

Lecidea vesicularis, paa Jorden paa
Kalkbjergene.

lurida, paa Kalkklipper.

atorufa.

scalaris.

— — β *myrmecina*, Wahlbg. Fl.

Lap. Er dog ikke den virkelige
myrmecina, men en lidt mørkere
Modification af den almindelige *L.
scalaris*.

rubiformis, paa Stene og Klipper i
Storenglien Fiskevaag.

decipiens, sjelden.

carnea Somrf. *Lecanora musco-
rum* Ach. *Lichen carnosus* Diks.
microphylla.

— — β *triptophylla*, paa Aspe- og
Brisebart.

— — γ *corallinoides* Fl. *Collema
nigrum* Ach. paa Kalkstene.

— — δ *radiata*.

Calicium *tigillare*.

turbinatum Fl. paa *Lecidea cuprea*
Somrf.

pullatulum Ach.

albo-atrum Fl. paa gamle Selsler.

pusillum Fl. *claviculare* β *subtile*
Ach. syn. og Wahlbg. Alminde-
lig.

abietinum Pers. *cerviculatum* Ach.
paa Bieegrene.

Calicium melanophæum Ach. paa
 Birketræe.
salicinum Pers. *sphærocephalum*
 β *xylonellum*, Wahlbg.
hyperellum.
 — — β *haliolum*.
roscidum Fl. paa gammel Bæed, al-
 mindelig.
 — — β *trabinellum*. *C. chlorel-*
lum β *trabinellum* Ach. *chlorel-*
lum β *orochroum*, Wahlbg.
brunneolum Ach. paa raadne Fur-
 rustubber.
chrysocephalum.
capitellatum.
Gyrophora glabra.
proboscidea.
arctica Sf. *G. probosc.* β *arctica*
 Ach.
cylindrica.
hyperborea.
erosa.
vellea.
Opegrapha cymbiformis Fl. *O. vul-*
vella Ach. paa Aspebart og Grene.
Verrucaria punctiformis, paa Rogn-
 bart.
 — — β *atomaria*. Oiberstamme.
epidermidis.
mucosa.
gelatinosa, paa Møsser.

Verrucaria Schroderi, paa Kalksteen.
hydrela, paa Stene ved Basse.
epipolæa? paa Kalkflipper.
theleodes Somrf. *crusta verrucosa*
virescenti-alba, *verrucis convexis*
lobato-crenatis, apoth. *adnatis*
globosis lævibus dein rugosis,
stoniate plano pertuso, paa Klip-
 per, vædede af Snevand, f. Ex. mel-
 lem Rognan og Fiskevaag.
maura.
byssocea.
stictica Fl.
hyloica Ach. *prd.*
Pyrenula margacea.
nigrescens Fl.
æthiobola.
fuliginea.
Endocarpon tephroides:
indecoratum Somrf. *thello crusta-*
ceo, tartareo. contiguo, superficie
rimoso-areolata cinereo-vires-
centi-fusco, osillis depressis a
crusta marginatis suboccultisque
fuscis, paa en oplest Kalkflippe.
Hedwigii.
viride, paa torvagtig Jord.
parasiticum, paa *Parmelia omphal.*
og saxatilis.
phyllicum.
miniatum.

- Endocarpon euplocum*.
complicatum.
- Porina Wahlenbergii* Somrf. Endoc.
pertusum, Wahlbg.
- Porina lejoplaca*, paa Olderstammer.
xanthostoma Somrf. i svenske Vetstf.
 Ac. Handl. 1823.
glomerata, paa Møsser.
- Variolaria communis*, smager meget
 bitter. Almindelig paa Barf.
lactea.
- Urceolaria Acharii*.
 — — β *cyrtaspis*.
rhodopis Somrf. *crusta subfarinosa*
albida intus aurantiaca, apoth.
immersis subgelatinosis roseis,
 paa Kalkflipper, som ofte vades.
 — — β *denigrata*, *crusta crassi-*
ore rufescenti alba, *apotheciis*
planis subimmersis nigrae crusta
submarginatis, paa samme Steeder.
diamarta.
sinopica Somrf. *Endocarpon sino-*
picum Ach.
pelobotrya.
cinerea.
 — — β *tignua*.
 — — γ *polygonia*.
 — — δ *virous*, Wahlbg.
cinereo-rufescens.
- Urceolaria scruposa*.
 — — β *parasitica* Somrf.
gypsacea.
calcaria β *Hoffmanni*, sjelden, paa
 Klipper.
- Lecanora atra*.
 β *torulosa* Fl.
oculata, med hvissen *Isidium dacty-*
linum er Cet.
atrosulphurea.
coarctata, paa Stene nær ved Jor-
 den.
exigua Fl. *Lec. periclea* β Ach.
 baade paa Træe og Steen.
milvina.
sophodes.
 — — β *calobina*.
turfacca.
 — — β *pachnea*.
intricata, paa Stene.
badia.
alpestris. *L. maritima* Somrf. i
 svenske Vetensk. Ac. S. 1823.
aipospila.
spodophæa.
pæliophæa.
epibryon.
bryontha.
subfusca med flere Var., hvoriblandt
 var. *fusca* Hoffm. eller *L. atra*
 β *expansa* Ach. lich.

Lecanora dispersa. *L. galactina* β
dispersa Ach. paa Kalkstene.

leptocina Somrf. crusta effusa granulata, granulis cartilagineis lævigatis crenatis stramineis, apoth. minutis, disco plano olivaceo, margine thallode subtumido integerrimo, paa Andrææ høit til Fjelds.

ventosa.

effusa, sjelden, paa Bidierødder.

symmicta, almindelig.

varia, sjelden.

ocrinæta β *conglobata* Somrf. paa Stene.

unicolor Somrf. crusta tartarea, rimosa, areolis plicatis, albo-pallescente, apoth. superfic. planis, disco carneo-pallido, rore cæsio, margine thallode æqvante, demum convexis marginem occultentibus, paa store Stene paa Siden af Baadfjeldet.

glaucoma. Altid ufrugtbar og ikke almindelig, f. Ex. mellem Rognan og Fiskevaag.

Sommerfeltiana Fl. Ms. crusta tartarea rimosa subpulverulenta alba, apoth. elevatis livido-carneis subpruinosis disco plano, demum

convexo margine thal. tenui integerrimo, paa Klipper.

Lecanora angulosa, meget sjelden, paa Træer.

Hageni, almindelig.

— — *b. crenulata*.

— — β *syringea*, paa Roden af Rogn og Bidie.

lutescens, sjelden, paa gamle Birke.

albella β *cinerella* Fl. L. *angulosa*

b. leptyrea Ach. overalt paa Døbere og Bidier.

parella, sjelden herinde.

— — β *pallescens*, paa Træer, almindelig.

— — γ *upsaliensis*, paa Mosses.

livida, paa Stene.

— — β *alpigena*, paa Klipper.

carneo-lutea, paa Døber og Birk.
tartarea.

— — β *grandinosa*, sjelden, paa uddøde Juniperi.

— — γ *frigida*.

— — δ *gonatodes*.

cerina.

— — β *stillicidiorum*.

vitellina.

— — β *coruscaus* } paa Stene.

— — γ *aurella* }
salicina, paa Aspe og Seljer.

Lecanora salicina b. *nudiuscula* Somrf.

- Lecidea aurant.* Ach.
 — — β *erythrella* Somrf. L. *erythrella* Ach. paa Stene.
lobulata Fl. paa Klipper og Stene.
citrina? paa Stene.
rubra, paa Møser under Raavnflaet.
sarcopis.
granatina Somrf. *crusta tartarea rimoso-diffracta fusco-rufescens, superficie granulata, apoth. planis demum convexusculis adnatis, minutis, coccineo-rubellis nitentibus, margine tenui plano integerr. albido,* paa Stene.
hæmatomma β *porphyria lentigera*, paa Jord paa Bjergsiderne.
saxicola.
murorum.
miniata β *obliterata*, paa Klipper.
elegans.
fulgens β *bracteata.*
chlorophana, paa alpinste og inferalpinste Stene og Klipper.
callopisma, paa det Øverste af Tangødden.
melanaspis, paa Klipper ved Elven henimod Tretnæs.
molybdina β .
gelida.
cervina α *glaucoarpa.* Somrf. L.

Lecanora glaucoarpa Ach.

- — β *cervina* Somrf. L. *cervina* Ach.
 — — γ *effigurata* Somrf.
 — — δ *endocarpoidea* Somrf.
 — — ϵ *smaragdula.* Endocarpon.
smaragdulum Ach.
virella, paa Trær.
candelaria.
candelaria ϵ *finmarkica.*
hypnorum.
brunnea.
 — — β *coronata.*
leucalepis.
pleurocarpa Somrf. *Sticta pulmonacea* β *pleuroc.* Ach. paa *Sticta pulm.* og *Cenomyce Blade.*
Sommerfeltia arctica Fl. Ms. Chr. gen.
Apothecium urceolatum e thallo (squamoso-phyloideo) eminens margine accessorio duplici instructum, exteriori coriaceo-planus subincisus, interior laminam prolegeram coloratam cingens serratus, subinflexus. Paa fugtig Sandjord.
Parmelia glomulifera.
olivacea.
parietina.
plumbea.

- Parmelia rubiginosa.
 omphalodes.
 saxatilis.
 fahlunensis.
 — — β sciastra.
 stygia.
 pulla.
 encausta.
 aleurites.
 ambigua.
 centrifuga.
 muscigena.
 pulverulenta, paa Aspe og Seljer.
 — — β hybrida Somrf. P. venusta β Ach.
 aipalia.
 stellaris.
 cæsia.
 — — β dubia.
 cycloselis.
 — — β lihothecia.
 ulothrix.
 physodes.
 — — β vittata.
 intestiniformis, paa høitliggende Fjeldstene, sjelden.
 Borrera tenella β leptalea.
 Cetraria juniperina.
 pinastri Somrf.
 sæpincola.
 — — β ulophylla.
- Cetraria glauca.
 nivalis.
 cucullata.
 islandica.
 — — γ crispa.
 Stieta pulmonacea.
 scrobiculata.
 Peltidea venosa.
 aphtosa.
 polydactyla.
 leucorrhiza Fl.
 ullorrhiza Fl.
 — — β pratextata Fl. Ms. paa gamle Brøstammer.
 Nephroma polaris.
 resupinata.
 parilis.
 lævigata, baade til Fjelds og længere ned.
 Evernia prunastri, meget sjelden, paa Furrugrene.
 Pycnothele ceratites Somrf. i svenske Vetensf. Handl. 1823. Cenomyce ceratites Ach.
 Cenomyce verticillata.
 fimbriata Fl.
 — — β longipes Fl.
 — — γ carneo-pallida Fl.
 Flörkeana Somrf. thallus incisocrenatus, podetiis nudis albidopallidis, elongatis, tubæformib.

- squamoso-scabridis, squamis pallidis, apothec. pedunculatis majusculis, planiusculis pallidis, paa Stene i Sunferdsalen, meget sjelden.
- Cenomyce neglecta** Fl.
 decorticata Fl.
 degenerans Fl.
 gracilis Fl.
 coniocraea Fl. paa Stubber.
 — — β cornuta, paa Tøge.
 amaurocraea Fl.
 cyanipes Somrf. thallo minuto crenato, podetiis elongatis cylindricis, cornutis subsimplicibus, scyphiferis ramosis, pulverulentis pallidis, basi caeruleis scyphis angustis, margine radiato-ramosis ramis patentibus apicibus fuscis. Endnu ikke fundet med Frugt. Iblandt Hypna.
- macilenta Fl.
 chloroides Fl. Ms.
 digitata.
 deformis.
 coccifera.
 — — β pleurota Somrf. C. pleurota Ach.
 bellidiflora.
 cenotea.
 parecha, meest i subalpinis.
 crispata.
- Cenomyce squamosa** Fl.
 cariota.
 symphyrcarpa.
 botrytes.
 furcata Somrf. C. furcata og racemosa Ach.
 uncialis.
 rangiferina.
 sylvatica Fl.
 vermicularis.
- Bæomyces rufus.**
 placophyllus.
- Stereocaulon paschale.**
 dactylinum var. Fl.
 denudatum Fl.
- Sphærophoron coralloides.**
 fragile.
- Alectoria jubata** med War.
 sarmentosa.
- Ramalina polymorpha.**
 fastigiata, paa Aspe.
 farinacea.
 pollinaria, under Klipper.
- Cornicularia aculeata.**
 divergens.
 ochroleuca.
 — — β nigricans.
 lanata.
 — — β alpicola.
- Usnea plicata**, paa Løvtræer; derimod er ikke forekommet mig U. barbata.

Collenea rimosum Somrf. thallo crustæformi, diffracto-rimoso, subfrustoloso nigro, apoth. concavis, dein planis, concoloribus, madidis rufescentibus, paa Kalkstene.

hæmaleum Somrf. thallo crustæformi diffracto rimoso granulatove rugoso rufo, apoth. confectissimo innatis plano-convexiusculis, disco nitido nigrescente, marginem thalldem crenatum æqvante demumqve excludente, paa opløste Sjældstene.

hæmaleum β hæmatops Somrf. apoth. superficialibus urceolatis, disco minuto, paa ofte vædede Sjældstene.

cheileum, paa Kalkflipper.

byssinum Fl. β *juniperinum* Somrf. thallo atroviridi, lobis adscendentibus, paa Briskebarf.

pulposum, paa Kalkfjord paa Bjergsiberne.

crispum?

tenax, paa Jord.

radiatum Somrf. thallo orbiculari, lobis decumbentibus tereti-linearibus simplicibus, s. subdigitatum fissis, obtusis, in medio papillois, intense viridibus. Frugt-

ten ubekjendt. Sjelden, paa Kalkflipper.

Collenea melænum.

myriococcum, mellem Mosser, sjelden.

fasciculare, paa Stene.

— — β *aggregatum*, paa Træer.

conglomeratum Somrf. C. *fasciculare* γ *congl.* Ach. sjelden, paa Aspestammer.

palmatum, paa Klipper, sjelden.

saturninum.

nigrescens.

flaccidum, paa Klipper.

furvum, paa Kalkflipper og Stene.

scotinum.

lacerum.

subtile, paa Kalkflipper ved Dvergaard og andre Steder.

tenuissimum.

muscicola.

velutinum, ikke sjelden med Frugt.

Lepraria chlorina.

— — β *latebrarum* Fl. L.

latebrarum Ach.

Musci hepatici.

Marchantia polymorpha.

hemisphærica.

pilosa, Fl. Dan.

Marchantia conica, ved Bække.
cruciata, paa Bjergsiderne mod So-
 len fra Rognan til Vestbye og vel
 flere Steder.
Jungermannia Blasia Hook. *Blasia*
pusilla Lin.
epiphylla, ikke sjelden.
pingvis, Flora Dan. ved Bække og
 Silber.
palmata, blandt Mosser, in subal-
 pinis.
furcata.
platyphylla.
tamariscifolia Hook.
dilatata Hook.
pallescens, i og ved Bække.
Trichomanes.
serpyllifolia Hook. *cavifolia* Whlb.
graveolens.
scutata, til Sjælds iblandt *Conosto-*
mum og *Brya*.
reptans.
quinqvedentata.
trichophylla.
ciliaris.
setiformis.
nivalis Sw.
scalaris Hook. paa Sandjord.
Taylori Hook. *Sphagni* Wahlbg.
complanata.
lanceolata, ved Bække.

Jungermannia pumila Hook. paa Sand-
 jord.
crenulata Hook. paa Sandjord.
cordifolia Hook. i Sjældbække.
asplenioides.
julacea Lin. og Wahlbg.
emarginata.
Funckii.
 — — β *palustris* Somrf. surc. *elon-*
gatis, *gracilioribus*, fol. *remo-*
tis oblongis, *subplanis*, i Myr-
 huller.
inflata.
bicuspidata.
byssacea Hook. paa Jorden nær
 Bække.
ventricosa Hook. overalt.
excisa Hook. i Skove, almindelig.
saxicola.
undulata.
umbrosa Hook.
taxifolia, Wahlbg.
pusilla, sjelden, paa fugtig Jord.
incisa.

Musci frondosi *)

Andræa alpina.

*) Hvor ei andet anmærket, ere de bestemte
 efter Hooker et Taylor *muscologia bri-*
tanica.

Andræa rupestris.
Sphagnum obtusifolium, Roesmose,
 fordi den fogt bruges af Bønderne
 mod Roes o: Høvelser.
sqvarrosum, sjeldnere, f. Ex. ved Si-
 ftebaag.
acutifolium.
cuspidatum.
Gymnostomum æstivum.
curvirostrum.
Heimii.
Donniarium, paa Kalkstene og Slip-
 per.
Aructangium ciliatum.
Tetraphis pellucida.
Splachnum sphaericum.
urceolatum, Wahlbg.
 — — β minus, Sp. rumoides
 Hook.
 — — γ majus, Sp. fastigiatum
 Sw.
angustatum.
vasculosum.
Conostomum boreale.
Polytrichum undulatum.
hercynicum, sjelden ude i Fjorden.
piliferum.
juniperinum.
septentrionale.
commune.

Polytrichum commune β attenuatum.
P. formosum og *aurantiacum*,
 Wahlbg.
alpinum.
 — — β arcticum, Wahlbg.
urnigerum.
Tortula ruralis.
subulata, sjelden.
tortuosa.
fallax.
ungviculata, sjelden, paa fugtig Sand-
 jord.
convoluta.
Encalypta vulgaris.
ciliata.
 — — γ raptocarpa.
alpina, Wahlbg. *E. cileata* β alp-
 Hook.
Grimmia apocarpa, Wahlbg.
alpicola Sw.
maritima.
ovata, paa Stene, ikke sjelden.
alpestris Schleichr. paa Stene.
erinata, paa Stene paa Højsjeldene,
 sjelden.
Pterogonium filiforme.
Weissia splachnoides.
longipes Somrf. caule stricto sim-
 pliciusculo, inferne subnudo,
 spor. erecto ovato, brevi, oper-

culo rostrato, paa Leerjord ved
 Midbyebakken øverst i Osen.
Weissia latifolia W. et M. sjelden, paa
 Torvjord ude ved Fjorden.
 nigrita.
 striata.
 crispula.
 curvirostra.
 calcarea, paa skjulte Kalkstene og
 Klipper.
 trifaria W. et M. paa Klipper i
 Sprækker og skjulte Steder, ogsaa
 in subalp.
 acuta.
Dicranum adianthoides.
 taxifolium.
 latifolium.
 bullatum Somrf. *Weissia latifolia*,
 Schwægr. sjelden, paa torvagtig
 Jord ved Søfanten.
 longifolium, sjelden, paa Klipper.
 cerviculatum.
 virens.
 strumiferum.
 falcatum.
 gracilescens W. et M.
 pellucidum, ved Bakke, f. Gr. ved
 Skipperelven.
 crispum.
 flagellare W. et M.
 Schroderi W. et M.

Dicranum scoparium.
 varium.
 heteromallum.
 — — β subulatum.
Trichostomum lanuginosum.
 canescens.
 — — β ericoides - caule subpin-
 nato.
 histerostichum.
 microcarpon.
 fasciculare.
 aciculare, paa Stene i Botnelven.
Leucodon sciuroides.
Didymodon purpureum.
 cylindricum. **Deoranium cylind.**
 W. et M.
 inclinatum.
 capellaceum.
 flexicaule, Schwægr.
 pusillum.
 glaucescens.
Funaria hygrometrica.
Orthotrichum anomalum β Wahlbg.
 crispum.
 subrepens Somrf. **O. crispum** β
 Wahlbg. sjelden, paa Silbertræ.
Hutchinsiae O.
 curvifolium, Wahlbg. sjelden saa
 langt inde i Fjorden.
 affine, almindelig.
 — — β pumilum.

Orthotrichum striatum.
 obtusifolium.
Anomodon viticulosum.
Fontinalis antipyretica.
Cinclidium stygium.
Bartramia pomiformis Lin. et Wahlb.
 B. ithyphylla Hook.
 crispa Sw. *B. pomif.* Hook.
 Oederiana W. et M. *B. gracilis,*
 Hook.
 fontana.
Hypnum complanatum.
 riparium, i Bække.
 undulatum, sjelden.
 denticulatum.
 — — β *obtusifolium.*
 paludosum. *Leskea paludosa?* W.
 et M. paa Træer, som Oiber, Briske.
 serpens.
 populeum, paa Stene og omkring
 Træer, ikke sjelden.
 reflexum, paa samme Steder, almin-
 delig.
 arcticum Somrf. *surculo repente,*
 ramis subflagellaribus, foliis re-
 motiusculis, erecto - patentibus
 subrotundis acutiusculis concavis
 integerr., nervo valido ad $\frac{2}{3}$ eva-
 nescente, sporangio brevi cernuo,
 i subatpinste Bække.
 alpestre Sw. *H. molle?* Hook.

Hypnum Shreberi.
 moniliforme.
 catenulatum. *Gr. catenulata* W.
 et M.
 stramineum.
 sarmentosum, Wahlbg. *Hertil hø-*
rer H. trifarium W. et M. som
 en Bar. vorende i Myr og ikke paa
 vaade Klipper.
 murale. paa Klipper og Stene.
 fluitans, i Fiskevaagbandet.
 alpinum, Wahlbg. *Hoveddelene som*
Bar. til H. palustre.
 pulchellum.
 polyanthos. *Leskea polyantha* W.
 et M.
 rufescens, under fugtige Klipper.
 sericeum. *Leskea seric.* W. et M.
 salebrosum W. et M. paa raaddent
 Træe og omkring Stene, ikke sjel-
 den.
 obtusirostrum Somrf. *foliis sub-*
patentibus ovato-subulatis, margi-
ne subreflexo subserrulatis ner-
vo supra medium evanido, seta
lævi, spor. oblongo cernuis,
operc. rostrato obtuso. *H. plu-*
mosum? Hartm. i Skovenge, sjel-
 den. *Hører maastee til H. mega-*
politanum W. et M.
 nitens.

Hypnum dendroides.
 splendens.
 abietinum.
 rutabulum?
 velutinum.
 ruseifolium, paa fugtige Enge.
 cuspidatum, sjelden.
 cordifolium, meget almindelig.
 stellatum.
 — — β squarrosulum.
 Halleri W. et M.
 loreum.
 triquetrum.
 squarrosulum.
 filicinum.
 — — β commutatum Hartm.
 H. commut. Hook.
 atrovirens. Leskea incurvata,
 Wahlbg. iffe sjelden med Frugt.
 palustre, i Bække.
 aduncum.
 falcatum W. et M. sjelden, ved Skip-
 perelven.
 uncinatum, intef almindeligere i Enge.
 rugulosum.
 scorpioides.
 silesianum, paa torvagtig Jord paa
 Klipper.
 incurvatum W. et M. paa raabdent
 Træe.
 cupressiforme.

Hypnum cupressiforme β compres-
 sum.
 crista castrensis.
 Bryum palustre.
 turgidum, Wahlbg. paa den nord-
 lige Side af Soelvaag, overflø-
 dig.
 trichodes. Meesia uliginosa, Whb.
 dealbatum.
 triquetrum. Meesia longiseta,
 Wahlbg. sjelden, ved subalpinste
 Bække, s. Gr. Jarbruelven.
 squarrosulum Lin.
 pyriforme.
 crudum.
 carneum.
 argenteum, sjeldnere.
 Zierii.
 roseum.
 caespiticium.
 Wahlenbergii W. et M. er forstjellig
 fra B. caespiticium annosinum Sw.
 paa fugtig Sandjord.
 turbatum. Hertil horer B. anno-
 tinum, Wahlbg. efter Hookers
 Begreb om denne Art.
 nutans.
 ventricosum.
 punctatum.
 marginatum, paa Bjergsiderne.
 cuspidatum, paa fugtige Enge.

Bryum cuspidatum majus. Muium
affine Schwægr. paa vaade og fug-
tige Enge. Er ene forskjellig fra
a ved Størrelsen.

Filices.

Equisetum arvense. }
sylvaticum. } Finkoneskjæg.
palustre. }
fluviale, Wahlbg.
reptans.
— — β *variegatum.*
hyemale.

Lycopodium complanatum.
alpinum; begge disse Arter kaldes
Samne, og bruges til Underfarv-
ning for Briseel for at frembringe
blaae Farve paa Uld.

clavatum.
annotinum.
Selago.
selaginoides.

Struthiopteris europæa, Brom.

Pteris crispa, selden, paa de østlige
Fjelde.
aquilina.

Asplenium viride.

Trichomanes, selden, i Fiskevaag-
lien.

Ruta muraria, sammesteds.

Aspidium Lonchitis }
dilatatum. }
Filix Mas. } Brom.
Filix femina. }
fragile. }
montanum. }

Polypodium vulgare.
ilvense.
Phegopteris.
Dryopteris.

Fluviales.

Hippuris vulgaris. En Modification
heraf er *H. maritima.*

Chara hispida, i Uvtaene Midbyemar-
ken, Fiskevaagvandet o. fl. St.
flexilis.

Potamogeton natans, almindelig.
rufescens Schrod. i Fiskevaagvan-
det.

heterophyllum Hartm. i Lillevedstet i
Midbyemarken.

perfoleatum, i Fiskevaagvandet og i
et lille Vand i Sarenvigmarken.

pralongum, Wulf. i Fiskevaagvan-
det.

pusillum, i Fiskevaagosen.

pectinatum, i Fiskevaagosen o. fl. St.

Callitriche verna.

autumnalis.

Typhaceæ.

Sparganium natans.

Cyperaceæ.

Carex dioica.

— — β monogyna, spica mascula
semine unico ad basin, omfring
Brenne Lomsvatne.

pauciflora, meget almindelig.

rupestris.

incurva.

chordorrhiza.

teretiusecula.

curta.

stellulata } begge mellem Øvergaard
loliacea } og Evernæsbalen.

lagopina.

glareosa.

atrata.

saxatilis. Monstrositeten med de oppu-
stede Frøhuse er ingen egentlig Va-
rietet, men forarsaget af en liben
Larve.

cæspitosa.

pulla.

salina.

flava.

digitata.

pedata, to Gange fundet paa Baa-
skarheiene.

Carex rotundata.

Buxbaumii.

VahlII.

capillaris.

limosa.

— — β irrigua.

ustulata.

pallescens.

panicea.

— — β sparsiflora.

aquatilis.

filiformis.

vesicaria.

ampullacea.

Græsset af de tre sidstnævnte Arter
bruges især til at lægges indeni deres
Fodtøi. Lapperne samle det meget
om Høsten, og flette det i smaae
Snipper.

Kobresia scirpina, paa Baadsfjelbet,
men almindelig paa Strandbækkerne
i Bodø.

Scirpus palustris.

— — β minor, Wahlbg.

cæspitosus.

Bæothryon.

Schoenus rufus.

Eriophorum vaginatum.

capitatum.

alpinum.

Eriophorum latifolium, i en Myr under Vestbyesten. (se *Tørksheden*)
angustifolium.
gracile.

Gramineæ.

Anthoxanthum odoratum.
Alopecurus geniculatus.
Phleum pratense, sjældent.
alpinum. Der gives ingen bestemte Græsfer mellem disse To.
Phalaris arundinacea, udgjør ofte Skjallet mellem Naboernes Ager.
Milium effusum.
Agrostis vulgaris.
rubra, Wahlbg. Jeg finder ingen Forskjel mellem denne og *A. alpina*.
Arundo epigeios.
Calamagrostis.
stricta.
pseudophragmites in subalpinis, f. Gr. Botn.
Holcus odoratus.
Aira subspicata.
cæspitosa.
flexuosa.
 — — β *montana*.
alpina.
atropurpurea, paa Sjældene østen for Junkersbalden.

Aira aquatica, ved stillestaaende Vand.
Melica cærulea.
nutans.
Poa distans, almindelig ved Stranden; derimod har jeg aldrig nogetsteds omkring Saltensfjord fundet *P. maritima*.
alpina.
 — — β *vivipara*.
trivialis.
pratensis.
serotina β firma Horn. paa Baadshjeldet og Soelvaag.
nemoralis.
glauca.
laxa, Whlb. paa Soelvaag og Baadshjeld.
annua.
Festuca ovina.
 — — β *vivipara*.
rubra.
elatior. *F. pratensis* Sm.
Avena pubescens.
Elymus arenarius.
Triticum caninum.
repens. Røirrod.
Nardus stricta.

Smilacææ.

Paris quadrifolia.
Convallaria verticillata.
bifolia.

Juncineæ.

- Juncus** *balticus* Wild.
filiformis.
nodulosum, Wahlbg. Fl. Ups.
trifidus.
 — — β *monanthos.*
bulbosus β *maritimus* Hartm. J.
botnicus, Wahlbg.
biglumis.
triglumis.
Luzula *spicata.*
campestris.
arcuata.
spadicea.
pilosa.
Triglochin *maritimum.*
palustre.
Tofieldia *borealis.*

Asphodeleæ.

- Allium** *oleraceum.*

Orchideæ.

- Orchis** *bifolia.*
conopsea.
maculata.
viridis.
albida.

Ophrys alpina, sjelden, paa Bøstær
 Heide.

Neotia repens.

Epipactis latifolia, ovenover Fiskevaag.

— — β *atropurpurea*, Hartm.
cordata.

Cymbidium *Corallorrhizon.*

Cypripedium *Calceolus*, i Fiskevaaglien,
 især lige op over Gaarden.

Hydrocarides.

Nymphæa lutea.

alba.

Eleagni.

Hippophae ramnoides, under Fiske-
 vaagssjeldet. Paa Bøstærstranden al-
 mindelig.

Daphnaceæ.

Daphne Mezereum, Sienvæed.

Polygoneæ.

Polygonum viviparum, Titingrug;
aviculare.

Rumex domesticus, Hartm. *Samule.*

Acetosa *Syre.* Med Roden, som

smaa haffes, blødes i Syre o: meget
 suur Melkevalle, og koges i den sam-
 me tilligemed Garnet, farves meget
 almindeligt hoiguult paa Uld.

Rumex Acetosella.

Rheum digynum.

Koenigia islandica, ved Riber paa
 Fjeldene i September.

Atripliceæ.

Chenopodium album.

Atriplex patula.

Plantagineæ.

Plantago major.

maritima β dentata.

Primulaceæ.

Trientalis europæa.

Primula farinosa β stricta.

Pingvula vulgaris.

alpina.

Menyanthes trifoliata.

Rhinanthaceæ.

Veronica officinalis.

Det fgl. norske Vidsselsk. Skr. i det 19de Aarh. 2. B. 2. S.

Veronica serpyllifolia.

alpina.

saxatilis.

Euphrasia officinalis.

Bartsia alpina.

Pedicularis palustris.

lapponica.

hirsuta.

Sceptrum carolinum.

Rhinanthus crista Galli.

Melampyrum pratense.
 sylvaticum.

Labiataæ.

Mentha arvensis, som vild i Haverne.

En Art mere vellugtende end den
 almindelige.

Stachys sylvatica.

Galeopsis tetrahit. Mennelarve.

cannabina, almindeligere, altsaa nær-
 mere Ufrud end den Foregaaende.

Mennelarve, og Frøet: Men-
 nel.

Ajuga pyramidalis, fugtigt Græs-
 land.

Prunella vulgaris.

Personataæ.

Scrophularia nodosa.

Borragineæ.

- Pulmonaria maritima.*
Myosotis sylvatica, Horn.
M. scorpioides, Wahlb. Katsie.
arvensis.

Polemonaceæ.

- Polemonium cæruleum*, sjelden, paa
 græsrig og solrige Bjergsider, som
 oppe i Rødlien Fiskevaag.

Gentianeæ.

- Gentiana campestris*, almindelig med
 blaae og hvide Blomster.
amarella.
nivalis, paa inferalpinste Steder, især
 Bjergsider, aldrig fundet her paa
 Sjældene.
involuta, Wahlbg. *)

Rhodorceæ.

- Azalea procumbens.*
Diapensia lapponica.

*) Den sjeldne *Gentiana detonsa* Gun. har
 jeg ikke fundet herinde, men paa Grad-
 holmen og Lionæsøen i Skjersfad, hvorfra
 Gunnerus havde den. Desuden paa Bod-
 østranden fra Bodø til Vertnæs.

Ericæ.

- Menzusia cærulea*, Wahlbg.
Andromeda polifolia.
hypnoides.
Erica vulgaris.
Arbutus uva ursi, Mjølber.
alpina, Ravnber, Hestber.
Pyrola rotundifolia.
minor.
secunda.
uniflora.
Vaccinium uliginosum, Bløtber.
myrtillus, Blaaber.
Vitis idæa, Tytteber.
Oxycoccus pallustris Pers. *Vaccinium*
oxycocc. Lin.
Empetrum nigrum. Kræfber. Jeg
 har ikke her fundet sande Wahlenbergs
 Bemærkning, at de skulde være her
 eller paa Sjældene mere velsmagende
 end andensteds, uden det skulde fore-
 komme saa af Mangel paa det Bedre.

Campanulaceæ.

- Campanula latifolia*, i Sarenvigdalen.
rotundifolia, Blaaebjøl, Stor-
 mandsbjøl.

Cichoraceæ.

- Sonchus arvensis*, ved Strandkanten
 paa Tangodden.

Sonchus alpinus. Tørt, er baade Føl-
lets og Bjørnens Lækerbid.

Hieracium alpinum.

dubium. Auricula, Wahlbg. Fl.

Lap.

murorum.

vulgatum Fr.

paludosum.

umbellatum.

Crepis tectorum.

Leontodon taraxacum.

— — β palustre. L. palustre,

Horn.

Apargia autumnalis.

Cynarocephalæ.

Carduus crispus.

heterophyllus.

Serratula alpina.

Corymbiferæ.

Gnaphalium dioicum.

alpinum.

sylvaticum β Wahlbg.

supinum.

Erigeron alpinum.

uniflorum.

Solidago virgaurea.

Tussilago farfara. Veirgul. Heste-
hov. Blækker om Bladene fri-

gida i Stormyren paa Saltvæskjel-
det og paa Baadsjeldet.

Pyrethrum inodorum. Svittkari:
Svidkari.

Tanacetum vulgare, Reinsan.

Artemisia vulgaris, Buje, det alminde-
lige Skjelle mellem Naboernes Ugre.

Achillea Millefolium. Roslit.

Dipsacæ.

Valeriana officinalis.

Rubiaceæ.

Galium palustre.

trifidum.

uliginosum.

Apahise, især ved Strandkanten paa
Langodden.

Caprifoliaceæ.

Linnæa borealis.

Cornus svecica, Stribbær. Hjernerne
ædes af Mus agrestis.

Umbelliferæ.

Pimpinella saxifraga.

— — β dissecta.

Carum Carvi, Karve, samles til Huus-
behov, især til Thee.

Chaerophyllum sylvestre. Hund-
farve.

Angelica Archangelica, *Qvan*.
sylvestris, *Sløife*. Stiffene af
begge disse spises med Begjerlighed
forinden de ere bleve trane, es-
terat den yttre Bark er affkallet.

Ligusticum scoticum.

Ranunculaceæ.

Thalictrum flavum.
alpinum.

Anemone ranunculoides, i *Østherlunde*
paa *Bjergsiderne*.

Ranunculus reptans.

auricomus.

glacialis.

nivalis.

pygmaeus.

hyperboreus.

repens, *Trøstirod*, det skadeligste
Ukrud i *Agrene*, som tillige beviser,
hvor gavnlig og nødvendig Græsfer
vare.

acris, *Sonfølgul* *).

pantothrix, *Horn*. i *Fiskevaagvan-*
det o. fl. *St*.

*) Gul er her en almindelig Bencronesse for
Blomst, enten den er guul eller rød. Mon
af Gulb, som det, der ligner det i Stjen-
heb?

Trollius europæus, *Drøie*.

Aconitum septentrionale, *Hund-*
sløif.

Caltha palustris, *Smørblom*.

Actæa spicata.

Fumariaceæ.

Fumaria officinalis, ikke sjelden i *Agre*.

Cruciferaæ.

Brassica campestris.

Turritis glabra, sjelden, paa solrige lune
Steder paa *Bjergsiderne*.
hirsuta.

Arabis alpina.

Erysimum Barbarea, i *Sarenvigdalen*.
cheiranthoides.

hieracifolium.

Cardamine bellidifolia.

pratensis.

Draba Muricella, paa *Baadfjeldet*.
hirta.

incana o: *contorta* *Del*.

Thlaspi arvense, *Pengarve*.

Bursa pastoris.

Capparideæ.

Drosera rotundifolia.

longifolia.

Parnassia palustris.

Geraniaceæ.

- Geranium sylvaticum, Blaaegul.
 Impatiens Noli tangere, i dybe lune
 Smaadale mellem Buske.
 Oxalis Acetosella.

Violaceæ.

- Viola palustris.
 canina.
 montana.
 mirabilis, paa Bjergsiderne.
 biflora.
 tricolor.

Caryophylleæ.

- Sagina procumbens.
 Alsinella biflora.
 stricta.
 Spargula arvensis, Smaaemne-
 larve. Frøet, Smaaemne-
 bruges blandt Kornet til Brød.
 nodosa.
 Arenaria serpyllifolia, paa tørre Ste-
 der.
 trinervia, under Klipper mod Solen.
 peplodes *).

*) Den sjeldne Arenaria norvegica α : ci-
 liata har jeg først fundet paa Dnæs-pynten
 og Mabbjerget i Stjerstab.

Stellaria graminea.

- longifolia Fr. ei sjelden.
 uliginosa.
 crassifolia.
 media, Wahlbg.
 nemorum.
 cerastoides.
 Cerastium vulgatum.
 alpinum.
 glabratum.
 ovale, Ufrud i Haverne.
 Cucubalus Behen, Mathuus.
 Lychnis alpina.
 sylvestris. Den varierer sjelden med
 Hødrøde Blomster.

Crassuleæ.

- Rhodiola rosea.
 Sedum annuum, Wahlbg.
 acre.

Saxifrageæ.

- Saxifraga Cotyledon, paa Bjergsiderne,
 sjelden paa Højsjældene, dog der usfor-
 andret, undtagen hvad Storrelsen
 angaaer.
 stellaris.
 — — β comosa Lin. Fl. Lap.
 nivalis.
 oppositifolia, Bjerggul.

Saxifraga aizoides, med lysere og mørkere Blomster.

cernua.

rivularis, sjelden.

petraea.

caespitosa.

Grossulariæ.

Ribes rubrum, Bliibær.

Portulacææ.

Montia fontana.

Tamarix germanica, i Elven ved Potthuus og Lvale.

Onagrariæ.

Circæa alpina.

Epilobium angustifolium.

montanum.

palustre.

alpinum.

— — β *fontanum*, Wahlbg.

nutans Horn. in subalpinis udis.

Lythraræ.

Glaux maritima.

Rosacææ.

Sorbus Aucuparia, Rogn, holder snart op at bære Bær op imod Sjældene.

Rosa villosa.

Alchemilla alpina.

vulgaris, Frydefjortel.

Sibaldia procumbens.

Tormentilla erecta.

Potentilla anserina.

verna β Wahlbg.

Fragaria vesca, Sorbbær, ogsaa in subalpinis.

Comarum palustre.

Geum rivale.

Dryas octopetala.

Rubus idæus, Bringbær. Ovenover Næs findes Varieteten med gule Bær. *saxatilis*, Teiebær.

Chamæmorus, Myrbær, Molter.

Det er ingenlunde rigtigt hvad Hornemann *) anfører, at Frugten kan holde sig hele Vinteren under Sneen, undtagen maaskee naar den er afplukket og henlagt i Sneee **); thi paa Stængelen tager ingen Bær lettere Skade af Frost end disse. Kogte tage de derimod ingen Skade ved at fryse.

Spiræa Ulmaria.

Prunus Padus, Høg.

*) Dec. Plantel. 3die Udg. 1.

**) Cfr. Linné Fl. Lap. p. 167.

Leguminosæ.

Anthyllis Vulneraria.

Trifolium pratense.

repens.

Lotus corniculata, Tilitong.

Astragalus alpinus, lugter meget svagt
(mod Wahlbg.)

oroboides Horn. i Fiskevaagfjeldet.

Phaca frigida.

laponica Hartm. montana Whlb.

begge sjeldne, paa de østlige Fjelde.

Lathyrus pratensis.

Vicia sepium, paa Bjergsiderne.

Cracca, Weiflof.

sylvatica.

Urticeæ.

Urtica urens } Brænhætte.
dioica }

Amentaceæ.

Salix pentandra.

lanata.

herbacea, vorer i Mængde nede ved
Elven ved Saltneæs og ved Rognans-
veien i Fiskevaagmoen, paa begge
Steder ikke 20° over Havet og ikke
500' derfra.

polaris, engang fundet paa Storfjeldet.

reticulata.

myrsinites.

Salix arbuscula.

glauca.

limosa.

myrtilloides, sjelden, i Søsaemarken.

hastata.

phylicifolia.

nigricans.

De sidstnævnte 2 blive ligesaa store
Træer som S. pentandra.

capræa, Selje.

Populus tremula, Asp.

Myrica gale, Post, meget sjelden.

Betula alba, Bjerk; den synes af Na-
turens Herre at være givet Nord-
boerne til Tagtakning, i det Næve-
ren ikke alene uden Skade for Træet
kan aftages, men der endog om nogle
Aar danner sig en ny Næver (epi-
dermis).

nana, ogsaa nede i Dalen.

Alnus incana, Elder.

Coniferæ.

Juniperus communis, Gen; i Midbye-
marken findes den til en ganske usæd-
vanlig Størrelse. Der skal endog
før have været bygget et lidet Huus
af saadanne Stofke.Pinus sylvestris, Furu. Hvor den op-
hører, kan man antage at den sub-
alpinske Region begynder.

Skovene ere en af dette Sogns Herligheder. Ikke over 7 Gaarde ere her, som ikke have den fornødne Skov til Husebygning, og disse have dog Overflodighed til Brændsel. Det vil sige: de have Birke- men ikke Furru-Skove. Aarsagen til dette Fortrin ligger aabenbare i Egnens affides Beliggenhed for Havvinden; thi hvor denne blæser med Magt, der fremkommer neppe en Bust, langt mindre et Træ, og hvor Bartræer skulle groe, der maa Stedet næsten ganske være beskyttet for disse Vegetationens Fiender. Dette viser sig allerede herinde i Fjorden, men tydeligst længere ud, hvor ethvert Næs, som ligger i Vindens Strøg, er blottet for Træer og Buske. Saaledes Strømøen: den mod Havet vendte Side ganske blottet; paa den indre Side derimod vakker Furruskov. Paa Dinaes, et Næs langt inde i Fjorden, men som især ligger i Gabet for den indstrømmende Havvind, findes kun ene Fjeldplanter, og saaledes paa flere Steder. Kun nogle faa usfuldkomnere Planter trives ved, ja fordre Havvinden for at vore, saasom *Lecidea caniops*, *Lecanora straminea*, hvorfor disse ei heller findes herinde, men det første Sted, hvor jeg har truffet denne, er Dvigstad-Holmen, et lidet nøgent Skjær midt i Fjorden. Hiin træffes først endnu længere ud, ei langt fra selve Havet.

Furru og Birk udgjøre Egnens Skove. De andre Træarter kun i mindre Mængde blandt disse. Furruen har bemægtiget sig de fleste ei opdyrkede Steder nede i Dalen. Bierne og Fjeldsiderne har derimod Birken for det Meste besat. Furruen er det nu, som her i Særdeleshed anses for en Herlighed, da den benyttes til Baade, til Tommer, Brændeveed, Grinder, Klarer o. s. v., hvilke alle Ting herinde med Begjærighed søges af de længere ud imod Havkanten Boende. En Eylt Tommer har i de senere Aar paa Stedet været betalt med 3 - 4 Spd., nu i de sidste med 4 - 5 Spd. De største Tommer-skove findes i Almindingen fra Bretnæs, deels op ad Hoveddalen, deels op ad Lønsdalen, men ere meget forbugne, hvortil Aarsagen vel tildeels er Mangel paa Opsyn i de forrige Tider, men og at man først i de sidste 6 Aar har begyndt at bruge Saug. Her findes vel en Bandsaug oprettet just ved den Tid, men paa den saves ikke formedelst Feil i Indretningen og Eierens Ukyndighed; men desto mere ved Haandsauge, som nu i de sidste Par Aar ere blevne meget almindelige, da nogle Bønderkarle, udcøm-

manderede i sidste Krigstid, lærte deres Brug i Trondhjem, og især da siden et Par Arbeidere fra Christiansund opholdt sig her i nogle Aar, hvorved Folket fik det rette Greb paa Arbeidet. Før huggedes Træet ned, kløvedes med Dren, og af hver Halvedeel tilhuggedes eet Bord, om ogsaa Træet var saa tykt, at en voksen Karl ikke kunne savne stort mere end Halvedelen af det. Ligeledes naar de gjøre Kister, som de bruge til at have sin Koft i paa Fiskerierne, da skulle Siderne være gjorte af eet Bord. Der behøves altsaa meget tykke Træer, men ofte, ja indtil de sidste Aar, huggedes nu af den store Stok kun disse Par Mens Længde, og Resten blev liggende at raadne. At ved saadan Dekonomie Skovene maatte tage en Ende, er naturligt, især i Egne, hvor Trævegetationen gaaer saa langsomt. Som dette i Almindingen, saa Fælledsskabet i Hjemskovene. Endnu gives her Gaarde, hvor alle Grandene have Skoven i Fælledsskab; ellers ere de dog hos de Fleste udbyttede i Teier. At hvor Fælledsskabet havde Sted, og Eiendommen tillige Bygselgods, Enhver huggede og ruinerte, naar han kun kunde gjøre sig en nærværende Fordeel, saa meget han formaade, ligger i Tingens Natur, og er af Erfaringen altfor meget bekræftet.

Af Birkeskov haves paa mange Steder Overflodighed, saa Meget kunde sælges sig og andre til Gavn, men Udkomsten henad Fjeldene eller nedad Lierne ere de fleste Steder saa besværlig, at meget Arbeide vilde udtræves, og dette er ikke Nordlændingens Sag, saalænge Havet giver ham Livsophold; derfor staaer den paa mange Steder til Stormen blæser den ned, og bliver liggende og raadner. Kun saameget, som behøves nødvendig til Beite for Kreaturene, hugges og hjemføres om Vinteren.

Hvad der mere kunde være at anmærke om Planternes, især Skovproduktens Anvendelse, vil forekomme i Kap. om Næringsveiene.

Femte Capitel.
Om Dyreriget.

Pattedyr.

Flagermusen, *Vespertilio auritus*, Skindpung, opholder sig ved Husene og sees i Juli og August.

Sælhunden, *Phoca vitulina*, Kobbe, Steenkobbe, findes her i temmelig Mængde; gaaer undertiden indtil 3 Mile opad Elven, forfølgende Baren; dræbes kun ved Skud; spises ikke her, som ude ved Havkanten, med Begierlighed. Skindet bruges fornemmelig til Sneer: Skier, betrukne med Kobbeskind, hvilke bruges her meget almindeligt.

Af andre Arter *Phoca*, som kaldes Ertinger, er kun sjelden nogen set herinde, naar Siden strømmede ind i Fjorden.

Ulven, *Canis Lupus*, Varg, drages fornemmelig hid af Lapperne, hvis Reenhjorde den følger; findes derfor somme Aar i stor Mængde, andre næsten slet ikke; gjør og undertiden betydelig Skade, men skydes, jeg tør næsten sige, slet ikke, skjøndt jeg dog ikke troer, at Boigdefolket deler Lappernes Overtroe paa denne Kant, som mene, at der bider ikke Kugle paa den. Den eneste Maade, hvorpaa disse derfor dræbe den, er, naar der er faldet dyb Snee, og de blive dens Spor vaer, da at gaae den op paa Skier, og med Stav at slaae den ihjel; thi i den dybe Snee er den ikke istand til at undløbe den efterfølgende Lap. Undertiden skulle de og lægge Gift til den. Nede i Boigden fanges den ligesaa lidt, som den skydes. Mennesker har man intet Exempel paa at den har angrebet, men vel Kær.

Canis Vulpes, Ræv, Rødv, baade den almindelige og Korsræven. Almindelig. Vinteren 1821 i meget stor Mængde, saa den gif omkring Husene overalt; og fangedes ogsaa i et stort Antal. Andre Aar derimod meget sjeldnere. Den gjør aldrig nogen Skade, uden ved at tage Harer og Rysper. Saaledes var efter Vinteren 1821 Harene saa godt som uddøde, da de før vare her i stor

Mængde, og jeg veed ingen anden Aarsag at tilskrive dette, end den paa samme Tid store Mængde Ræv. Skindene føres enten til Lofoden eller Finmarken, hvor de sælges til Russerne, og kan faaes for et Skind fra 4 til 9 Boger Rugmeel.

Canis Lagopus, Hvidræv, sjeldnere; holder sig mere til Fjelds, dog var den i Januar 1821 ved et Udsejlet tæt ved Gaarden hele Dagen. Mod Sneen viser den sig dog gulhvid. Denne som den Almindelige fanges i Sax, men skydes ikke uden saa ved en Hændelse. At ligge ude efter den bruges ikke.

Sort Ræv er og fanget her, men jeg har ikke seet den. Mere almindelige ere de i al Fald ude paa de store Der, hvor især paa Langoen og Hindøen skal findes et ganske eget Slags sortblaae Ræv.

Lutra vulgaris Erxl. Dter, opholder sig i Steenurene nede ved Fjordkanten, og fanges begjerligt, da Skindene betales dyrt af Russerne, indtil 16 Boger Rugmeel.

Mustela Martes, Maar. Jeg har ogsaa seet Skind lidt mindre og med næsten hvid Plet under Halsen — formodentlig *M. Foina*. Den fanges i Fælder, hvorpaa sættes noget Kjød eller tør Fisk til Løkkemad.

Mustela Erminea, Røskat, ikke sjelden. Skindene bruges fornemmelig af Fruentimmerne til Kant om Halsen paa deres Kaaber.

Mustela nivalis, Sneemuus, opholdt sig en Vinter, da der faldt meget Sne, lang Tid omkring Husene paa Fiskevaag, men ellers sjelden.

Ursus arctos β *fuscus*, Bjørn findes her i Mængde, men et godmodigt Dyr, som kun sjelden gjør Skade; det være da om Vaaren i det samme den forlader Hien, eller i Oktober Maanedes mørke Nætter, da anden vegetabilsk Føde ogsaa fattes den. Mennecker angriber den ikke uopirret, men lader sig endog af dem jage fra sit Bytte. Ellers er den ikke bange for at gaae ind i selve Høsfene om Natten, slaaende Døren ind, men dog kun ved sjeldne Tilfælde. Dens Føde er fornemmelig Dort, *Sonchus alpinus*, hvorfor den ogsaa om Sommeren gjerne opholder sig i saadanne subalpiniske varme Bier, hvor en Blanding af *Sonchus alp. Aconitum*, de store Filices, *Rabus idæus* o. fl. danne en yderst rypig Vegetation. Siden søger den ogsaa meget Krækebær og Blaabær. Her dræbes ikke mange. Neppe kan der regnes mere end 1 om Aaret, for det Meste ved Selvfud. Un-

bertiden og at en Lap ellers kan skyde den, eller søge den op i Hien om Vintere-
ren, og da slaae den ihjel. Naar de gaae paa Jagt efter den, ere de altid tillige
forsyneede med et Spyd for at modtage den med i Tilfælde, at Skuddet kun saarede,
da de maae vente, at den anfalder Jøgeren. For flere Aar siden fangedes af en Mand
adskillige i Snare. Paa et Sted, hvor den jevnlig havde sin Bei, hang et
Træ ud over Kanten paa et Flau σ : Precipice. Heri befastedes Snaren, og naar
Bjernen kom i, blev den, ved sin Bestræbelse efter at faae Snaren løs, trukket
ud over Kanten og hængende. Et Skind koster fra 4 til 10 Spd. Kjødet ades
med Begjerlighed af Lapperne. Endnu er ikke ganske den Overtroe uddødt, at
Lapper kunne omstabe sig til Bjørne. Man hører derfor ofte, naar der fortælles
om en ret dristig og skadelig Bjørn: „Det kan ikke være nogen christelig Bjørn.“
Hser meentes dette fuldt og fast om en gammel Bjørn, som i Osodens Præstie-
gield i flere Aar gjorde mangfoldig Skade, i det den skulde alene af Mennesker
have dræbt 6 og af Heste over 60. Der paastodes vist, da den forleiden Aar blev
skudt, at der var fundet Balte o. s. v. paa den.

Næbmusen, *Sorex fodiens* Retz, ikke almindelig. Kjendes fra den lige-
nende *S. araneus* ved sin stirkante Hale. Dpholder sig undertiden om Vinte-
ren i Husene.

Lepus timidus β *variabilis*, Hare, i Mængde — dog med Forstjel en-
kelte Aar. Midt i Mai begynder den at blive graae; fanges i Snarer, men sky-
des ikke, da Jagt med Hunde er her ubekjendt.

Castor Fiber, Bæver, nu næsten udryddet, men fandtes i ældre Tider
ikke sjelden ved Bænde og Elve til Fjelds.

Mus decumanus, Røtte, søres undertiden i Mængde hid fra Bergen, men
forsvinder igjen efter nogen Tid uden at udbrede sig videre.

Mus musculus, *Muus*, altfor almindelig. Mærkeligt, at i Begyndelsen
af Aaret 1821 var den her endnu overalt; men omtrent i Februar forsvandt de
ganske, saa næsten ikke en eneste mærkedes, og det ikke paa en enkelt Gaard, men
her i hele Sognet, ja Fjorden, og rimeligt ogsaa paa flere Steder. Aaret 1821
blev som bekjendt et aldeles Uaar.

Mus agrestis Lin. faun. sv. *M. gregarius* Lin. syst. nat. 1 p. 84.

Mus terrestris Erxleb. syst. men ikke Linné. *Ufermuus*, *Ugermuus*, 3 pol. long. Cauda 1 pol. pilis raris albis, sed cutis supra nigrescit. Totus supra e fusco ferrugineus, nam pili grisei apicibus ferrugineis, intermixtis nigris. Auriculi albi subundi omnino tecti. Subtus albo-cinereus. Caput obtusum magnum. Mystaces albæ. Pedes villo brevi albo, palmis 4 dactylis, pollice abbreviato inermi, plantis 5 dactylis, duobus multo brevioribus. Pedes ant. breves. Dentés crocei. Undertiden i stor Mængde hele Karet i Skov og Enge, i Særdeleshed under Briskebuske (*Juniperus*). Ogsaa i Hølderne om Vinteren. Gjøre nogen Skade ved at gnave Barken af unge Træer. Fra 1818 til 1820 fandtes de her, men især det sidste Aar i stor Mængde. 1821 forsvandt de ganske. Have kun siden viist sig meget sparsomt.

Mus Lemmus, Lemming, opholder sig sædvanlig paa de høieste Fjælde mod Sneegrøndslen. De grave sig Hul i Jorden, og inderst deri tilberede de sig et Rede af Mos og Græs. Kun enkelte Aar kommer den ned fra denne sin eensomme Bopæl, som den kun deler med *Sneetitingen*, og hvor den kun enkelt Gang faaer Besøg af en Rype eller en Reen-Flokk. Mange Fiender har ogsaa Skaberens givet dette svage, skøndt modige lille vakkre Dyr, naar det forlader sine Boliger. Krager, Hunde, Katte kappes med Natugler, Ravn og Røskatte om at udrydde dem. Kun de Sidstnævnte opøde dem; hos de Første synes altfaa Instinctet alene at være nedlagt for at hindre Lemmernes overhaandtagende Mængde.

Sciurus vulgaris, Skorn, almindelig i Furrustoven, om Sommeren rustbrun, om Vinteren graae.

Cervus Tarandus, Reen, findes neppe vild her paa Fjeldene. Om de Samme see længere hen.

Balaena physalus, Hval, kommer ikke saa langt ind uden den loffes af Silden. Her paa denne Kant gjøres slet ingen Jagt efter den.

Delphinus Phocæna, Nise, almindelig i Fjorden. Undertiden seer man dem i hele Flokke. De skydes for Spækkets Skyld, og skulle ikke taale i mindste Maade at saares uden at døe. De fanges og undertiden, i det de indvikle sig i Garn.

Delphinus Delphis, Springer, viser sig kun herinde loffet af Silden.

F u g l e.

Falco chrysoetos, Drn, Landørn, ikke sjelden hele Aaret igjennem; har Rede i Fjeldene; slaaer endogsaa paa Nadsler og fanges undertiden i Røvesfare. Jeg har kun havt een død, som var *Falco fulvus* bact., hvilken jeg med Nilson *) vist mener at være kun den yngre Fugl af *F. chrysoetos*. Med Alderen blive de mere spraglede paa Ryggen. Det hvide Baaud over $\frac{1}{2}$ af Stjerten var deels hvidt, deels graat med brune Pletter; kun under ganske hvidt. Syntes altsaa ogsaa her at vise Dvergang. Den stemte i det Hele meget godt overeens med Nilsons Beskrivelse, kun remiges apice albæ, da han har nigræ, men dette maaste en Trykfeil.

Falco milvus, Sperfalk. Jeg har kun seet den flyvende, men troer af dens Flugt tilstrækkeligen at have kjendt den. Derimod har jeg 31te Juli stude En, som var en fuldkommen udvoret Unge, og neppe af nogen Anden end *F. milvus*.

Falco palumbarius, Falk, Sponsfalk, findes her i det mindste til udi December, og jeg troer i milde Vintere hele Aaret. Den jeg har havt død var β junior Nils. Fl. gentilis Lin. faun. sv.

Falco Tinnunculus, Falk, kommer i Mai.

Strix Bubo eller *lapponica* skal opholde sig in *subalpinis*, men jeg har ei selv seet den.

Strix Aluco og *funerea*, Katugle, især de Aar, da der ere mange *Agri-muus* og Lemmen.

Lanius excubitor kun truffet engang i Oktober.

Corvus Corax, Ravn, ikke i synderlig Mængde her, som ude ved Havkanten.

Corvus Cornix, Kraake, holder sig her hele Vinteren omkring Husene og ved Søfanten.

Corvus Pica, Skjur, bygger ogsaa her som andet Steds nordensjæls

*) *Ornithologia svecica*, 1. p. 2.

som oftest i Tagene. Øverst i Dalen findes den dog ikke, ligesom ikke paa den anden Side Grændsen i Sapmarken endog længere sydester.

Corvus infaustus ikke sjelden i Furrusfoven, da den sees i Juli til Oktober i Flokke fra 2 til 8, formodentlig Fader, Moder og Børn. Ikke frygtfuld, men saa tam, som Linné beskriver den, har jeg dog ikke erfaret.

Picus canus sjelden i Furrusfoven.

Picus major, Træklak, almindeligere. I December sees flere Gange.

Picus tridactylus, Træklak, den almindeligste, kommer i Mai. Basis rostri vibrissis supra nigris albisqve mixtis et infra albis dense tecta. Sin-
cipite albo-cæruleoqve mixto. Occipite et insula post oculos nigro-cæru-
lescente nitidissimo.

Cuculus canorus, Gjøf, kommer i de sidste Dage af Mai; sees unge Gjøge, der syntes ganske at gaae over i *C. rufus*, saa Temminck har vist Ret i at forene dem.

Kongelbiden, *loxia enucleator* *), om Sommeren og Høsten flokke-
vis, men ikke almindelig i Skovene, hvor den lever af Furrufogler.

Dampapen, *loxia Pyrhula*, ikke sjelden i Bierne.

Dværkeren, *Fringilla Montifringilla*, Olderrøiten, kommer somme-
Foraar i uhyre Flokke, i andre mere umærkeligt, i det de strax fordele sig i Sko-
vene og Lundene, da dog deres snærende Sang snart rober dem, formodentlig
efter som Sneen ved deres Komme er gaaet meget eller lidt bort.

Bogfinken, *Fringilla Coelebs*, viser sig her kun enkelt og sjelden.

Spurven, *Fringilla domestica*, findes hverken her eller i de omliggende
Egne, før man paa Helgeland kommer syndenfor Polarfredsen. Kun paa den
ene Gaard, Udvig i Skjerstad Sogn, en Miil udenfor Saltbalden, findes nogle Par,
som længe have holdt sig der uden at formere sig. Dog var ogsaa her i Slut-
ningen af Mai en eneste, som kun viste sig en halv Dags Tid ved Husene, og
syntes at være i Følge med en Gullspurv.

*) De fleste af Aves passerer have her intet særskilt Navn, men kaldes alle under eet:
Liting.

Griffen, *Fringilla Livaria*, er her hele Aaret, især i Ølberstoven. Derimod har jeg aldrig fundet træffe *F. flavirostris* Nils. *F. montium* Temm., og mærkeligt, at ogsaa Boie i sin Reise durch Norwegen S. 253 siger: „Flokke af *F. livaria* saae vi overalt ved Salten og Fjeldens Fjord, men ingen *F. montium* deriblandt, ei heller for sig selv. Maaſkee deres Vandringstid senere?“ men maaſkee de heller følge et andet Strøg.

Emberiza nivalis, Sneetiting, opholder sig paa de høieste Fjeldtinde; af mig truffet paa Baadfjeldet (og Hekfeltinden i Skjerstad), men ikke i Mængde, derimod kommer den ned i Bygden hvert Foraar sædvanlig i Slutningen af April, men i meget ulige Mængde. Den varierer meget i Henseende til Graat og Røstbrunt, formodentlig efter Køn og Alder.

Gulspurven, *Emberiza citrinella*, Huuskald, hele Vinteren omkring Laderne.

Emberiza Schoeniculus kommer i Mai, temmelig almindelig; har Rede ved Vandkanter. Endogsaa ved en Bæk til Fjelds ved det Øverste af Birkegrændsen traf jeg den engang tilligemed

Ringtrosten, *Turdus torquatus*, som ellers er almindelig, havende sit Rede paa Klipper under Bristebusse med 4 grønne brunnplettede Eg. Unge gerne have neppe Spor af Ringen. Den besøger ofte om Sommeren Haven, søgende Lumbrici.

Turdus pilaris, Trost, i Mængde, men ligesom de andre Arter fanges den ikke, deels vel fordi det ei er Skif, deels ogsaa fordi Nøgnebær kun findes i liden Mængde og blive sildigt modne. Sjelden bliver man den vaer efter Oktobers Ende.

Turdus musicus og *iliacus*, Nattegal, Sangtrost, naar de høre den slaae, men ellers Centraſt, naar de see den, opholde sig især, hvor der er meget af Bristebusse (Gener).

Muscicapa grisola og *atricapilla* af de sjeldnere Smaafugle, ligesom *Saxicola rubetra*.

Saxicola Oenanthe har ogsaa undertiden Rede meget høit til Fjelds.

Saaledes traf jeg den næsten mod Toppen af Sarenvigsfjeldet henimod de bestandige Sneeflekkers Region. Det Samme bemærker Boie l. c. S. 163: „Denne høieste Top, Urtind ved Ramsvigen i Esfoden var foruden *Tetrao alpinus* kun beboet af et Par *S. Oenanthe* og *Anthus pratensis*.“

Sylvia hortensis kommer i Begyndelsen af Juni.

Sylvia rubecula er her endnu i Slutningen af September.

Sylvia phoenicurus. De unge Fugle passe aldeles til Linnés Beskrivelse af *Motacilla Tithys* i fauna sv.

Sylvia Svecica. I Septbr. har jeg havt flere af dem, som Alle vare eens, overensstemmende med Hannen hos Linné f. sv., men med Hunnen hos Nilson. Da dette formodentlig var unge Fugle, som i Almindelighed ligne meest Moderen, synes Nilson at have Ret. Ogsaa seet flere Gange i Juni.

Sylvia Trochilus, ei sjelden.

Fuglekongen, *Sylvia Regulus*. Denne nydelige Fugl opholder sig flokkevis i Furruskovene ved Præstegaarden i November og December, men ikke truffet af mig længere ud paa Vinteren.

Liinerlen, *Motacilla alba*, Igdo, Møkerdungsiiri (3: Mægdyngsiiri) kommer i de første Dage af Mai.

Gulterlen, *Motacilla flava*, ikke sjelden.

Anthus arboreus.

Cinclus aquaticus, Elvtrost, synger behageligt i April Maaned, naar den sidder paa Tiskanten i Solen. At den skulde allerede i Marts have Rede, som Nilson beretter, troer jeg ikke, i det Mindste ikke i denne Egn; thi i April, naar Isen begynder at aabne sig paa enkelte Steder, findes den ofte i smaae Flokke ved eet Sted, og opholder sig der længere Tid, hvor den til den øvrige Aarstid slet ikke findes, hvilket synes ikke at kunne finde Sted, naar den just paa den Tid skulde have Rede.

Sturnus vulgaris, Stær, kommer sidst i Mai meget sparsomt, kun til eet Sted.

Rjødmeisen, *Parus major*, Talgore, ved Husene om Vinteren. Den er den Første, som ved sin Sang bebuder at Vaaren er i Vente.

Det Egl. norske Vidsskift. Skr. i det 19de Aarh. 2. B. 2. S.

M

Parus caudatus sees i Flokke seent paa Høsten og meget tidligt om Vaaren; er her derfor formodentlig hele Vinteren, skøndt jeg aldrig da er bleven den vaer. Om Sommeren ligesaa kun engang seet en Eneste; har derfor uden Tvivl ikke Nede her.

Hampeisen, Parus palustris. Denne vovre lille Fugl er den eneste, som foruden *Tetraones*, og maastee en *Strix* opliver Skovene om Vinteren.

Sandsvalen, Hirundo riparia, kommer mellem 26de Mai og 2den Juni og er her i Mængde, men drager allerede tidlig bort.

Af de øvrige Svaler, *H. urbica* og *rustica*, findes her eller i de omliggende Egne ingen. Derimod har det 2 Gange hørdt, at begge Slags har viist sig her paa den samme Tid omtrent som Sandsvalerne komme, men bleve her kun den ene Gang en halv Dag, den anden Gang henimod 2. Det var ikke enkelt, men flere i Folge, altsaa formodentlig paa deres Vandring, men hvorhen? Paa den anden Side af Fjeldene i Lapmarken findes rigtigt nok *H. urbica* endnu i Mængde ved Arjeplog — om ogsaa ved Dvikhof, kan jeg ikke bestemme —, men der findes ingen *H. rustica*; dog har jeg seet af begge Slags.

Af *Bildduen, Columba Oenas*, viste sig engang i September en eneste, som vistnok var kommet paa Afveie fra sit Følge.

Tetrao Urogallus, Tødder, Tiur, in subalpinis.

Tetrao Tetrix, Drre, Karhane, er her federe end jeg har truffet den søndensjælds.

Tetrao subalpinus Nils. T. saliceti Temm. Rype. Temmincks Navn er unøgtelig godt; thi i det Mindste om Vinteren nærer den sig saa godt som ene af *Bidieqviste*, som den afbider saa længe de ere saa tynde, at dens Næb kan faae Bugt med dem.

Tetrao alpinus Nils. T. lagopus Temm. Fjeldrype, kommer kun ned fra Fjeldene enkelte Vintere, især efter megen Sne, og holde sig i det Hele mere ude ved Havkanten.

Det er ellers underligt med alle disse Arter af *Tetraones*, at de somme Aar findes i saadan Overflødighed, at en Rype gjælder 2 Skilling; andre Aar f. Ex. 1822 ikke een er at faae, ei heller næsten en eneste af nogen af Arterne.

træffes nogetsteds. Mange her paaftaae, at det kommer an paa Veiret ved Michaelis Tid, om Kyperne skulle holde sig paa denne eller hiin Side af Fjeldet, men neppe rigtigt; thi skjøndt der paa den svenske Side er altid mere Fuglevildt end her formedst de store Skove, saa vare dog Aarene 1822 og 23, da de her vare saa meget sjeldne, ogsaa der flette Bildeaar.

Charadrius apricarius Nils. Ch. *pluvialis* Temm. Uferloe, i Mai nebe i Boigden, dog ikke i nogen Mængde; om Sommeren derimod paa Fjeldene ovenfor Birkegrandsen.

Pomerantsfuglen, *Charadrius Morinellus*, sees i Juni nebe paa Agrene, men har formodentlig Rede til Fjelds, skjøndt jeg aldrig har truffet den der, eftersom Boie fandt den paa Fjeldene af det nærgrændsende Fjelden.

Charadrius Hiaticula Nils. ved Stranden.

Hæmatopus ostralegus, Kjeld, kommer ved Vaarsmes Tid; lægger sine 2 Æg paa nøgne Klipper eller Sanden.

Ardea cinerea, Hegre, viser sig stundom om Vaaren paa Drene 3: de af Elven opdyngede Sandgrunde, som blive tørre ved Ebben.

Numenius arquata, Gaasfpu, Spore, ei i Mængde.

Totanus Chalidris, Squakkjeld, ved Strand- og Vandkanter; har Rede ved Vand eller i Myre.

Totanus glareola junior Nils. 3: *Tringa littorea* Lin. f. sv., men min skudt i Mai, og fandtes der kun 2, altsaa Par. Den synes altsaa neppe at kunne kaldes junior, som Nilson vil.

Totanus hypoleucos i Mai i smaae Flokke.

Tringa maritima, Fjærepist, om Sommeren enkelte i Flokmaalet, om Vinteren i Flokke. Ikke bange*).

*) Endnu har jeg seet her 2 Arter af Grallæ, den Ene i en Fjeldmyr uden Tvivl *Numenius phæopus*, den Anden ved Elvbredden, men, da jeg ei har haft dem til Underjægelse, tør jeg intet bestemme om dem. Men i Almindelighed maa lægges Mærke til, at man ikke her kan vente den Mængde af denne Familie, som i det lige ovenfor liggende Lapland, forbi egentlige Myre ere her saa sjeldne, som der almindelige; undtagen i den subalpinste Region. Heller ikke her nogen egentlig Havskyst.

Podiceps auritus, Kerand, i Fiskevaagvandet, hvor den lægger sine 4 skiddehvide Æg paa Startuer lidt ud fra Kanten paa den blotte Jord eller Græs, saa at de endog ligge ganske vaadt. Det er den ogsaa en Nødvendighed at ruge saaledes i selve Vandet, da den formodest sine Fodders Stilling aldeles extra æqvilibrium ei kan have den mindste Nytte af dem paa Landet.

Podiceps arcticus Boie, Kerand, ogsaa i Fiskevaagvandet. Skjøndt jeg ikke har studt den, kan det neppe være nogen Anden, da jeg, ved at see Hannen tilligemed Familie — smaae Unger endnu sidst i August — ganske nærved flere Gange har overbevist mig om, at den ingen Crista har. Af en i September studt, og maaskee ung Fugl, som jeg ikke tør bestemme, om hører til *P. auritus* eller denne, men uden Tvivl til denne, da Boie S. 308 siger, at de Unge af disse 2 Arter ganske ligne hinanden, vil jeg meddele Beskrivelse: rostrum fuscum, subtus lividum, apice albo; Lora nuda, rubra, iride rubra, linea alba pupillam cingente. Frons et nucha fusca, linea lata ab oculis versus nucham ferrugineo-alba; genæ albo, ferrugineo fuscoqve maculatæ. Gula et subalis ferruginea; collum superius fuscum; pectus albo-fuscum, abdomen album; dorsum fuscum, apice extimo pennarum albido; Latera alba apicibus fuscis; uropygium nigrum lateribus ferrugineis; remiges 1-13 fusci basi albi; magis magisque albescunt; 14-28 albi; Tectrices superiores fusci, inferiores albi; axilla alba fusco maculata. Rectrices omnino desunt; pedes labati plumbei geniculis nigris, subtus fusci extra æqvilibrium, tibiis serratis, digito intermedio ungue magno, postico inermi.

Uria Grylle, Teiste. Denne vakkre Fugl viser sig stundom herinde om Baaren, men værper som de øvrige Vandfugle ikke her.

Colymbus arcticus og *septentrionalis*, som, have sine Neder paa Startuer i de subalpiske Smaavande*).

Sterna arctica Temm. S. *Hirundo* Nils. Tein. Om begge Temmincks Arter ikke skulle forekomme her tør jeg ikke bestemt afgjøre. De, jeg har havt,

*) Immeren, Dmeren, *C. glacialis*, som har Rede ude ved Havstjærene, har ikke ora fuscuscentia, som Nilson anfører, men albida sanguineo guttata.

have været af denne Art. Den kommer ind i Begyndelsen af Fjorden, men i Bunden har jeg aldrig seet den. Længere ud ved Storstrømmen værper den i Mængde.

Larus glaucus, Stormaase, er den eneste af Maagearterne, som i lidet Antal holder sig her hele Aaret. Om Vaaren i den Tid, da Lodden gaaer op i Elven, indfinder den sig derimod i stor Mængde tilligemed *Sletbagen*, *Larus fuscus* og *Sæingen*, *L. canus*, men som snart igjen drage ud. *Krykkjen*, *L. tridactylus*, kommer aldrig saa langt ind, skjøndt den værper ved Storstrømmen.

Lestris parasitica, *Leverjo*, *Tyvjo*, forfølger og stundom herinde en Maase. At den efter Alder og Køn meget varierer i Henseende til sin hvide Farve, kan vel neppe være Tvivl underkastet.

Anas Anser ferus Temm. *), *Bildgaaß*, engang skudt ved *Sesaaeelv* i Begyndelsen af Sommeren.

Anas segetum, *Bildgaaß*, sees meget sjelden herinde ved Stranden og oppe i Elven. Af mig kun seet engang i Begyndelsen af Juni. Ude paa *Havskjærene* har den i Mængde *Reber*. De gjøre paa mange Steder ved *Havkanten* betydelig Skade paa *Agrene*, især den opvorne *Sæd*.

Anas Cygnus, *Svan*. To Gange har jeg faaet den skudt i Elven i Begyndelsen af Vinteren. Lapperne fortælle, at den om Sommeren værper i de store *Fjeldvande*, som *Balvandet* o. fl. Jeg skulde næsten antage disse for *Unger*, fordi de ei vare fuldkommen store, og lysgraae istedet for hvide. Dog synes *cera lutea* at betegne den ene som *Gammel*, da den Anden havde *cera livida*, men Begges Farve isøvrigt den samme — *lysgraae*.

Anas Mollissima, *W*, her kun om Vaaren, og da ligesaa vaer, som tam der, hvor den har *Rebe*. En enkelt Gang er dog ogsaa dens *Rebe* fundet herinde.

Anas glacialis, *Haval*, fra Vinteren til Sommerens Begyndelse, især i den sidste Tid i meget stor Mængde. Siden sees den ikke, da den skal bygge sine

*) Nilsens Deling af denne Slægt forekommer mig aldeles unaturlig, hvorfor jeg heri følger *Temminck* i *Manuel d'ornithologie* ed. 2.

Neder ved de store Fjeldbænde. Den udmærker sig meget ved sin klunkende Lyd. Næbbet er slet ikke bredere ved Spidsen end ved Basis, saa at da og denne saavel som *Anas mollissima* egentlig burde høre til den nye Slægt Anser, men som og heraf sees at være dannet *inuita natura*.

Anas fusca, Havorre, om Vaaren i Fjorden saalænge til de subalpine Bænde gaae op, da den drager did og der tilbringer Sommeren s. Ex. i Jarbruevandet i Fiskevaagmarken.

Anas Clangula, Stokand, fordi det og her er bekjendt, at den lægger sine Æg i hule Træer. Den kommer om Vaaren ligesom

Anas acuta, Rødhalsand og de fleste forhen omtalte Vandfugle ind fra Havet i Slutningen af April.

Anas Boschas, Sildand, Laxand og *Anas Crecca*, Soukorkand, ere almindelige. De gjøre paa somme Steder temmelig Skade ved at lægge sig paa Agrene om Høsten.

Amphibierne

i disse Egne indskrænke sig til Frokken, Frosch. Kun da saameget, at den giver os en Dvergang til de egentlige Vandbeboere

Fiskene.

Myxine glutinosa, Viraal, Sleipmark, er kun lidt fiskeagtig og lever paa Bunden af Havet endog herinde i Fjorden, hvor den saasnart Fisken bliver hengende noget længe paa Krogen, kryber ind i den gennem Gabboret eller Gjel-leaabningerne, og udhuler Fisken ganske, saa kun Benene og Skindet bliver tilbage.

Squalus Carcharias, Haabrand. Saa kaldes de Smaae, som findes herinde i Fjorden. I Almindelighed ansee Folket her Haabranden som Han, og Haakjerringen som Hun, men de vide ingen anden Forskiel at angive end Sterrelsen, hvilket jeg ogsaa troer er det Rette; thi den Haabrand, jeg har undersøgt her, svarede aldeles til Gunneri Haakjærding i Trondh. Vidst. S. S. 2 Pag. 350, Tab. 10. 11, kun mindre, $2\frac{1}{2}$ Alen lang, og herinde i Fjorden faaes meget slet

den Andre end saadanne Haabrande, og det kun paa et meget dybt Sted udenfor Gaarden Langset. Uden Tvivl ere disse Smaae unge Fiske. De fanges her kun af en Hændelse, naar de vikle sig ind i Garn, som ellers ere udsatte, men ude ved Havkanten sætter man ud for dem egne store Kroge med halvraadden Fisk eller Kjød til Agn, og hvor i Krogen er fæstet et Stykke Tærnkænke, fordi den med sine skarpe Tænder afgnaver ethvert Toug.

Ammodytes Tobianus, Siil, bemærkes sjelden i Sandet ved Elvens Udløb. Den giver en fortræffelig Agn (Madding).

Muræna Angvilla, Nal, i Fiskevaag- og Dvæls-Bandet; spises ikke.

Gadus Aglefinus, Hys, fanges nu kun sjelden, dog næsten hvert Aar 8 til 14 Dage i Slutningen af August.

Gadus Callarias, Smaatorf, falder her meget blød i Kjødet og smagløs. Den har i Ganen Tænder siddende i Form af et latinsk A. Straalernes Antal varierer noget. Paa 3, jeg til forskjellige Lider har undersøgt, fandtes:

A. *pinna dorsalis* 14, 19, 17. *analis* 20, 16. *ventr.* 6. *pectoralis* 20.

B. — — 14, 21, 17. — 22, 17. — 6. — 17.

C. — — 14, 20, 17. — 20, 16. — 6. — 17.

Seien, *Gadus virens*, og Tæretorsken, *Gadus barbatus*, er ogsaa fisket her tilforn, fornemmelig som de andre Fiskearter da af og til indlokkede ved Silden.

Hviddingen, *Gadus Merlangus*, Lysing, falder her kun enkelt og sjelden.

Gadus Brosme, Brosme, findes i liden Mængde, hvor der er steil Klippegrund.

Cottus Gobio, Furusk, faaes enkelt Gang, men søges ikke, da den ikke spises. Foruden de 2 Tørner paa Forhovedet, har den ogsaa 2 frie og 1 overtrukken paa hver Side ved Drene. Finnerne bruun- og gulstribede. Begge Kjæberne besatte med utallige smaae tilbageboiede Tænder. Ligesaa Ganen i Form af en Halvmaane. *Pinna dors.* 8, 14. *pect.* 14. *ventr.* 4. *caud.* 12.

Cottus cataphractes saa sjelden, at den her har intet Navn. Egemet ottefæntet.

Helleflynder, Pleuronectes Hippoglossus, Dveite, faaes kun paa Bangsetbybet.

Rødspet, Pleuronectes Platessa, Gulflynder, fanges om Sommeren med Nod temmelig stor, især omkring Udlobet af Elven.

Pleuronectes Flesus, Sandflynder, lever baade i salt og ferskt Vand, f. Gr. i Elven, Fiskevaagvandet. Den fanges deels med Nod, men meest ved at stikkes, i det et Jern med en Hage er fæstet paa Enden af en Stang, hvormed den træffes, naar den sees liggende paa Bunden. Men den agtes her ikke meget, og spises kun, fordi anden Fisk mangler.

Perca norvegica, Uer, fanges sjelden her, og da kun længst ude, men i Udlobet af Fjorden fiskes den i Mængde fra Slutningen af Sommeren og henad Vinteren. Af det store Slags falder der dog først ude ved Havskjærene. Naar den kommer i Strømmen, bliver den hovedsvimmel, vrænger sin Mave og flyder død oven paa Vandet, og kjendes da langt fra ved sin heirode Farve.

Gasterosteus aculeatus, Beentennig, almindelig i ferskt Vand, som staaer i Forbindelse med Fjorden.

Salmo Salar, Lax, gaaer i Mængde op i Elven, men dens Fiskerie, som alt Ferskvandsfiskerie, forsummes. Kun en liden Deel fiskes med Kastenod, men da Elven hertil hverken maa være for liden eller for stor, skeer det ei ofte. Enkelte Garn sættes vel ud, men ei heller hermed er det noget bevendt. I de ferske Bænde, som staae i Forbindelse med Fjorden, findes almindeligt en Varietet, som de her kalde Dpfising, som ei er andet end en liden og maver Udartning, formodentlig forarsaget ved dens mavre Opholdssted. Dens Mave har jeg i Slutningen af Vinteren fundet fyldt med Snegle, med Phryganea Larver og engang en liden Kal. Dens Udseende, især Farvetegningen, er ofte meget forandret, men dette har allerede Lin. f. sv. p. 122 bemærket at være Tilfældet med dem, som blive Vinteren over i Ferskvænde. En særdeles smukt tegnet havde: Ryggen søgrøn, Siderne blaae søvoglindsende, Bugen guldgul, de nedre Finner safrangule saugtaggede; p. pect. 13, p. anal. 11. Rygsfinnen rundtagget, Taggerne atter fiint tandede, 13. Pletterne omgivne med Ringe. I Nærheden af Dinene under 12 Punkter.

Forellen, *Salmo Fario*, *Kaknæ*, *Knæ*, i Elvene, men ikke i syn-
derlig Mængde.

Salmo alpinus, *Rør*, *Røie*, i de ferske Bænde, Fiskevaag-, Vasbotn- og
Løns-Bandet, men fisses kun lidet.

Salmo Carpio? Gjedderør, *Strøm Søndmørs Beskrivelse* 1. S. 304.
Den kaldes ogsaa her *Rør* eller *Rør*, skøndt bestemt forskjellig fra den Foregaaende
baade ved Udseende og Levemaade; thi den gaaer op fra Saltvand i Ferskvand,
og fanges ved den Velighed især i Botnelven og nederst i Saltelven om Somme-
ren. Den er meget smalerte og trindere end *S. alp.* og stemmer i det Hele meget
gødt overeens med *Strøms Beskrivelse* l. c. Derimod har den ikke, som Linné
anfører om *S. Carpio*: *dentium ordines quinque palati, men palato medio*
lævi, ad latera dentium serie simplici. — *Totus argenteo-splendens, supra*
obscure viridis, infra albidus (vix unquam rufescit). *Cauda bifurca* 22.
Membr. branch. 12. pin. dors. 12. pect. 15. Vent. 10. Anal. 11-13.

Salmo arcticus, Lodbde, kommer mellem 25de Marts og 14de April, og
gaaer da op i Elven for at gyde sin Rogn. *Dorsum viride; abdomen argen-*
teum; totus fere pellucidus; pin. anal. 13 et 2 dimid. pect. 18. ventr. 8;
dors. 14. Mas major linea tumida laterali. Den spises ikke, undtagen i Hun-
gerstid, men fanges i Mængde for at bruges til Creaturene, og vides her intet
af den skadelige Virkning, som Leem omtaler i Finmarkens Beskrivelse S. 324. Er
ellers ogsaa et fortræffeligt Agn.

Clupea Harengus, Sild, falder ei alle Aar her, ja endog kun sjelden her
inderst i Fjorden. Nu har i flere Aar Sild slet ikke været fisset i hele dette Fog-
derie, og noget ordentligt Havindsirg: noget Sildebjerg, som er seget: sagteli-
gen kommet ind, har neppe været siden 1801 og 2, da den var i saa overordent-
lig Mængde, at alle Fjorde vare fulde, og Strandbreddene laae bedækkede med
død Sild, saa endog Nogle brugte Bredder, som de lagde ud til Baaden, at gaae
paa for at komme ind i Baaden uden at træde paa Silde. Mange hjerte den
ogsaa som Gjødsel paa Agrene. Foranlediget af denne Mængde, lod det Trondh.
Etablisement paa Hundholmen komme en stor Kjedel, hvori de vilde brænde Tran
Det kgl. norske Vidensk. Skr. i det 19de Aarh. 2 B. 2 S.

af Silken, en saare fordeelagtig Anvendelse, som bruges i Bergens Stift o. fl. St., men her af Almuen anfaaes for et saa ugudeligt Foretagende, at de endnu i Almindelighed paastaae, at hiin store Kjedel er Aarsag i, at siden den Tid intet ordentligt Sildefisterie har været paa denne Kant.

Insecter.

Ikke mange af disse ere undersøgte af mig. De talrigste ville ogsaa være af Familierne Coleoptera og Diptera. Dog da næsten Intet hidtil er bekendtgjort af vort Fædrenelands ærtistiske Entomologie, vil jeg dog opregne de af mig undersøgte, som et lidet Bidrag til noget Fuldstændigere.

Scarabæus quisquilius.

fimetarius.

stercorarius, ikke almindelig.

vernalis.

Melolontha brunnea.

Trichius fasciatus.

Cetonia aurata.

Hister 4 maculatus.

Dermestes pellio.

lardarius.

undatus.

Anabium Boleti.

Carabus violaceus.

vulgaris.

æneus.

melanocephalus.

6 punctatus.

ferrugineus.

Elater rufus.

æneus.

Cantharis obscura.

testacea.

biguttata.

atra.

Lycus minutus.

Galleruca coccinea.

Coccinella 7 punctata.

14 guttata.

Cryptocephalus 4 punctatus.

Chrysomela vitellina.

armoraciæ.

pallida.

marginella.

marginata.

Lycogalæ Somrf. subhemisphærica, capite thorace elythisqve cærulescenti-nigris, nitidis macula ferruginea utrinque ad basin elytrarum; corpore ferrugineo; pedibus antennisque fuscis, paa Ly-

- cogalaer og Fuligines. An species nova?
- Leptura virginea.
 aquatica.
 quadrimaculata.
- Callidium striatum.
- Cassida viride.
- Silpha opaca.
 Vespillo.
- Dytiscus marginalis.
- Curculio Pini.
- Oxyporus melanocephalus.
- Staphylinus politus.
 brunripes.
 æneocephalus.
 caraboides.
 tristis.
 murinus.
 maxillosus.
- Libellula grandis.
- Agrion puella.
- Ephemera brevicauda.
- Phryganea striata.
 bilineata.
- Raphidea ophiopsis.
- Papilio Cratægi.
 Ligea.
 urticæ.
 Euphrosyne.
- Bombyx fuliginosa.
- Zygæna Filipendula.
- Acanthia atra.
- Aronea Diadema.
 liturata.
 scenica.
 senocculata.
 saccata.
- Phalangium Diadema. Den bærer sine
 2 til 4 hvide Øg med sig paa
 Ryggen.
- Monoculus quadricornis.
- Oniscus Oestrum, Fiskebjørn.
 Armadillo.
- Gammarus Pulex, Marflue, anvendes
 mod Forstoppelse hos Kreaturerne,
 men neppe med Virkning.
- Apis hortorum.
 hypnorum.
 terrestris.
 cunicularia. Der gives nogle store
 og nogle smaae blandt dem, formodentlig
 forskjelligt Kjen.
- Tenthredo salicis.
 viridis.
- Rhagio scolopaceus.
- Bibio plebeia.
- Syrphus Ribesii.
- Musca cupraria.
 vomitoria.
 mortuorum.
- Rumicis Somrf. strigosa, thorace ni-

grescente-æneo, abdomine obtuso subtestaceo, femoribus tibiisque testaceis, tarsis nigris, alis nitidis. Minor M. domestica. Den lægger sine Æg i Rader paa den underste Side af Bladene paa Rumex domesticus (Hæmulen). Larverne fryde ud af den Ende paa Ægget, som er fæstet til Bladet, trænge igjennem Bladhinden, og opholde sig nu derinde, fortærende paren-

chyma folii, og dannende halvgjennemsigtige Blærer paa Bladet. Larverne hvide med sort spidst Hoved, vore snart. Puperne brune, 2 til 3 Lin. lange, glindsende. An species nova?

Tipula flavescens.

moitatrix.

oleracea.

Oestrus bovinus, Buetrolb.

Tarandi.

Drme eller Bløddyr.

De mig her forekomne ere følgende. Dog maa anmærkes, at af Saltvands-Drme ere blot Testacea af mig søgte.

Gordius marinus, Dveise, i Mængde i Torsten, især paa Leveren.

Lumbricus terrestris, Jordma.†

Lumbricus marinus, Mak, Fjeremak, i Sanden i Flodmaalet 3: Fjæren, hvor den snart viser sig ved den Sanddyng, den opskyder i Form af Tarme. Bruges til Aagn, hvori den dog maa staae tilbage for Smaaefild og især Lodde.

Tænia Gasterostei Abildg. Om Sommeren næsten i enhver Beentemning Gast. aculeatus. Bugen hos Mange ganske udspilet af dem, da mange have 7 til 8 ja 13 af dem, hvoraf da rigtigt nok ikke alle vare af lige Størrelse, men dog nogle fuld store. Dog besynderligt, at den lille Fisk kan have saa mange af disse Snyltegiester, der udstrakte ere næsten ligesaa lange, og paa det Bredeste ligesaa brede, som den, uden at omkomme. Med Rognen stille de sig af med nogle af dem, hvilket jeg har mærket ved i den Tid at finde mange Tænier ved Vandbredden.

Hirudo sanguisuga, Igle, i subalpinske Bænde.

Faaerflynnderen, Fasciola hepatica, anretter og her stundom, dog kun enkelte Aar og paa enkelte Steder stor Skade blandt Souene. Et probat

Raad herimod fortjener at anmærkes. 2 Pøgle Ebike eller meget stærkt suurt Vi og 2 Haandsfuld Salt varmes, og naar Saltet er smeltet gives en Sou deraf en Trediedeel saa varmt som den taaler at drikke det. Det gjentages 2 til 4 Gange. Er Dyret allerede Døden nær, saa døer det gjerne strax det har faaet det ind; men man finder da i Saadanne Glynderne sprenge ud af Leveren, hvilket beviser Midlets Virksomhed. Ere derimod Dyrene ikke saa svage, da helbredes de derved, og Hvo der frygter for, at hans Souer maatte lide af denne Sygdom, gjør bedst i at indgive dem det tidligt om Vinteren som et Præservativ.

Limax agrestis, Sleipe.

Medusa aurita

Medusa capillata

} Kobbespøge.

Asterias rubens, Korstroid.

Asterias Caput Medusæ har jeg ikke seet heel, men kun Arme af den omfattende Sætræet.

Echinus Sphæra Müller, Kraakballe, Kjerringballe, opødes af Krager og Maager. Vist forskjellig fra *E. esculentus* Lin.; thi areæ aculearum verrucosæ, elevatae.

Serpula spirorbis, paa Tangarter.

Serpula triquetra, paa Skjæl.

Patella testudinalis Müller, Albueskjæl, rue, mat, grønlig, graae med mange ophøiede ujevne Ribber, indvendig hvid, kantet, tandet, næsten 2 Tom. i Gjennemsnit; sidder paa Klipperne i det Øverste af Flodmaalet.

Patella pellucida Ström. Sammesteds. Glat med temmelig spids excentrisk Top, grønlig-hvid med brune Striber, gjennemskinnende, indvendig hvid, hvor de brune Striber synes lyseblaae.

Helix arbustorum, under Løvtræer.

Pupa muscorum Nils. *). *Turbo musc.* Lin. iblandt Mosses paa Tøge og Bjergsiderne, ikke saa stor som et Rugkorn.

*) *Historia molluscorum Sveciæ* a Sv. Nilson 1822.

Pupa fragilis N. *Turbo perversus* Lin. paa samme Steder. Ganske konisk, ikke saa stor som et Haverkorn.

Pupa Vertigo N. *Vertigo pusilla* Müll. paa samme Steder; tykkest paa Midten, saa stor som et Haverkorn.

Vitrina pellucida Nils. *Helix domestica* Ström, iblandt Mosses. Guul-hvid, naar den er tam, gjennemsigtig, taaler neppe at røres ved. Den yderste Ring udgjør saa godt som hele Skjallet.

Tritonium updatum Müll. Hundskjæl*), almindelig.

Tritonium despectum Müll. større med 2 Striber langsøfter.

Nerita littorea Müll. Meget almindelig paa Klipperne og Stenene ved Fjorden, men ligesaa almindelig, hvor der findes Spor af den gamle Havgrund.

Paludina impura N. i Fiskevaagvandet.

Mya arenaria, Sandskjæl, i Sanden ved Rognan.

truncata, Griseskjæl, sjeldnere.

Cyclas fontinalis N. i Fiskevaagvandet, meget liden, fra et Raalfroes til en Lindses Størrelse. *Testa minuta cordato-oblonga, transversim subtilissime striata pellucida, umbone obtuso.*

Cardium echinatum, Soufskjæl.

Venus islandica, Koeskjæl, almindelig baade levende, og især i den gamle Havgrund, hvor den formodentlig sine tykke Skjæl ogsaa bedst har kunnet modstaae Tiden.

Venus Gallina.

Pecten islandicus Müll. Haneskjæl, i lerede Strandbredder; ogsaa fra Fortiden.

Pecten sulcatus, mindre og sjeldnere.

Mytilus edulis, Kraakskjæl, bruges stundom til Agn i Mangel af andet. I største Mængde paa Klipperne i det Øverste af Flodmaalet, dog under Lepades, og meget sjelden store.

Mytilus Madiolus, Gjetskjæl, noget større og lysere af Farve.

*) Dette Navn tilfældes for Slægterne *Murex*, *Buccinum*, *Tritonium* og *Nerita*.

Lepas Balanus og *Balanoides*, *Bjergruur*, i det Allerøverste af *Flodmaalet*, hvor de hvidne *Klipperne*.

Millepora polymorpha Müller. Af denne findes ovenfor og i *Strandbredden* ved *Skjerstad* mægtige *Lag*, hvori den dog næsten er forvandlet til en grov *Sand*, dog af saa store *Stykker*, at man let kjender deres *Oprindelse*.

Paa *Stenene* langt nede i *Flodmaalet* forekommer i *Umindelighed* en *rosenrød* *glat Crusta* med *hvid Kant*, som skal være *Begyndelsen* til en *Millepora*, men jeg har aldrig seet den *udviklet*.

Alcyonium arboreum, *Søetræ*, træffes *stundom* op af *Dybet* med *Garn* og *Liner*.

Sjette Capitel.

Om Indbyggerne.

Indbyggernes Antal ved *Enden* af *Aaret 1823* var *1049*. Ved *Eftertælling* i de gamle *Ministerialbøger* fra *1730* har jeg fundet de *Fødtes Antal* fra bemeldte *Åar* til *1823* at være *2453*, de *Dødes 1777*, altsaa et *Overskud* af *Fødte* stort *676*. Dette skulde altsaa vise *Folkemængden 1730* kun at have været *373*. Dette synes lidet og man kunde fristes til at antage *Feil* i *Fortegnelserne*; men naar derimod tages i *Betragtning*, at blot i de *6 Åar*, fra *1818* til *1823*, for hvis *Rigtighed* jeg selv kan indestaae, de *Fødtes Overskud* har været *136*, synes det *Forrige* ikke saa *urimeligt*; thi det samme *sunde Klima*, en endnu *sundere Levemaade* — *Brændeviinsdriften* o. s. v. var dengang ikke saa *overhaandtagende* —, lige saa let om ikke *lettere Næringsveie* — *Skovene* da i *Flor* og *Gaardene* ei saa *udstykkede* —, var dengang, som nu, at man i *Forhold* til de *sidste Åar* snarere skulde formodet en endnu *større Tilvæxt*, end den *Anførte*; men herimod maa paa den anden *Side* erindres *Børnekopperne*, der *stundom*, naar de *græsferede*, gjorde de *Dødes Antal* ligt med *2 Åars Fødte*. Saa omtrent *udviser Ministerialbøgerne* det. Derimod bringer det lidet *Folkeantal*, som den *Lid* fandtes, mig til at antage, at *Indbyggerne* i denne *Dal*, som i mange flere, ere ganske *ud-*

døde ved den sorte Død, og at den først temmelig længe efter igjen lidt efter lidt er blevet bebygget, uden Diuol først ved svenske Nybyggere og Lapper*). Her-

) Lapperne eller Finnerne — de kaldes her med begge Navne, men dog jevnligt med det svenske Lap — ere ikke nu mange her i Sognet. Deres Antal gaaer ikke over 68, og skjøndt deres Antal vistnok forhen var langt større, saa er dog upaatvileligt mange svenske Fjeldfinner indberegne blandt de 250, som angives at have været her 1720, da Lektor v. Westen havde dem forsamlet. De afskides som bekjendt, i Busfinner, som boe ned i Øsigderne i faste Bopæle, og Fjeldfinner, eller som de i Almindelighed her kaldes Østlapper, fordi de komme hid Østen fra Sverige — der føre Romabeliv paa Fjeldene, og kun enkelte Gange for Handelsens Skyld komme ned i Øsigderne. I det anførte Antal ere ingen Fjeldfinner optagne, da her egentlig ikke gives Noget, som høre Præstegjeldet til; thi skjøndt en heel Mængde af dem opholder sig her om Sommeren, drage de alle ved Michaelis Eider tilbage igjen til Sverige, deels som de sige, fordi Uvæne her ere for stemme, deels, som er Hovedsagen, fordi at Keensdyrmosen groer saa sparsomt her paa Fjeldene), at Dyrene om Vinteren neppe kunne finde deres Næring, og hvor Finnerne have deres Winterophold, der regne de sig selv for at have hjemme. Tre Fjeldlapper ere det, som nu betale en ubetydelig Godtgjærelse til Staten for at have Ret til at opholde sig her paa Præstegjeldets Fjelde. Disse skulde da være de eneste, som maatte regnes til Almuen her, men de betale dog Afgifter i Sverige. Naar Fjeldfinnerne komme ned i Øsigden, da er det for at afhende deres Keensdyr, Øste, Skind og Tællinger: Skindet af Kødderne paa Renen, som bruges til Finsloe, mod Brandevin, Wadmæl og Meel. Det Første er deres sande Livslevand, og Hovedhandelen stæer da ogsaa deri, men kun sjelden medbringes noget deraf hjem, da de ei ere Herrer over sig selv til saa længe at kunne opsætte den herlige Nydelse. Da de slet ikke bruge Brød, bliver Melet heller ikke af Betydning — kun enkelt Gang paa den Tid af Aaret, da Renen ikke melker, koge de sig Belling eller stege sig en Kage paa Glederne, naar de have det. Ogsaa er Melet paa svensk Side deroppe i Lapmarken overmaade dyrt, formedelst den lange Vandtransport. Salt er ligeledes en ubrugelig Ingrediens i deres Huusholdning. De tørre kun sit Kjød i Vinden og Røgen, og spise det paa den Maade speget. Wadmælet bruge de til Underklæder og Stabsklæder, og fornemmelig til deres Tælle, der bestaae af Birkestammer, opreiste i Form af en Kogle, uden om hvilke Wadmæl, som oftest hullet og senderrevet, vikles, og i denne elendige Waaning trobse de de høieste Fjeldes barste Veirig — hvor det aldrig er varmt, ei engang paa den bedste Sommerdag, men jevnligt de heftigste og koldeste Storme. Vist nok synes det for den, som seer dem i denne Tilstand, at

*) Karsagen hertil er igjen, at Fjeldene høve sig saa brat i Veiret, at den subalpina Region, Mossens egentlige Voksted, er ganske indskrænket.

til lede mig Navnene paa de i selve Dalen unægtelig ældste 3 Gaarde, Nessbye o: den Søen nærmeste Bye, Midbye o: den midterste Bye, og Syndbye o: den synd-

det ei var muligt for Menneſter at udholde et ſaadant Liv, men ved Vanen og Opdragelſen ja vel og ved deres arvede Naturel ere de ganſte andre Menneſter. Har Kulden ſammenkrumpet dem, ſaa de ere blevne ſmaa og knudrede, ſom Fjeldbirken, blandt hvilken de hve, ſaa ere de og ſom denne næſten blevne uſeſomme mod den. I Slutningen af Auguſt blev jeg engang paa en af mine botaniſte Excursioner overſaldet af et heftigt Uveir, Storm med Slud, juſt da jeg var heit til Fjelds. Jeg traf da paa et Lappetelt, men medens jeg dog velklædt, ſom man og midt Sommers behøver at være paa Fjeldreifer, neppe kunde holde det ud, og maatte holde min Hat faſt paa Hovedet med begge Hænder, ſode de ſmaae Lapbørn kun iferte en Skindſkjorte med bare Arme, Fødder, Bryſt og Nakke, og ſaae paa mig uden at lægge Mærke til Veiret. Rigtigt nok var det ikke heller noget uſædvanligt for dem, men dog uſædvanligt for andre Menneſter, at ſee Børn næſten nøgne at trobſe ligegyldige et ſaadant Veir. For at blive modtaget gjæſtmiltd hos dem paa Fjeldet, enten man kommer for at handle med dem eller for at beſøge dem, da maa Beſøget begyndes med en Dram ſtrax efter Hiſſenen. Da bliver Alt Forekommenhed — ellers Alt ſuurt og ſtivt, og man ſaaer neppe en Plads indens for Dørhullet at ſidde paa. Noget bedre er dog deres Bolig, naar de opholde ſig i Gammer, hvilke de gjerne bruge der, hvor de længere opholde ſig, eller og komme tilbage flere Aar efter hinanden, og ſom derved ere forſjellige fra Teltene, at Birkeſtammerne er uden paa belagte med Raver og Græstovr, hvorved Væggene blive meget tættre. Megen Overtroe have de endnu blandt ſig, men jeg tvivler dog om, at noget af deres egentlige Afguderie endnu vedligeholdes. Fremſtikkende Trak i deres Charakter er Hvergjerrighed og Stoltthed, ſaaſnart de enten blive noget afgjorte eller komme til nogen for dem betydelig Velſtand. Ellers ere viſt Forbrydellſer meget ſjeldne blandt dem. Gode Hoveder ere ikke ualmindelige. Et mageligere Liv end det Huuſfødrene, ſom ere komne til Velſtand, føre, kan neppe tænkes. De have Tjenestefolk eller Børn til at jate Hjorben, og gjøre det lidet Arbeide, ſom ellers forefalder i deres ſimple Huuſholdning. Selv holde de Renene, medens Konerne malke, og det er deres eneſte Forretning. Den øvrige Tid tilbringe de i Gammen med at ſove, ſpiſe og røge Tobak.

Lapperne, der hve i Boigden, føre ſamme Levemaade ſom Normændene, men om og enkelte af dem føre et meget ſtilkeligt og æbrueligt Levnet, ſaa glemmes dog ikke ganſte deres Herkomſt, og et Giſtermaal med dem anſees endnu altid for en Misalliance, og er meget ſjeldent. I deres Levemaade ellers er den ſtorſte Forſjel, da Lapperne æde alt Uedeligt uden Forſjel, ſom Heſte, ſtyrtebe (ſelvøde) Creature o. ſ. v

ste eller sybligste Bye, men det svenske Ord Bye er, ligesom det gamle nordiske Ord Bær, og det i Norge saavel enkelt som i Sammensætninger brugelige Navn Bøe, eensbetydende med vort Gaard, især som her beboet af flere Granber. Desuden findes ikke flere Gaarde, som i sit Navn have denne Endelse. Eigesaa have de fleste Elve havt Navn af Aær, s. Ex. Kimaæn, Kusaaen, Døraæn, hvilket Ord nu er saa ubrugeligt og ukjendt, at mange af disse have siden faaet dobbelte Endelser, s. Ex. Sesaæelv, Kusaaelv. Naar disse første Gaarde bleve bebyggede, vides ikke. Kun om Fiskevaag, hvoraf nu det Halve er Præstegaard, haves Efterretning. Først 1554 kom did Jans Olsen, som Nybningsmand og Nybygger, men naar denne Gaard, som formedelst sin nære Beliggenhed ved Søen o: Fjorden, saavel som formedelst sin Jordts Bequemhed til Dyrkning, i det dens Marke næsten overalt ere flade og jævne, ei før blev optaget, da kan vist med temmelig Visshed sluttet, at ei heller de Dvrige meget længe tilforn ere optagne. Ei heller udgjorde Saltbalden noget Sogn eller Præstegjeld for sig selv før 1650. Indtil den Tid søgte de til den 2½ Mil bortliggende Skjerstad Kirke. Efter Almuen's Ansøgning formedelst Deiens Besvarlighed til Skjerstad blev dem ved Frederik 3dies Reskript af 21de December 1650 tilladt at holde og lønne sig selv en Præst, og blev som saadan beskikket Hr. Morten efter Amtmand Preben v. Ahnens Bevillingsbrev, dateret Bødøegaard den 29de November 1651. Da var det og at Almuen, for at foreøge Præstens alt for lille Indtægt, forbandt sig til at betale den saa kaldte Sulestjænk, som bestaaer i et Kjødlaar og 8 til 12 Lys hvert andet Aar af hver Mand, og hvert andet Aar 32 Skilling i Penge. I dette Aar opbyggede da ogsaa Almuen et lidet Kapel, uden om hvilket siden den nuværende Kirke blev opbygget 1776, som er en liden Korskirke uden nogen videre Mærkelighed; kun malet og vel vedligeholdt, uagtet at lige indtil den sidste Lov angaaende de nordlandske Kirkers Salg af 1ste August 1821 fuld Kirketiende har været ydet af Almuen til Missionskassen, skjøndt de imidlertid selv eiede og vedligeholdt sin Kirke, og kun af bemeldte Fond fik til Brød og Vin ved Altergang, samt et Bidrag til Skolekassen. Efter bemeldte Frederik 3dies Reskript var Præstegjeldet imidlertid kun som et residerende Kapellanie under Bødøe, da al Tiende tilligemed Byghelgodset tilfaldt Sammes Præst. Til et eget Sognelald med frie Tiende blev det først

i Præsten Fryffenbergs Tid ved Reskript af 8de Juni 1770. Dog tilfalder endnu Indtægten af Bygselfogdet Bodaes Præst.

Af de nuværende 1049 Mennesker ere 119 Gaardmænd: som bruge matriculeret Jord; 7 Huusmand med et Jordstykke til Dyrkning; 7 med Huus uden noget Jordstykke; 4 uden baåde Huus og Jord, der altsaa leve som Indersker, af hvilke der ogsaa gives Nogle, fornemmelig Forældre, som have opgivet sine Brug for sine Børn mod at beholde Ret til en vis Udsæd og til visse Kreaturers Fodring, og endelig 6 Rydningsmænd eller Nybyggere, der behoe Plads, som endnu ikke ere skyldsatte.

Folket er i Almindelighed sundt, fort og stærkt, saavel Mænd som Qvinder. Dog tales derom, at Mændene i de forrige Generationer vare langt stærkere og kraftfuldere. Maaskee tildeels *laudatio temporis anteacti*; dog ei heller usandsynligt. Dog vist ikke af den Aarsag, som nu i Almindelighed angives, nemlig at Guttene for unge tages til svært Arbeide, især til Vinterfiskeriet; thi vel muligt, at de nu ere mindre føre, naar de først begynde at reise i Garden (saa kalde de at reise paa Vinterfiskerie), men neppe fordi de nu tages yngre, men fordi de i den samme Alder nu ere svagere end den Tid, og hertil findes en anden saare naturlig Aarsag, nemlig den med Tiden altid mere almindelige og om sig gripende Brug maaskee af Tobak, men især af Brændeviin — denne Nationens Caries, der fortærer dens Kraft ikke mindre i fysisk end i moralsk og politisk Henseende*). De ere i Almindelighed af middelmaadig Væxt med brune Haar, og blaae saavel som brune Dine. Nok saa smukke Mænd synes at findes i Naboegnet, men derimod har, i Henseende til Qvinderne, dette Sogn et stort Fortrin. Meget smukke Piger ere ikke sjeldne — hæslige derimod sjeldne — især i Alderen fra 16 til 18 Aar, men efter den Tid lægge de sig ud til en altfor stor Førlighed ved det tunge Arbeide, som her er deres Bestjæftigelse. De have derfor ogsaa en

*) Et Folk uden Bælfand er jo og i Politikens Vægtssaal af liden Betydning. Kun med saa Indtægter paa denne Kant betalte hver Mand sine Skatte med en Fjerdebeel, af hvad han fortærer i Brændeviin om Aaret.

for Vinder ualmindelig Styrke. De fleste vorne Piger bære sin Tonde Korn fra Læden paa Staburet; Ingen tager mindre end en halv af Gangen.

Siden Børnekopperne nu ere udryddede ved Vaccinationens almindelige Indførelse, græsferer her kun sjelden almindelige Sygdomme; det vare da, at de fra Vinterfiskeriet i Lofoden føre Forraadnelsesfeber med sig. Dette er ei saa ganske sjeldent, og synes næsten underligt, at det ikke skeer oftere, naar man kjender det Liv, som de i 2 til 3 Maaneder føre derude. Her har Boigden ikke været hjemføgt deraf siden 1809, men da døde ogsaa mange deraf. Siden voldte Hungersnøden i 1813 stor Dødelighed, men neppe her nogen smitsom Sygdom, ligesom den vel og her var mindre trykkende end i de omliggende Egne, fordi Folket i Almindelighed forhen var mere velstaaende. Radesyge ligesom Venerisk Syge ere her meget sjeldne. I min Tid har Ingen været smittet, hvortil den affides Belliggenhed i begge Henseender bidrager, da der hverken falder saa meget Samkvem med Fremmede, ikke heller saa megen Fiskepise. Hvad der endnu meest fylder Mortalitetens-Bislerne er den tidlige Daab, som her neppe aflægges for en udtrykelig Befaling desaarfage udkommer, skjøndt det vel ikke er nu fuldt saa slemt som det har været. Dog ere ogsaa i de sidste Aar Børn komne til Kirken i Februar, som vare fødte samme Morgen, men noget længere tilbage har man Exempel paa, at Barnet fødtes først om Formiddagen efter at Kirkefolkene vare reiste, men dog sendtes efter til Kirken den samme Dag, og det var Vinter. Ei Under da, at saa ofte næste Søndag det Barn begravnes, som den forrige døbtes*). Af Barsel-toner døde ikke mange, skjøndt det vist nok ikke er Behandlingens Skyld. Men stærke Legemer udholde meget, og stærkt bevægende Arbeide indtil den sidste Tid giver lette Fødsler. Brændeviin med Peber og desligt er da gjerne det Første, og som et ganske nødvendigt Requisit for at blive frisk igjen ansees suurt varmt Vi, hvori opskaaret Keenost. At det skal være suurt, ansees nok just ikke for nødven-

*) Et mærkeligt Exempel fortæller Strøm i sin Sønmors Beskrivelse, at i en haard Vinter blev i Bødens Præstegjeld af 30 Børn ikke Et i Live.

digt, men da her ei brygges *M* oftere end til *Zulen*, kan det gjerne uden *U*sandhed lægges til.

I *Almindelighed* blive derfor *Folkene* her velbedagede 60 til 70 *Ar*, og mange derover. *Fra* 1730 har jeg i de gamle *Ministerialbøger* fundet antegnet 4, som naaede en *Alder* af 100 *Ar*, og den høieste 108. Dog bruges egentlige *Væger* her næsten aldrig. Nu er det en *physisk Umulighed*, da den *Nærmeste* boer 25 *Mile* herfra, men og forhen, da *Vægen* boede paa *Bodøe*, søgte de ham saare sjelden. Derimod tage de sin *Tilflugt* til kloge *Koner* eller *Mænd*, som skulle vide mere end *Andre*. Saaledes er der en *Kone* i *Misvær-Fjorden* i *Skjerstad*, til hvilken de næsten uden *Undtagelse* søge hen i enhver alvorlig *Sygdom*. Naar undtages, at hun afholder dem fra at søge betimeligt *Raad* hos *Kyndigere*, kan hun neppe siges at gjøre nogen *Skade* ved sit *Quacksalverie*, da hendes *Medikamenter* efter *Sigende* skulle være heelt uskylde, nemlig *Band*, som hun varmer paa forskellige *Stene* paa *Marken* efter *Sygdommens* *Bestaaffenhed*, hvortil dog kommer adskillige særdeles *Forholdsregler* under *Sygdommen* s. *Ex.* at den *Syge* ikke maa opvartes af sine egne *Børn* eller *Folk*, men af et fremmedt *Menneske*, o. s. v. Deslige *Raad* synes de godt om, ligesom *Alt* hvad der har *Præget* af det *Overnaturlige* og *Hemmelighedsfulde* finder hos dem meest *Bifald* og *Tiltroe*, hvilket vel ogsaa næsten maa saa være hos dem, som lidt eller intet ere bekjendte med de *almindelige* *Naturens* *Virkningslove*, og de *naturlige* *Tings* *Virninger*.

*Sinds*svagthed er meget *almindelig*. *I* dette lille *Præstegjæld* lever for nærværende *Tid* ikke mindre end 8 *Mennesker*, som i kortere eller længere *Tid* have været saa rasende, at de have siddet bundne. Men i *Almindelighed*, efter at have været en *Tid* lang i denne ynkelige *Forfatning*, komme de igjen til sin *Forstands* *Brug*. Kun een *Pige* har i mangfoldige *Ar* været som et vildt *Dyr*. *I* den ældre *Tid* finder jeg antegnet i *Ministerialbogen* om en *Kone* paa henved 70 *Ar*, som i meget lang *Tid* havde været aldeles *vanvittig*, men som, da hun blev syg til *Døden*, ganske pludselig fik sin *Forstand* igjen. Skjøndt *Selvbesmittelse*, en *Vast* mere *almindelig* blandt *Bondestanden* end man skulde troe, unægtelig *undertiden* er *Uarsagen*, saa kan den neppe altid være det, men synes at røbe en *færegen* *Svagthed* i deres *Sjæls* *Kræfter*.

De kunne i Almindelighed siges at føre en tarvelig Levemaade, Hjøndt og saa adskilligt har forandret sig deri i den seneste Tid *). Deres Huse og Meubler ere meget simple; alt selvgjort. Forhen brugtes blot Kogstuer. Disse Huse

*) Egentlige Gjestebude ere udfjendte blandt dem. De besøge hinanden vel stundom, men enkelt, især i Julen og Fasten, og beværtet da med sædvanlig Kost og en Dram, hvortil undertiden føies en Klining og en Kringle, hvilke Sidste de meget bruge at købe fra Bergen. Heller ikke bruges Barselgilber og Grævel. Bryllupper ere de eneste Leiligheder, hvorved store Samværelser samles. De holdes gjerne i 3 Dage, og endda samles de Aftenen tilforn, som kaldes at holde Aften. Næste Formiddag ledsager da den største Deel af Forsamlingen Brudeparret til Kirken til Fods, og naar de komme hjem strides der strax til Maaltidet, og nu, efter at Kjøgemesteren har læst Vorbønnen og sunget et Psalmeverd, aabner han egentlig Brylluppet med en Tale. Efter denne begynder Brandevinet at gaae omkring og Maden. Efter Maaltidet begynder strax Dandsen, som ender med Langdandsen, hvorved de Alle holde hinanden i en lang Række og løbe ofte Gaarden rundt, hvilket ender med at Pigerne dandse Bruden i Brudefengen, og Karlene derpaa Brudgommen, hvem Bruden saalange maa vente paa siddende i Sengen. Derpaa holde de tilfammen sin Ben, og Gæsterne forlade dem. Næste Dag begynder strax bermed, at Kjøgemesteren med Koneerne (d. de 2 Koner, som forestaae Beværtningen) med Spillemanden i Spidsen opvarte enhver af Gæsterne paa Sengen med Brandevin, Klining og Kamfage. Naar Alle ere opstaaede, begynder Dandsen paany indtil det stunder mod Middagstid, da atter Kjøgemesteren opmuntrer med en Tale til af et godt Hjerte at give Brudeparret en liden Gave, og derpaa begynder med Brudegaverne, sædvanlig Penge. Efterat Enhver har givet, sjenkes han af Brudgommen med en Dram, og har den Ære at kysse baade Brud og Brudgom. Naar dette er gjort, gaar man til Bordet, hvor da driffes Dannemandeslaalen. Om Aftenen dandse Pigerne atter en Langdands med Bruden, ved hvis Slutning de tage Stadsen af hende, og sætte en sort Floielshue, Svartshuen kaldet, Konesymbolet i dens Sted, og hermed er hun da siit fra Pigerens Lag, hvorfor Koneerne nu tage hende fat i en ny Langdands, og dandse hende ind i sit Lag, og overgive hende saa til Brudgommen, at han selv skal tage Vare paa hende. Hvidindtil har nemlig 2 saakaldte Brudekoner altid haft hende under Bevogtning, og det ansees som en Skam for dem, naar Nogen af de andre Gæster enten kan faae Bruden ført affides, eller faae fra hende nogen af hendes Klæder og faae fat noget andet Upassende eller Æierligt ifødet, hvorved da altid Lyffighed opstaaer i Bryllupsskuen. Det Samme gælder om Brudgommen og Brudgomsdregene. Trede Dag dandses og driffes og spises — med Driffe gaar det altid overfledigt til, men Mad kun til Rødtørftighed — og saa stilles gjerne Gæsterne ad trede Dags Estermiddag.

bestaae blot af en Jorgang, en Stue og stundom et lidet Kammer, over hvilke Taget løber sammen i en Spids, i hvis Ende er en firkantet Abning (Hjørnet eller Hjaaren kaldet), som kan dækkes til eller aabnes ved en Trækflap paa en Stang. De opvarmes ved en stor Bagerovn, som kun engang om Dagen opildes, og saalange det brænder, er da Taghullet aabent for at Røgen kan trække ud, men saasnart den ophører, lukkes det til, og Gløderne rages frem for at de ogsaa kunne give Varme af sig. Nu bliver det vistnok varmt, men Varmen ledsaget af en qvælende Kulddamp, som neppe Røgen uden den Tilvante kan udholde. Endog blandt dem findes Exempler, at, naar Kulden har været stærk og altsaa stærkt ilbet og alle Abninger vel tilstoppede, Qualmen er bleven saa stærk, at de have været nær ved at qvæles, saa de ud paa Ustenerne efterat have lagt sig — Slægningen skeer altid om Eftermiddagen — have følt sig nødte til at gaae ud for at faae aande frit, men have ikke været i Stand til meer end at krybe bort til Døren, og efterat være komne ud, ere besvimeede, og have ligget nøgne i Kulden indtil de atter kom til sig selv igjen. Og dog føle de efter Saadant intet andet Ondt end Hovedpine. Dog af denne Aarsag ere de i den sidste Tid meget aflagte, og neppe bygges mere nogen ny Røgstue. De i deres Sted komne Bygninger, Loftstuer kaldede, bestaae sædvanlig af en Stue, et lidet Kjøkken, undertiden et lidet Kammer, og et Loft ovenover. Disse opvarmes ved Kaffelovne. Hvad Sundheden imidlertid angaaer, bliver det nok endnu altid et Spørgsmaal, hvorvidt disse Stuer ere bedre end hine; thi naar nu i den ofte lille Stue hele Familien samles med vaade Klæder, hvoraf Nogle lægges paa Dvnen, de Dvrige omkring den, Gulvet er vaadt, og der saa ildes, saa at Transpirationen og befordres, da bliver der vistnok en Qualme under det lave Tag, som neppe er meget bedre end Kulddampen, og hvoraf der altid forbliver en god Deel fra den ene Dag til den anden, medens at Røgstuerne hver Dag udluftes, og den værste Qualme samler sig under Røghullet. Kaffelovnen er da den eneste, men og saare gavnlige Ventilator.

Hvad de andre Huse angaaer, da er der altid en Mængde i Tallet; thi de bygge heller 4 smaae end et nogenlunde stort. At herved tabes i Materialier saavel som i Arbejde er aabenbart; men saa gjorde deres Fædre for dem! Ofte findes der endog Smaahuse for hver af Tjenestefolkene, hvori de have sine Klæder og

Rister. Tagene ere altid tækkede med Næver, belagt med Græstovr. Teglsreens Tag findes ikke her paa flere Steder end paa Kirken, og de Andre ere ogsaa mere passende for Egnen, da de baade ere varmere og bedre holde ud mod de heftige Storme. For disses Skyld er hver Steen paa Kirketaget spigret. Dog hender det, at Nogle blæse af. For at hindre Væggeslag forarsaget af at Varmen, som stiger lige op under Taget, smelter den ovenpaaliggende Snee, medens Taget ellers er froset, bruges dobbelte Tag.

Huusgeraadet er som sagt saa simpelt som muligt. Alt selvgjort — altsaa grovt Arbejde. Rister bruges her endnu og ikke Skabe. Det eneste Udmærkede, hvad enhver Mand ja endog Gut, som vil være lidt anseet, maa have fra Bergen, er et Flaskefoder. Det viser, hvad de sætte Priis paa. Derimod findes nok neppe en Pande i noget Kjøkken. Den behøves ei heller; thi Intet steges.

Af Mad nydes nemlig kun simple Retter, men meget og godt. Der søres herinde langt bedre Kosthold end i de omliggende Egne, ja endog mod det nærliggende Skjerstad Sogn er der Forskjel. Hele Aaret igjennem spises 4 Gange daglig, Søndagen undtagen, og om Sommeren i det Mindste af Mange ogsaa 5, nemlig Frokost Kl. 7, Middag Kl. 11, Noon Kl. 4 og Qvælsmad Kl. 8. Den femte Gang spise de, som bruge det, strax de staae op om Morgen. Hvad der spises foruden Mælk, Smør, Ost, Kjøb og Meelvarer er fornemmelig saltet Sei, som Spegefisk, og tørret Sei som Ludefisk. Frokost og Middagsmad ere bestemte. Til det Første et rundt klovret Rugbrød med Smør og Ost; til det Andet Syrsuppe (3: Bygmeels Belling med Syre 3: meget suur Valle) og saltet Sei. Ludefisk spises her kun om Vinteren — om Sommeren vrages den. Af Fiskevarer falder i det Hele her ikke saameget som ude ved Havet, især naar Silden, som i den senere Tid her omkring ganske slaaer Feil, og da fersk Fisk her er en stor Sjeldenhed endog for dem som boe ved Søen. I Dvrigt spises gjerne paa enhver Tid af Aaret, hvad den giver, uden at tænke ret meget paa den Kommende, og de ere meget flette Huusholdere. Saaledes have ikke Kjød i noget Huus om Sommeren, og sædvanligen ikke Smør efter Kyndelsmes. Af Fedevarer kjøbes aarlig en betydelig Deel fra Vosoden og Nabosognene foruden hvad de selv producere. Den ovenmeldte Syre eller Valle, som fra Sommeren af henlægges paa Tønder for

at blive fuldkommen suur, er en Hovedingredients i Nordlændingens Huusholdning, da de ikke alene spise den 1 og 2 Gange om Dagen i deres Belling, men ogsaa i Almindelighed koge deres Fisk i en Blanding deraf, samt drikke den i Vand. Der kan derfor aldrig Noget foretage sig nok saa kort en Reise til Søes, uden at han maa have med sig sin Syredunk. Det er nu vist ogsaa en for disse Egne meget gavnlig Skik, især paa andre Steder, hvor Fiskestæde udgjør Hovedbestanddelen af deres Føde, da den, som et antiputrid Middel, meget bidrager til at bevare deres Sundhed, især for Skjorbug og Radesyge. Syren gjælder dem ogsaa istedet for Salt; thi til enhver Ting, hvori der er Syre, bruges ikke Salt. Foruden Rugbrød, eller som det her kaldes Stumpbrød, til Frokost, bruges ellers blot Fladbrød, men dette særdeles tyndt, bagt af 2 Dele Bygmeel og 1 Deel Rugmeel — en betydelig Forskjel mod det, som bruges i de fleste andre, endog kornrigste, Egne af Landet. Til Høitiderne, Bryllupper og til at besøgte Gjester, som sættes Priis paa, bages Kamkager og Klininge. De Første ere haardt Rugbrøddelig, som ubbages til en Tallerkens Størrelse og $\frac{1}{2}$ Tommes Tykkelse, krimes 3: ristes med en Trærindse i Ruder, og steges langsomt i en Bagerovn. Kliningerne ere almindeligt Fladbrød stegt blot til Lusse, som derpaa overstryges paa den ene Side med en Røre af Raamefl og Meel, saa de paa den Side blive glatte, hvide og glindsende. Disse fugtes, naar de skulle bruges, lægges i mange bestemte Folder og besmøres mellem hver med Smør og Sirup. Dette er deres Livret, ligesom Sirup i det Hele taget er een af deres største Delikatesser. En Høitids- eller Bryllupsmad er derfor Vand- eller Melkegrød, overøst med en Blanding af Smør og Sirup.

Udskilligt spises her slet ikke, f. Ex. Hønseskjød. Flest ikke af Alle. Kalveskjød ligesaa, kun af de Fleste saltet, og dette først efter Hungersaarene 1813 og 14. For ansaaes det blot for Lapsføde. Om Sommeren slagte de aldrig noget Kreatur; end ikke i de største Bryllupper habes da nogen Kjødmat. De foregive, at de ansee det for Synd at slagte Dyret i dets glædeligste Tid; men uden Tvivl ligger eller i det Mindste har lagt nogen anden Døvertroe til Grund herfor.

Deres almindelige Drikke er Vand eller stundom Blande 3: Vand med Syre eller suur Melk. Al, og det maadeligt, bruges kun i Julen og ved Bryll. Det tgl. norske Vidsselsk. Skr. i det 19de Aarh. 2 B. 2 S.

lupper, men det flere Brændeviin hele Aaret igjennem. De fleste drikke i det Mindste sit Morgenbrændeviin 3: en Dram fastende før Frokosten, men ikke Alle besværre lade det blive derved. Brændevinets Forbrug her er større end man kan forestille sig. Uoverdrevet kan det indførte Brændeviin anslaaes til 100 Tønder om Aaret i Aaringer, da Fiskerierne ikke slaae ganske Feil, saa de have Noget at kjøbe for, og gjerne kjøbes dette, om ogsaa andre nødvendige Ting ikke kunne kjøbes. Dette endnu foruden den store Mængde som drikkes i de 3 til 4 Maaneder, de ere borte paa Vinter- og Sommer-Fiskeriet. Hertil bemærke man, at her er ikke over 130 bosiddende Mænd, og at en Tønde Brændeviin her overhovedet ikke høves under 30 Spd., og det vil vist ikke findes noget Overdrevet i det forhen Antagne, at Enhver kunde betale sine Skatte med en Fjerdedeel af sin Brændeviinsfortæring. Dog drikker Almuen herfra under Fiskerierne mindre end fra de fleste andre Steder, men uden Tvivl fortære de mere end sædvanligt hjemme, hvortil bidrager deres idelige Smaahandel, de mange fordærvelige upriviligerede Brændeviinshandlere *), som boe i en Nad langs ad Boigdens eneste Wei, og en uhykkelig Skik, de her have hver Lørdag at reise til Rognan. Saa kaldes den inderste Strand ved Fjorden paa Gaarden Fiskevaags Grund, hvor kun nogle Huusmænd boe og Gjestgiveren har sin Krambod, men hvor enhver Mand ovenfor har sin Bod, og de fleste et Nøst 3: Baadhuus. Hid begive de sig hver Lørdag for deels at hente hjem Fiskevarer, de kunne have staaende der, deels egentlig for at sælge sine Trævarer til Fremmede, som komme der, og for at svire; thi det er ikke nok, at Huusbonden reiser, men Børn og Tjenestebrenge skulle og være med, og disse kunne nu end ikke holdes derfra. Her foresalde da med Fylderiet ogsaa andre Uordener. Denne Skik vil det holde haardt at faae forandret; thi det er fra

*) Saa rigtig ogsaa i theoretisk Henseende den Regel er, som i den senere Lovgivning sættes, at Angiveren aldrig erholder Noget af Bøderne, saa viser den sig dog i det Praktiske, som mangen Theorie, ufyldstgjørende. Det var dog vel bedre, at det virkelig Skadelige — og mod Andet kan man jo ikke antage at Lovene have Forbud — blev angivet af en mindre ædel Bevæggrund, og altsaa kunde hæmmes, end at det slet ikke angives, og altsaa ei heller hæmmes. Saa gaaer det nu med Brændeviinsalget her. En Angivelse kan med megen Umage meget sjelden erholdes for den, som ei selv seer det.

Ungdommen af bleven dem en saadan Vane, at naar En i flere Uger har været derfra, der da ret paakommer ham en svar Længsel. At imidlertid Brændevinet er Magneten, som drager dem, kan sikkerst sluttet deraf, at i Trangsaaene, da intet Brændeviin havde, besøgte Rognan kun for Nødvendigheds Skyld ganske sparsomt. Sørgeligt er det, at denne Fylderiets Fordøvelse snarere lader til at tage til end af, og kan vel heller ikke blive anderledes, saalange Brændevinet er saa billigt, og der ikke kan findes noget Middel til at hømme dets Udfjænken overalt, og Modrene ansee det for en Haardhed at forholde endog deres smaae Gutte fra saadan Nektar. At tale om, at det end i smaae Portioner skulde være dem skadeligt, er naturligtvis at spille sin Tale; thi den modsatte Mening have de indsuget med Modermelken. Muligt var det, at det Noget kunde indskrænkes, naar de kunde faae ret Smag paa noget Andet mindre skadeligt i dets Sted, og i saa Henseende anseer jeg det gavnligt, at Kaffe-drikken i den senere Tid meget er kommet i Brug. Egentlig Thee bruges aldrig. Derimod er det meget almindeligt at drikke til sin Frokost et Dekolt af Karve, eller og stundom af Tyttebær-blade med Melk.

Deres Klædebragt har ogsaa i den senere Tid forandret sig en heel Deel, og har intet særdeles Eget ved sig. Nu bruge Mandfolkene korte Trøier og temmelig snevre Buxer af Badmél eller grovt Klæde, som for det Meste kjøbes fra Bergen. For brugtes meget almindeligt et Slags meget vide Buxer af hvidt Lærred eller Seilbug, men nu seer man kun meget gamle Mand sjelden med dem. Fruentimmerne bruge Trøie og Skjort af hjemvævet Uldtøi, Badmél, Klæde eller Sirts, hvilket Sidste i den senere Tid er kommet meget i Brug. Desuden paa Hovedet en liden Hue med Strimler af Gas eller Knipsinger, og ombundet med et Silketørklæde. Ligesaa Silke- og Bomuldstørklæder paa Halsen, som altid kjøbes fra Bergen. For begge Kjøen fælleds ere de saa kaldte Sækkuster, der naae fra Halsen og til lidt nedenfor Beltestedet, og som ere syede af graat Badmél ganske hele kun med en liden Abning saa stor, at Hovedet netop gaaer igjennem, til hvilken Abning er syet en blaa Klædes Firkant, hvormed de knappes tæt til omkring Halsen. Disse bruges som en Reisefappe og ellers i ondt Veir. Til Kirken bruge Fruentimmerne i disses Sted blaae Stoffes Kaaber. Naar Mandfolkene

fulle paa Søet, ere de ganske overlædte med Skind, nemlig Buxer og en saadan Kuffe, Skindstak kaldet, af Gedefkind, gjennemtruffet af Tran og Bjere, og Sestøvler, som have det Egne, at de bedække baade Naar og Lægge, og have foruden den almindelige Sole en løs tilshyet, for at kunne holde sig vandtatte saa længe de ere brugelige. Vanterne, som de bruge paa Vinterfiskeriet, maae bindes løst af norst Uld, og saa store, at den halve Længde syes op paa Haanden. Ved Bruagen tøves de nu lidt efter lidt sammen til passelig Størrelse. Enhver maa i det Mindste have 3 Par Saadanne med sig paa Reisen.

Paa Fodderne, eller som de kalde det, af Fodklæder bruge de mange Slags ellers ubrugelige. Skoe og Støvler bruges sjelden til dagligt Brug. I deres Sted et Slags Halstøvler, hvis Oprindelse nok egentlig er fra Lapperne. De bestaae af en stor Sole, som bøies op ad rundt Kanten, hvortil syes fortil et Overlæder, og rundt om bag en haandsbred Krave, Hæmmer kaldet. Man seer dem aftegnet i Lems Finmarkens Beskrivelse Tab. 4 og 10. Om Sommeren have de dem gjorte af Lædersole med Skindoverlæder og Hæmmer, og disse kaldes Komager. Om Vinteren bruge de Huden af Hovedet paa Fækreaturene kun lidt beæret med Haarene paa til Sole og ellers Skind, og disse kaldes Skalder. Naar Huden af Fodderne bruges ifædet for af Hovedet, kaldes de Fitzunger, som især bruges af Nvindfolk. Desuden bruges meget Finskoe, som gjøres baade Sole og Overlæder af Reentællinger: Huden af Reensdyrfodderne, med Haarene paa, og med Hæmmer af Badmel foret med Lammeskind, hvilke ere meget varme. I alle disse Slags Fodklæder bruges en Biff af Høe, især Stargræs.

Indbyggerne have megen Forkjærlighed for deres Dal, og overseer paa en Maade Andre, især de ved Havet Boende.

Naar deres Character skal omtales, da bliver umægtelig Uædelighed tillige med Stivhed og Bøvhængen ved det Gamle de meest fremstikkende Træk. Hvad de erkjende for at være Ret, undbrage de sig meget sjelden for at betale, men paa een Skilling over ere de meget visseende. Neppe bedrage de ogsaa hinanden — det skulde da være de af den lede Handelsaand Smittede — Skjøndt der vist tit kunde være Anledning, fordi den meste Gjæld maa gjemmes i Hovedet, da saa Faa kunne skrive. Byerier ere meget sjeldne. I de sidste 6 Aar — hvor længe forhen veed

jeg ikke — har der ikke alene ingen Tyvssag været for Retten her af Sognet, men end ikke fra hele Thinglauget, hvortil Skjerstad Præslegjeld ogsaa hører, som dog samlet har omtrent 3500 Sjæle. Enkelte mindre Tyverier kunne vel være begangne, men som Parterne have forliget mellem sig, og saavidt det er kommet mig for Dreene, næsten ubelukkende af Saadanne, som ved Brændeviinsdriften have forarmet sig og Sine. Uegennyttig Tjenstagtighed er derimod sjelden, og Forekommenhed en dem fremmed Dyd. De tage Betaling for den mindste Tjeneste, men saa byde de og Betaling for enhver, som vises dem. Deres Stivhed og Bedhængen ved det Gamle gjør det vanskeligt at virke paa dem. Gjestfrihed finder man her som i det hele Land. For Arbeidsomhed ere de i disse Egne meget udraabte, og nok med Rette i Sammenligning med Kystbeboerne. Dog tilkommer efter mit Dømmeme denne Roes kun det andet Kjon, hvem Mandfolkene paalægge næsten alle Arbejder hjemme, medens de kun forbeholde sig det, som det mageligere Sælv medfører. Hændige ere de næsten Alle (han er hændt og hag, er deres Udtryk), saa de selv kunne gjøre Alt det, som de behøve i deres Huusholdninger af Haandværksarbejde. Vi kunne gjøre det, som vi behøve, men det bliver ikke pæent, sagde En af dem selv til mig, da jeg nylig var kommet hid, og jeg har befundet hans Ord meget rigtige; thi alt deres Arbejde er grovt, som det og ikke anderledes kan være at vente af dem, som drive flere Haandværker uden at uddyrke noget Enkelt til Fuldkommenhed. Dog mere herhen Hørende vil forekomme i Capitlet om Ræringsveiene.

Naar jeg undtager Fylderiet, som ovenfor er anmærket, veed jeg ikke flere egentlige Laster, som kunne siges herskende. Handelsaanden begynder at indsnige sig, især loffet ved den Fordeel, som Brændeviinshandelen giver. Ukyndighed kan ikke siges almindelig. Et uægte Barn af 20 er endnu Middeltallet, som det har været ogsaa i den ældre Tid. Den sidste Tids frie Giffetilladelse*) volder rigtig nok,

*) Da værende Stiftsdirektion havde ved Skrivelse af 9de November 1737 paalagt Præsteflabet i Trondhjems Stift, hvortil da Nordlandene horte, ikke at copulere unge Bønderkarle førend disse havde foreviist Byggeseddel fra Fogden eller Andre paa Gaard eller Plads, som de lovligen slutte bebøe og bruge, men denne Foranstaltning, som ikke hjem-

at enhver Pige, som bliver kjed af at tjene, og troer at kunne have det bedre ved at være sin egen, lader sig besvangre af sin Kjæreste, hvorpaa da følger Giftermaal. I de sidste 100 Aar har her ingen Egtefælskilsmissie været, og uenige Egtefolk er et meget sjældent Tilfælde, uden hvor Manden er aldeles henfaldet til Sviiir. I ligesaa lang Tid tilbage har her kun været et Selvmord. Ved Vinterfiskeriet i Lofoden, hvor hele Nordlands Almue er forsamlet, ere Saltværingerne o: de fra Saltdalen og Skjerstad bekjendte for deres ordentligere Dpførsel. Derimod sættes de til Side af Handlerne, fordi de dog føre hjem den største Deel af deres Fiskefangst, og ei som mange af de Andre fortære Alt eller den største Deel i Brændeviin o. d. m.

Gode Hoveder ere ikke sjældne, men Oplysningen gaar dog ikke vidt. De læse i Almindelighed ret godt, men sjelden kan Noget skrive, og slet Ingen regne, uden som Naturen har lært ham. Begge Dele vilde dog være saare nyttige for dem, som drive saa megen Smaahandel, og de indsee dette ogsaa, hvorfor og nu Flere begynde at lægge sig efter Skrivning; hvortil da de omgaaende Skoleholdere tjene til Læremestere. De maa ellers for det Meste opholde sig ved Abcten, og der kan derfor ikke blive megen Tid til anden Underviisning. Af Saadanne havde før 1, nu 2, da ogsaa Klokkeren maa overtage sit District. Fast Skole ville de ikke bekvemme sig til at oprette. Vel først og fornemmelig, fordi det var ikke saa Skik før i Dalen, men og fordi de ansee Egnens Hindringer for end større end de ere. Vel bliver det ogsaa Spørgsmaal, om disse have noget Fortrin for hine, saalænge der ei gives Seminarier, hvor de, som dertil drives af Lyst, ogsaa kunne faae den fornødne Duellighed; thi at, hvor der ikke er en driftig og meget duellig Lærer, udrettes endnu mindre ved Almueunderviisning i de faste, end i de omgaaende Skoler, kan neppe nægtes.

Meget lidt læses undtagen Postil — hvoraf Brochmands især yndes — Psalmebog og Bibel, som have af de Fleste, men meest ansees for Børnelæsning.

Let i Loven, ophørte paa Grund af Cancellie-Promemoria af 7de April 1792; dog blev det in praxi ved det Gamle indtil bemeldte Bestemmelse ved en Circulaire fra den norske Regjering i Aaret 1819 paany indstærpedes, og saaledes er nu Tilladelsen til at indtræde i Egtefælskab i den Henseende frie.

En interessant Fremstilling af Fædrenelands-Historien til Almues-Læsning var uden et ønskeligt Værk. Angaaende mere blandet Læsning er det vel endnu ikke afgjort, om den befordrer mere sand end kun halv Oplysning blandt dem. Erfaring synes at tale mere for det Sidste.

Udfælgelig Slags Dvertroe hænger endnu ved dem, skjøndt i stærkt Afstaaende. At der gives Underjordiske — Mennesker eller Troldbe ved de vel neppe selv — er en aldeles fast Mening hos dem. Det misforstaaede Sted, Phil. 2, 10 har vel noget bidraget til at befæste denne Mening, skjøndt den vel har sin Rod i Hedenkabet. Af denne Aarsag skyde de al Støi og Larm, efterat det begynder at mørkne; gyde ikke varmt Vand paa Jorden uden i det Mindste halv høit at sige: Ugt dok — Ugt dok! (Ugter Eder — tager Eder vare), og Mange paastaae at have seet dem. Til Nøkken har jeg ikke fundet Spor uden i et af Naturen dannet rundt Basin i Midbyemarken — hvor en Bæk styrter sig lodret ned i en ganske rund Udhuling i Bierget, og som kaldes Nøkkjedel. Derimod have de et andet Vandtrold, Sædrouen kaldet, som de ganske vist troe paa. De forestille sig ham som en gammel Mand uden Hoved iført fuld Skindhjyre o: deres sædvanlige Søskindklæder. Den viser sig ved Nøste og Baade, og høres især ved en fal Lyd i Havet, som da gjerne betyder, at Mennesker skulle omkomme paa Søen. Dog herinde høres den næsten slet ikke, og det af den gode Grund, at her ingen Skjær ere, hvorpaa Søen bryder, og her i den trange, smale Fjord heller ingen heftig Søgang, hvilket er den egentlige Sædrou; thi naar Søen saaledes bryder paa Skjær eller udstaaende Klipper, giver den ofte en underlig huul og fal Lyd, og dette træffer gjerne før Storm, naar allerede Havet udenfor er oprørt, men Stormen selv endnu ikke trængt ind, saa der kan være noget i, at, naar Drouen høres, der da ogsaa trues med Søskade. Om den dog ikke høres her, saa ere der dog de, som vist paastaae at have seet den ogsaa her blandt Nøstene. Meget tales om et andet indbilbt Væsen, Uli eller Uli, formodentlig en Forvanskning af det gamle Alf, og den Samme, som paa andre Steder kaldes Huldra. Hun frygtes især med Hensyn til Kreatturene, som, naar de blive snart syge, i Almindelighed siges at være eliskudte, da de og finde et Hul indenfor Huden i Siden paa Koen, som skal være Mærket, at der har Ruglen gaaet ind, men det Hul er naturligviis just

det, som findes paa alle Kæer. Som Middel herimod anvendes bestandig de saakaldte Ulikugler, *Agagrapilæ*, som samle sig undertiden i Kreaturenes Maber af Haar og Ureenligheder; men ligesaa ofte have endog i deres Sted kun runde Stene, som ansees for disse, og holdes da i samme Væ. Brugen bestaaer deri, at der øses Syresuppe paa disse Kugler, hvilken drikkes af Kreaturet, og som da ufeilbarlig bliver friskt, isald — det ei er sygt til Døden. I Kreaturenes Sygdomme bruges og at have Messingnøgler i deres Drikke, og at banke Dyret med dem. At Lapperne og in specie Fjeldlapperne kunne ved sit Gan bringe Ulykke over en Mand's Bustab, troes endnu af de Fjeste. Det, som de ellers ere bange for i Mørket, falde de gjerne Tusfen, som kan gjælde baade for Nisse og Spøgelse.

Ved Fiskeriene have de især forhen havt en Mængde saadan Overtroe og Skikke. Saaledes, i det de stege i Baaden og lagde fra Land, maatte ikke tales et Ord. Det var formodentlig en Levning af den samme vakkre Skik, som de gudsfrygtige Islændere endnu have, at de ved den Leilighed i en stille Bøn anbefale sig til Guds Baretagt*). Intet Landdyr maatte nævnes i Baaden. Der sad Nogle og fiskede paa en meget riig Støe: et saadant Sted i Havet, hvor Fisken altid opholder sig, og hvor altsaa kan fiskes rigeligt, medens tæt omkring ei faaes en Fisk. Andre Yngre kom roende til, som gjerne vilde benytte samme Sted, og hilste dem derfor saaledes: „Det er en vakker Gjetfisk I faae der“; og for den stakkels Gjeds Skyld roede hine strax i Land. En Dreng var førstegang med i Fiskerie. Da de kom et Par Mile ud i Fjorden, tænkte han sig om og udbrod: „Oh jeg som har glemst Gjedbovene mine!“ dem nemlig, som han skulde havt med i sin Madkiste, og strax toge de Andre ham, og kastede ham uden Skaansel op paa Land, og han kom slet ikke med til Fiskerie. Foruden dette utalligt Andet. At de ved saakaldte Trolddagn kunne fiske eller fange Dyr i stor Mængde, troe ogsaa mange, men de ansee det for ugudeligt, og som der er ikke nogen varig Lykke derved.

*) See Hendersons travels through Iceland.

Ellers er det fornemmelig Barselkoner, med hvilke de have megen Overtroe. Forekommer Noget dem i Dromme, især i den sidste Tid af deres Frugtommelighed, da maa Barnet opkalbes efter den. Hvis dette forsætligt eller uforsætligt forsømmes, da skyldes de derpaa, om siden, nogen Ulempe overkommer Barnet. Saaledes havde et Par Forældre kun 2 Sønner, men de hedte Begge Hans. Barselkonen og Barnet maa slet ikke lades ene før de have været i Kirke. Ligesaa indtil den Tid altid have Staal hos sig. Hos Barnet maa, indtil det er døbt, altid brændes Lys, og dette er vel for en stor Deel Aarsagen til den store Skyndsomhed med Daaben. Barselkonen maa før sin Kirkegang ikke gaae over Vand o. s. v.

St. Hans Aften brændes der Baal ved alle Griner, hvilket skal fordrive Ondt fra Kreaturene. Ved samme Leilighed holde da Folkene sig ogsaa lystige med Leeg og Stoi, som ogsaa næsten er den eneste Gang, da den især Mandkønnet medfødt Dorstthed gjør, at de, Dands undtagen, ellers slet ikke synes at gjøre af noget Slags Leeg eller Tidsfordriv.

Endnu bør anmærkes, at Folket i Almindelighed er meget gudsfrygtigt. Kirken søger det meget flittigt; Børdelæsning og Huusandagt er almindelig. Vandten er sjelden blandt de Eldre.

Syvende Capitel.

Om Næringsveiene.

Μηδεν ειναι βοι κοινον αμα και διδελφινι: ετω τοι Φιλια
 χερσιν αλειων και αροτρα ποθεν αν γενοιτο*).

Ælian. περι ζωω ιδιοθητος.

Her skulde begyndes med Hovednæringsveien, men Spørgsmaalet bliver da først, om her er nogen Saadan. Naar nemlig Agerdyrkning og Fiskerie tages i Betragtning, da vil det være vanskeligt at sige, hvilken af disse der er Hovednæringsvei fremfor den Anden. Tages Hensyn paa, hvad Folket driver med meest Eyst, da bliver det unøgteligt Dette; men tages paa den anden Side Hensyn til, hvad der giver det sikreste Product med den mindste Risiko, og i det Hele er dem meest gavnligt, da bliver det Hiint. Tiden kan omtrent være lige deelt mellem Begge, dog vinder Fiskeriet hvad Mandfolkene angaaer. De kunne derfor rettere siges at være hinanden coordinerede, end den Ene den Anden subordineret.

Første Afdeling.

Om Agerdyrkingen.

Hvad her kaldes en Gaard**) er egentlig ikke det, som enhver Jordbrugende har i Cie eller Brug, men en Samling af flere saadanne Brug, hvis Huse

*) Dren har Intet tilfælleds med Marsvinet; hvorfra skulde der da komme god Forstaaelse mellem Fiskernes Hænder og Plougen.

**) Høsfæiede Kort, hvorpaa alle Gaarde og nogle Pladse findes angivne, skyldes Hr. Generalmajor Birchs Godhed, der med sin sædvanlige Iver for Oplysning og Vidensfabelighed velvilligen paatog sig samme Arbejde, og lod det udføre ved Hr. Capitain Blom. Da ikke andre Materialier vare forhaanden end Pontoppidans Kort og et Udkast saadant, som jeg blottet for Alle dertil hørende mathematiste Kundskaber kunde ritse, efter som Gjensstandene havde viist sig for mit Die og stod for mig i min Imagination i disse rigtig nok ved mine idelige Fjeldexcursioner velbekjendte Egne, kan det uagtet al Tegnerens anvendte Flid, som og selv har bereist Egnen, ikke være andet end ufuldkomment. Dog naar man

og Marker ligge samlede. Hvad heraf enhver Grande driver kaldes en Jord eller en Jordpart. Disse ere nu smaae, og dette ere de især blevne ved Deling i de sidste 50 Aar. Aarsagen hertil maa søges deels i den tiltagende Folkemængde, deels i den Ulyst, som Indbyggerne have til Jordbrugets Arbeider, hvorfor Forældre gjerne overlod Halvparten af Jorden til Sønnen, eller 2 Brødre vel forligtes om hver at bygge det Halve, fornoiede, naar de kun have saa megen Jord, at de derpaa kunne holde de til deres Huusholdning nødvendigste Creature, og høste noget Korn til Hjælp. De havde da ikke nødig at holde saa mange Tjenestefolk, som baade ere meget vanskelige at faae og dyre, ei heller selv at plage sig med saa meget tungt Arbeide. Vel kan ogsaa Byggeherrerens Lyst til at faae større Byggesel have bidraget noget til at 2 Dyrkere kom i Eens Sted; thi 2 kunne betale mere end Een. For denne Udslyknings Gavnlighed i disse Egne kan dog siges adskilligt. At ved saadan Deling mere Jord stundom er blevet opdyrket, er unægteligt. Ogsaa synes det, under den hidtil herskende Vanskelighed for at faae Tjenestefolk og medens saa megen Tid anvendes paa Fiskeriet, at være hensigtsmæssigt, at ikke større Jordbrug have, end en Mand med sin Søn kan drive; ligesom det og synes, at de derved maatte ansøres til mere og bedre Dyrkning, men Erfaring har kun sjelden stadfæstet det Sidste; — maaskee fordi de faae end mere Ulyst dertil, naar de betragte det som en Ubetydelighed, hvoraf de dog ikke kunne leve. Saa længe altsaa som Fiskerie drives med samme Lyst som hidtil, troer jeg ikke, at det er skadeligt; thi flere Familier kunne derved leve, og kun ved enkelte Tilfælde, naar Fiskerierne faa godt som staae ganske Feil, kan det volde en Forstørrelse i den almindelige Nød. Stor Velstand hindres vist nok, men de have dog derved Alle det daglige Brød.

De skuldsatte Gaarde ere følgende med deres Matrikulskyld og Tiende *):

ikke fordrer mathematisk Nøiagtighed i Dimensionerne, er jeg overbevist om, at det giver en tro og karakteristisk Oversigt over Egnen.

*) Den her beregnede Tiende er baade Kirkens og Præstens Part, men da Kirken tilhører Almuen, tilfalder dens Part dem selv siden Loven af 1ste August 1821, men ydes dog endnu som forhen, da deraf udredes fælleds Udgifter for Boigden f. Ex. Skoletold o. s. v.

Gaardenes Navne.	Matrikul- skyld.		Tiende.					Gran- der.
			Rug.		Byg.		Korn- tiende.	
			Bog	Spd. Mf.	Edr.	Skjepp.		
Ved Gosiden.								
Sesaae = yttre	8	1 12	=	6	2	1	= 98	6.
Sesaae = indre	3	=	=	3	1	1	= 52	4.
Langset	6	1	=	4	2	2	= 72	6.
Sarenvig = yttre	4	=	=	3½	1	3	= 60	4.
Sarenvig = indre	3	=	=	3	1	2	= 48	4.
Botn	1	=	=	2	=	4	= 48	2.
Botnvatne	=	1	=	=	2	= 16	2.
Saltnaes	2	1 12	=	2	=	7	= 40	1.
Fiskevaag, NB. heraf de 3 Roger Præstegaard	6	=	=	2½	1	5	= 48	2.
Hals	1	=	=	=	5	= 28	2.
Vig	6	=	=	6	2	6	= 112	7.
Drengaard	=	1	=	½	=	2	= 16	2.
Overset	3	=	=	2½	1	=	= 48	2.
Skibmandvig	=	=	12	=	5½	= 8	2.
I Dalen.								
Dos	1	2	=	3	1	=	= 60	3.
Nestbye	3	=	=	5	1	7	= 84	7.
Midbye	3	2 12	=	5	3	=	= 94	7.
Syndbye	5	=	=	1	2	3	= 110	7.
Lien	=	2 6	=	1½	=	3	= 24	2.
Brenne NB. Enkesæde	2	=	=	4	=	6	= 48	4.
Langvad	=	2 6	=	1½	=	3	= 32	2.
Naes o: Fiskevaagnaes	=	2	=	1	=	3	= 16	2.
Drage = nedre	2	1 12	=	3	1	3	= 56	4.
Drage = øvre	2	=	=	4	1	4	= 76	6.

Gaardenes Navne.	Matriful- skyld.		Tiende.						Græn- der.
			Rug.		Byg.		Korn- tiende.		
			Bog	Spd. Mk.	Edr.	Skjepp.	Edr.	Skjepp.	
Dvale	1	1 12	=	2	=	6	=	32	3.
Røfland	2	1 12	=	3½	=	7	=	48	3.
Lilalindingen	=	1 12	=	1½	=	3	=	24	2.
Dvesgaard	2	=	=	3	1	2	=	64	4.
Pothuus	1	=	=	2	=	6	=	32	2.
Storalindingen	1	=	=	3	=	6	=	32	3.
Nordnæs	1	= 12	=	1½	=	6	=	36	4.
Tommerdal	=	1 12	=	1	=	2	=	16	1.
Rusaenæs	=	1 6		=	1	=	8	1.
Blegnæs	=	1 12		=	1½	=	12	1.
Wasbotn	=	1 12	=	1½	=	3	=	30	3.
Langnæs	=	= 12		=	1	=	8	1.
Sunkersdalen	=	1 8		=	1½	=	16	1.
	80	2 =	12	4	34	7	13	70	119.

Udsæden beløber sig i det Hele til 336 Tønder Byg og 111 Tønder Sommerug. Dertil fødes 1591 Fækreature, 3538 Souer og Geder, 124 Heste. Lægger man hertil for nogle endnu umatrikulerede Pladse 6 Edr. Byg, 1 Ed. Rug, 70 Fækreaturer, 200 Souer og Geder, 8 Heste, saa bliver hele Præstegjeldets Udsæd og Besætning: 342 Tønder Byg, 112 Tønder Rug. 1661 Fækreaturer, 3738 Souer og Geder, 132 Heste. Skatterne med Amtets Repartitioner beløbe sig ei til over 3 Spd. pr. Bog, dog Ligningsflatten til Rigsbanksedlernes Indløsning uberegnet.

Af de 80 Boger er kun den mindste Deel Eiendoms-Tord, det vil sige som bruges og beboes af sine Eiere, nemlig 14 Boger 16 Mark. Desuden 20 Boger, som eies af Private enten i Sognet eller udenfor, men af disse ikke selv bruges, men bortbygges. Af offentlig Gods ligger 16 Boger til Kirken; til Præstefaldet, som imidlertid nu tilfalder Bodøe Sognepræst, 10 Boger 1 Bpd.

og Staten tilhørende 20 Boger 8 Mark. Heraf sees altsaa, at den almindelige Besiddelsesmaade hidtil har været ved Leie eller Bygjel, og denne synes de ogsaa allerbedst om, deels fordi de i det Hele taget ingen Sands have for Eiendom, deels fordi de ved Bygslingen synes at have bedre sørget for sine Enker. Og heri kunne de tildeels have Ret, formedelst en gammel men skadelig Sædvane (hvilken, som allerede i Følge Forordningen af 19de Marts 1790 ufornoden, nu maa bortfalde efter Lov angaaende Nafødesretten af 26de Juni 1821 § 15) i Skifterne at udlodde ogsaa Gaarden i Markens eller efter Skjyb paa hver enkelt Arving, hvilket forøger meget deres Ulyst til Selveiendom ved den megen Ubehagelighed, som derved foraarsages den, som bliver ved Jorden, da han paa den Maade ofte kan faae 10 Jorddrotter. Her vilde det upaatvilelig være gavnligt, om Odelretten benyttedes; men denne kjendes her neppe af Navn, hvortil vel Narfagen foruden Selveiernes Faahed maa søges i den ringe Priis de sætte paa Jordeiendom. Heller ikke have Bygselherrerne i denne Egn hidtil opdrevet høit deres Bygsler.

Markene ved enhver Gaard deles i Hjemmark og Udmark. Det Første er det, som holdes under Dyrkning som Ager- og Engeland. Det Andet indbefatter, hvad der er begroet med Skov og bruges til Havning, hvoriblandt ogsaa findes Slaatenge. Fælledsskab er endnu her overalt herskende, i det Jordene ere deelte i Teier: enhver Grande har sin Deel i enhver enkelt Ager og hvert Engestykke. I Udmarken er endog paa flere Steder et aldeles Fælledsskab, saa at i Skoven hugger Enhver, som meest kan, og Engslattene, som kunne være deri, bruges af dem hvervæis hver sit Aar. En Følge heraf har da været Skovenes Odelæggelse og Jordbrugsens aldeles Forsømmelse. Hvad Skovene angaaer, have de i den senere Tid, da disse bleve sjeldnere, begyndt at indsee dette, og de ere derfor ogsaa i de sidste Aar for det Meste udbyttede i Teier.

Det eneste Agerdyrkningsredskab, som her bruges, er Plougen. Disse drages af een Hest, ere altsaa smaae og lette, med Muldbredt af Træ, og der pløies meget grundt med dem. Paa mange Steder af den gode Grund, at Jordmonnet er meget tyndt, og strax derunder Røddour, en jernholdig, ufrugtbar Sand, men paa mange Steder ogsaa af gammel Slendrian, som heller ikke godt lader sig ændre, saalænge Plougene ei gjøres større, og der ei pløies med 2 Heste; thi een

Hest er naturligviis ikke i Stand til at udholde at pløie dybere, især paa de tungeste lerede Agre, som ere skikkede dertil. Høstpløining bruges ogsaa, meest for at lette Hestene Arbeidet om Vaaren; dog ogsaa fordi der rigtigt antages, at Ugræsredder derved bortstryse. Harv har jeg været den Første, som har brugt her. Det kan synes uhort for den paa Stedet Ukjendte, at et saa nyttigt og nødvendigt Agerdyrkningsredskab ikke kjendes, og lede til den Formodning, at Agerdyrkingen var i endnu uslere Forfatning end den er; men dette falder bort for den med Lokalet Bekjendte. Det er nemlig kun en af Fælledsskabets nødvendige forværvelige Følger; thi naar Agerstykkene ikke ere stort større end at Hestene med Harven kunne staae og snøe sig paa dem, da følger det af sig selv, at Harven ei kan lette men snarere besvære Arbeidet. Men til Exempel, hvor ynkelig udstykkede Agrene saaledes ere, kan en Gaard fra Nabo sognet Skjerstad tjene, paa hvilken ere 12 Grande, og hver Grande har 50 Agre. Det vil imidlertid nu forandres, naar den sidste velgjørende Lov om Udskiftningen bliver sat i Udøvelse, men dette vil i Almindelighed formedelst Vedhængen ved det Gamle, uagtet Mange ikke alene se, men og indsee dets Skadelighed, neppe see, før de i nogle Aar have betalt de forhøiede Skatte. Bistnok er det et saare vanskeligt Arbeide paa mange Steder, naar virkelig Alle skulde blive uden Skade, og visseelig var det en saare gavnlig Foranstaltning, om der i disse Egne, hvor saa meget Fælledsjord er, henimod de 8 Aars Udløb blev ansat en egen sagkyndig, af Statskassen lønnet Mand til at forestaae disse Forretninger. Ham maatte det da og være paalagt at besigtige de af Dyfdebderne i Mindelighed foretagne Udskiftninger, om de vare saadanne, at de kunde ansees som befriende fra den i Loven som Nullt bestemte Forhøielse i Skatten; thi det er at frygte, at de, ved at gjøre det mellem sig selv uden nogen Kyndigeres Tilsyn eller Veiledning, ville forfeile Lovens Mening, og altsaa ogsaa den tilsigtede Forbedring.

Istedet for Harv bruges nu Græv (en lille Hakke), og paa den langsomme Maade bringes al Søden i Jorden. Al burde dog ikke være lagt til; thi saare meget bliver derved liggende ovenpaa Jorden. Ved samme Leilighed optages de største Ukrudsredder, som Buerødder (*Artemisia vulgaris*), Hæmulrødder (*Rumex domesticus*), og noget lidet af Reirrod (*Triticum repens*) og Troestierod

(*Ranunculus repens*). Denne er unægtelig det skadeligste Ukrud hersteds, da den ofte overtrækker Agrene i Bunden som med en Skorpe. Med den forener sig Mennelarven (*Galeopsis cannabina* og *Tetralit*) for at quæle Kornet, hvilket de og virkelig i egentlig Forstand stundom gjøre. De vigtigste øvrige Ukruds-Planter ere Smaamennelarve (*Spergula arvensis*), Pengegræs (*Theaspi arvense*), Agerkaat (*Brassica campestris*), Arve (*Stellaria media*) og *Agrostis vulgaris*. Disse annuelle Planter, især *Galeopsis*-arterne, tage saa meget mere Overhaand, som der ikke gjøres det Mindste for deres Udrydning, hverken ved Brækning, Potatosavl eller Frøcornets tilstrækkelige Rensning.

Gjødslen bruges, foruden det lidet til Potatos, alene til Bygget. Den fjøres ud deels om Vinteren, da den lægges læsvis paa Ageren, hvor den skal spredes, især paa den Høstpløiede, deels om Vaaren. Her bliver da overgjødslet eller Gjødslen pløiet ned alt efter som det kan falde sig, og Jagen tænker paa, hvad der skulde være det Frugtbringendste, men kun paa det Bequemmeste for at faae bort Møgen. Jeg troer heller ikke, at Overgjødslingen her er saa skadelig paa de fleste Steder, fordi Agrene ere meget sandige, og især blot Sand til Underlag, hvorved den nedpløiede Gjødsels Kraft meget snart synker ned, hvor Kornets Rødder ikke komme, og der oftere om Vaaren og i Begyndelsen af Sommeren er formeget Regn end Tørke. Nogen Slags Maade at formere sin Gjødsel paa ved Myrjords Indblanding o. s. v. tænkes her aldrig paa. I Almindelighed har man ogsaa nok Gjødsel til det Agerland, som nu er under Driivt, da der holdes mange Kreature i Forhold til Udsæden. Enkelte Steder henimod Fjeldene, hvor de ere meget udsatte for Frost, og fornemmelig lægge sig efter Fædrivt, skade de vist ofte deres smaae Agre ved overdreven Gjødsling, da Sæden, som derved bliver særdeles frodig, udfordrer meget længere Tid for at modnes, end den vilde behøve paa maadelig feed Jord.

En egen Maade at gjødsle Ageren er, naar de om Vaaren, strax efter at Ageren er tilsaet, sætte Grimene (o: de flyttelige Gjerder, inden hvilke Kreaturene ligge om Natten, hvad de paa andre Steder kalde Dveen) paa den, hvorved den rigtigt nok gjødsles, men og trædes saa haard, næsten som en Bei, hvorfor og et saadant Stykke kaldes Træen (af at træde). Og dette vedblive de indtil at Sø-

den fuldkommen har braaddet, og dog bære disse Stykker i Almindelighed rigelig fremfor de omkring værende Utrøbte. Dog, forsømmes der at flytte Grinene tidt nok, især naar Regnveir indtræffer, bliver Jorden saa haard, at Spiren slet ikke er i Stand til at komme op igjennem, og man kan paa den Maade ofte see en sort Firkant midt inde i en Ager.

Paa denne samme sidstnævnte Maade gjødsle de ogsaa Engene den øvrige Deel af Sommeren, men dette er ogsaa det Æneste, som gjøres for dem. Dog dette kunde endda være, dersom de dermed lode dem være i Fred, men fra den Stund at Sneen gaaer flekkevis af og indtil St. Hans Tid i det Mindste afgaves de af Kreaturene. At, naar saaledes Spiren er afsidt 2 og 3 Gange, kun ganske lidt Græs kan fremkomme paa den Maaned, som endnu er igjen til at Slaataannen begynder — Mandagen efter Distsøf er Terminen, enten Aaret er tidligt eller sildigt — er naturligt. Af Myrer ere her ikke mange før man kommer op noget til Fjelds, men desto flere koldvaade Steder baade i Eng og Ager; men Grøfter ere ligesaavel som Gjerder uherter Ting her, og til saadant Slavearbejde, som at grave en Grøft, formaaede man nok vanskeligen nogen Nordlending.

De Sædarter, som her saaes, ere udelukkende Byg, som kaldes Korn *) og Børling eller Sommerrug **). De saae meget tykt; deels fordi Meget bliver liggende ovenpaa, deels, fordi Agrene ere skrinne, deels, og jeg troer at kunne sige fornemmelig, for at det skal have Magt til at undertrykke noget Ukrudet. Sædvanlig afverles efter nogle Aars Bygsæd med et Aars Rug. Sjældnere lader man Ageren hvile et Aar, men da den i saa Fald ikke ploies, bidrager det Intet til dens Nensning, som dog er Hovedmangelen ved deres Agre. Vinterrug saaes af nogle Faa, men kun ubetydeligt, og de fleste Aar mishykses den ogsaa formedelst Tisbraane. Viin slet ikke, men derimod have de fleste en ganske liden Plet med Hamp, men da de ikke bruge nogen anden Tilberedningsmaade, end om Vinterastnerne at

*) Naar de ellers tale om Korn, kalde de det meget almindeligen Substaaen.

***) Havre saaes ikke, og kan vist ikke heller anbefales for Egne, hvis fornemste Hindring for Agerbruget er for korte eller for kolde Sommere; thi som bekendt fordrer den langt længere Aar end Bygget. Nu ville de heller ikke bruge den i deres Huusholdninger.

plukke med Fingrene Treblierne fra Avnerne, kan dens Dyrkning naturligviis, hverken være opmuntrende eller lønnende.

Ved Indhøstningen skjæres Kornet med en Sigd: Trebiedelen af en udslidt Liaae, ukrummet paa et lidet Skaf, og sættes paa Stor, men fordi Alt det, som vedkommer Jordbruget, skal gaae i en stor Hast, naar de først tage fat paa det, have de ogsaa sjelden Tid at lade det staae til det er fuldtørret. Derfor, uagtet de ved Hjælp af en Bønde altid gjøre Trækul midt i Kornstaalet, mugner det ofte i Laden, ja stundom hender det og efter nogle Dages Forløb, at det begynder at ryge af Laden, hvorpaa da Alt i en Hast maa kastes ud igjen, dog først efter at være halv bedærvet. Her viser sig atter Faldedsskabet's Skadelighed. Der en fornuftigere Grande vil lade Sit staae længere enten paa Storen eller og paa Marken, som ei tilstrækkeligt modent, saa kan han det ikke, fordi de Andre, saasnart de have indhøstet Sit, slippe sine Kreature over Markene, og dette lade de ikke af fra uden han vilde indlade sig med dem i Trætte og Processer; thi det har været saa gammel Skik. Siden tærstes Kornet af Fruentimrene. Mandfolkene ansee saadant Arbeide for sig for tungt og uværdigt. (Det Samme er Tilfældet med Gjøds-lens Udførsel og Spreden.) Naar det er tærstet, kastes det ikke for at renses, men drøvtes i et sladt Trough, Drøvtil kaldet, som da gaaer baade seent og ilde.

Kartofler, eller som de her kaldes *Potatoes*, dyrkes ogsaa nu af de Fleste, men kun ganske lidt af Enhver, og det i særskilte smaae Stykker, saa de endnu ikke kunne have bidraget Noget til Agerdyrkningens Forbedring. Det er ei meget over 30 Aar siden, at de først bleve kjendte her, men ikke før ved den sidste Krigs Hungersaar blev deres Dyrkning nogenledes almindelig. Stiftsprovst C. F. Hagerup, som var Sognepræst til Skjerstad fra 1761 til 1770, var den allerførste som havde dem herinde i Fjorden, men først længe efter udbredtes de til menig Mand. Med Næser tilsaar gjerne Enhver et lidet Stykke ved St. Hans Tid. Anden Hauge-dyrkning befatte de sig slet ikke med. Først siden de 2 til 3 sidste Aar ere der maaskee 4 Røner, som saae lidt Gulerødder og Pølsurter, og det slet ikke, fordi Klimaet er derimod; thi alle Slags almindelige Høveurter trives meget godt, naar jeg undtager Høvedkaal, som ikke knytter sig. Derimod har jeg havt vakkre Høvedet af den tidlige Spidskaal og hvert Aar Blomkaal.

De herbærende Heste ere smaae, men dog stærke og udholdende, og især priselige, fordi de have Intet af Knippe eller alt det Andet, hvoraf suurbenede Heste plages. Vel blive de tidligen allerede klare i Fæten: udygtige i Fødderne, men dette har en anden Aarsag, den nemlig, at de aldrig støes, hvorved de da saa ofte have Leilighed til at forstrække sig, især saa glat, som det her som oftest er om Vinteren. De have den Fordom, at, naar Hestene ere støede, skulle de æde mere, og derfor støe de kun, naar det bliver saa glat, at de slet ikke ellers kunne ståe paa Benene, og de dog have nødvendig Kjørsel med dem. De fødes alene med Høe; det være da, at Fodertrangen om Vaaren er altfor stor, da Korn blødes til dem. I Stalden ståe de løse, ogsaa paa de enkelte Steder, hvor der haves 2 og 3. Nogle saa Heste, meest gamle og fordærvede, sælges til Sverige. En ung god Hest gjælder her omteent 30 Spd.

Af Hornqvæg haves ligeledes en liden Race. I den foregaaende Angivelse kunde det her sødte Antal synes stort i Forhold til Udsæden og til at Engene ere saa maadelige, men man troe da heller slet ikke, at de fødes Alle med Høe eller Halm. Uden at tale om, at de mere sultes end fødes; thi det hender just ei saa sjelden, at fra Marts Maaned af mangen Koe, ja i ret fodertrange Aar, som 1820-1821, næsten hele Buskaber sammesteds maae reises, fordi de ei selv ere i Stand dertil: saa fødes de for en stor Deel med Riis, Bar, Stav og Tang. Halm eller Høe faae de kun Morgen og Aften, naar det haves. Til Middags flippes de ud for at vandes, og tillige for at æde Beite, hvilket de kalde Riset af Birketræer, som kastes ned til dem, og hvori deres hele Middagsmaaltid bestaaer. Foruden Birkebuske ogsaa Bidiebuste, især af *Salix phylicifolia*, hvilke kaldes Gnag, fordi Kreaturene paa dem tillige afgnave Barken, hvilket de ogsaa tildeels gjøre paa Birketræerne. Bar bruges fornemmelig til Gederne og Souene, men ædes dog lidt af Hornqvæget. Desuden støes gamle Stammer, hvorpaa Barken er tyk, i Almindelighed af Birketræer, men ogsaa af Asp, Høg og Rogn, hvilken Sidste ansees for den bedste, skjøndt den er saa stærk, at Kreaturene maae vænnes til den lidt efter lidt for ei at faae ondt af den. Af denne støede Bark faae da Kreaturene, baade de Store og de Smaa, et Maaltid om Dagen, og hermed begyndes efter Julen, noget tidligere eller sildigere, efter som de stjerne

Drangen at ville blive stor. Seryed viser sig nu ret Mandfolkernes Dræghed i sin sande Skikkelse. I Stedet for om Høsten at hugge og føre til Deie saadanne Stranger: Trøstammer, som Grenene ere afhuggede paa, som vare tjenlige til Skav, og som paa den Tid var et saare overkommeligt Arbeide, om de dertil kun vilde bruge nogle af de Lørdage, som de svire bort paa Rognan, ei at tale om anden Tid, maae Vindfolkene om Vinteren, ofte i dyb Snee, gaae langt bort i Marken, halvt til Fjelds, for at hugge og fiddende i Sneen at skave Barken af det, som de have hugget, og endelig bære denne hjem. Da de paa denne Maade paa en Dag ikke faae mere, end hvad der behøves omtrent for een Dag, bliver saadant Arbeide dagligt, og den skavede Ved bliver liggende at raadne i Marken. Ingen tænke nu, at den saaledes frist skavede Bark skulde være bedre end den af de om Høsten huggede Stammer. Evertimod have mange Exempler, at naar Høg- og Rogn-Bark er taget mod Slutningen af Vinteren, efterat Saften er begyndt at gaae op i den, da have Kreaturene strax sat til efterat have ædt den. Og Birkestænger ere ligegode, om de have staaet Sommeren over, naar de kun have været opreiste, og ikke ligget nede paa Marken og surnet.

Med at tage Tang begyndes sædvanlig ikke før Vaarsmes 3: 25de Marts er forbi; thi før kommer ikke Groen i den. Fornemmelig bruges Heste- eller Knop-tang *Fucus (Halidrys) nodosus*, men ogsaa *Fucus vesiculosus*. Her inde savnes Lærcarterne (*Laminariæ* sp. Lyngb.*), som ved Havkanten vore i Mængde, og ansees for at give et næsten ligesaagodt Foder som Høet. Disse ædes ogsaa raae af Føet. Derimod maa Tangen først have i varmt Vand og derpaa overøses og blandes med sønderkogte Lørste- og Seihoveder, Møel kaldet, og den af dem kogte Suppe. I Mangel af Hoveder bruges tørret Sei, og denne Ret æde saavel Kæer som Souer. Blot kogte Hoveder bruges ogsaa uden Tang, især til Souer, som have lammet.

Da Kreaturene fødes i Almindelighed saa slet, er det ogsaa rimeligt, at de give liden Mælk. Om Sommeren bidrage vel ogsaa hertil de lange Drioter,

*) Det nærmeste Sted, hvor *Laminaria digitata* vover, er nok ved Starohammeren nær Skjerstad Kirke. Strax der udenfor ogsaa *Laminaria sacharina*, men *L. esculenta* maaskee ikke i hele Fjorden.

som de have. Gaarden Fiskevaag er nemlig den eneste, som har Sæter, men de Andre drive dog sædvanligen hver Dag til Fjelds opad de i Almindelighed meget bratte Bier. Da her nu tillige fra St. Hans til Michaelis Tid melkes 3 Gange om Dagen, og Kærne om Middagen holdes i Grindene fra Kl. 12 til 3½, have de uden Tvivl for megen Strabads, og for liden Tid til at øde. Dette kunde afhjælpes ved at anlægge Sætre, og det paa Hjemmarken ved den formindste Gjødsel tabte Høe vandtes rigeligen igjen paa Sætervolden, hvorfra det rigtigt nok sammesteds maatte skaffes ned over Bierne ved Meiser, ligesom bruges i Søndermør. Af Fedevarer sælges Intet — kjøbes derimod en ikke ubetydelig Deel.

Af Souer have den almindelige norske lang- og striduldede Race. Dog i den senere Tid have ogsaa gjerne nogle af en mere stinuldet engelsk Slags. Dog vil den Første her aldrig affkaffes, da til de uundværlige Søvanter og Søstrømper ei kan bruges andet Slags Uld. Livet opholdes i dem Vinteren over ved det samme Slags Foder, som Hornqvæget. Om Sommeren blive de meget fede. Lammene tages, 8 til 14 Dage efterat de ere fødte, fra Moderen, og opdrages med Melk og Belling, deels fordi Modrene ere saa mavre, at de ei holde ud at lade Lammene patte, deels for at disse kunne være afvante, naar der slippes ud, da ogsaa Souene melkes hele Sommeren. Dette har naturligviis til Følge, at mange Lam døe, og at de, som leve, blive smaae, og sjelden tage sig med Lam før de ere 2 Aar gamle. Indtil den Tid kaldes de Sommer eller Gimmer.

Geder holdes meest for Skindenes Skyld, som bruges til Søskindklæder. De gamle Bukkes Skind sælges til Bergen. I Almindelighed have en Trediedeel mod Souer. Man forstaaer ikke her at lave den ellers almindelig yndede Mysost, men Ballen bruges enten til Syre, eller blot koges sammen til suurt Mysesmør.

Sviin holdes kun af ganske Faa, og meest af dem, som boe ved Søkanter, som kunne have Fiskehoveder at føde dem med. Mange spise ogsaa slet ikke Flesk*).

*) Da her ingen Reenlapper ere, som egentlig hore Præstegjelbet til, kan ei heller Reensdyrene som Huusdyr regnes hertil. Anmærkes her dog, at de om Sommeren leve ligesaa meget af Græs som Nøse, og ikke blot af *Cenomyce Arter*, men og af *Cetraria* og *Alectorizæ*. Saa snart Kalven døer eller slagtes, ophører Moderen at melke.

Heraf sees, at Jordbruget vist nok endnu staaer langt tilbage mod hvad det kunde og burde være, men derimod maa og tages i Betragtning de Hindringer, som endnu foruden de klimatiske hidtil have staaet det imod, hvoriblandt vist nok Fælledskabet maa regnes for den Fornemste; thi saalange den ene Nabo maatte i alle Ting dependere af den Anden, og han, saasnart han havde forbedret sit Jordstykke, kunde vente, at den Anden kom og vilde have ombyttet eller omdeelt Markene igjen, hvilket her virkelig var Tilfældet, da maatte naturligtvis Lusten til saadanne Arbeider forgaae. Men denne Hindring vil nu forhaabentlig snart blive ryddet af Veien. Som den næste Hindring maa nævnes Banskelligheden ved at faae Tjenestefolk, og deres deraf følgende Kossbarhed og Selvraadighed. En Drengs Løn kan i Almindelighed regnes fra 20 til 25 Spd., som han faaer deels i Penge, deels i Klæder, deels i Dagløse — det vil sige: Drengen faaer Sjetteparten af den Giff, han siffer for sin Huusbonde. — De gjøre desuden ikke smaae Fordringer i Henseende til Kosten, og bestille næsten ikke mere end de selv ville. Men, naar man betænker, at den Ene byder den Anden over for at faae dem Saadanne, som de ere, saa finder man det og rimeligt, at de strax ere færdige med Opgivelse, saasnart de ikke faae det, som de ville. Huusmandsklassen kan heller ikke her afhjælpe dette Savn. Deres Antal er meget lidet, og det endda kun fra de sidste Aar, og deres Vilkaar meget frie, da de, der have Jord, gjerne kun udrede en liden Bygsel og aarlig Afgiøt, og ere ganske frie for Arbeide; de Andre, der mere ere at betragte som Tjenerer, kun ere forpligtede til at arbeide lidt i Slaataannen, men ellers ere ganske frie Folk.

Som en Hindring for Jordbruget maa desuden nævnes Ubeheden ved Fiskerie at vinde det daglige Brød, saalange ingen særdeles Hindringer indtraffe, og endelig kommer hertil, at al Jord har været Bygseljord, og at Folket i Almindelighed her mangle Sands for Eiendom, og end mere for Jordeiendom. De ere fornøiede, naar de kun kunne leve efter Behag for den nærværende Tid, og see nogenledes Udsigt dertil indtil deres Død, men om det Meste er paa Kredit, er dem næsten ligegyldigt. En skadelig Følge, vist for en stor Deel af Bergens-Handelen og dens Kreditvæsen.

Anden Afdeling.
Om F i s k e r i e t.

Fiskerie maa i Almindelighed ansees for Nordlandenes fornemste Næringsvei; thi er end Agerbruget for de mere ind i Fjordene liggende Bøigder af lige Bigtighed, og i de tillige sybligste af Helgelands Fogderie af større Bigtighed, saa bliver det dog det Væsentligste for den største Strækning langs Havet, hvor Jordveiene sædvanlig ere smaae, og Mange have slet ingen. Ikke at tale om Vosodens og Westeraalens Fogderie, hvor Klimaet gjør Kornavlingen aldeles usikker og mislig, hvorfor de og paa mange Steder nu foruden Fiskerie indskrænke sig til Fædrivt. Men saa have de og der Fisken paa de fleste Steder strax uden for Huusdøren, og kunne altsaa gjøre sig den dobbelte Fordeel af den, ikke alene i det de kunne benytte enhver beleilig Tid og ledig Stund, men og spare den kostbare Udriisting, samt have Fisken til dagligt Forhold. Denne for den største Deel af Nordlandene almindelige Fordeel savner Saltbals og Skjerstad Sogne. Hjemfiskerie, som bestaaer fornemmelig i Hys, Smaatorst, Uer, Sei og Dveite, finder slet ikke Sted herinde i Fjorden. Saltstrømmen maa være den hindrende Årsag, da i alle Fjorde ellers, s. Ex. i de nærliggende Fjorden og Bojerer, og desuden i Saltbals udenfor Strømmen fiskes i Dverflødighed, og kan havees fersk Fisk, naar de ville roe ud efter den. Kun naar Silden gaaer stærkt til og trænger gjennem Strømmen, følger ogsaa anden Fisk den, og faaes da lidt af den paa de Steder, hvor ikke Fjorden ved sin altfor store Dybde hindrer eller gjør Fiskeriet for vanskelig. Men da nu i den senere Tid intet Sildefiskerie har været, saa kan man ogsaa sige, at den øvrige Fisk saa godt som er uddødt i Fjorden; thi hvad der fiskes paa enkelt Sted og til enkelt Tid af andet end Lar er saa ubetydeligt, at det ei fortjener at omtales. Et væsentligt Tab for disse Præstegjelde. Thi nu maa alt deres Fiskerie drives langt borte, hvorved saa meget mere Tid spildes; thi om de ligge hele Uger paa Land uden formedels haardt Veir at kunne søge efter Fisk, udrette de dog Intet til Gavn. Desuden hvor meget kostbarere falder det ikke Bonden at holde sig selv eller sin Dreng udnistet langt fra Hjemmet, end naar han kan drive sit Brug uden nogen Forandring i sin daglige Huusholdning, og hvor-

meget fordeelagtigere Fiskens Anvendelse, naar de kunne forbruge den uden Beføstning af Salt o. s. v. Desuden kan Hjemfiskerie drives af smaae Gutter, som ikke kunne søge noget andet Fiskerie og intet hynderligt andet Gavn kunne udrette*).

Som en Følge af, at her intet Hjemfiskerie finder Sted, ligge da fra Baarens Begyndelse til Høstens Ende Alle, som kunne see sig nogenledes Leilighed dertil — det egentlige Sommerfiskerie, om hvilket siden, fraregnet — ved Strømmen og fiske Sei. Denne Fisk ynder at opholde sig i dette stride Vand, og formodentlig maa ogsaa drages herhen mere af det Nat, som den saa begjertig søger. Nodkastene her ere Enkeltes Eiendom, som boe derude, derfor fiskes af Fremmede kun med Haandsnøre (Dorg og Tuls). Den erholdte Fisk indsalttes for det Meste, i det Mindste al den, som falder efter Slaataannen; thi da kan den ikke længere tørres, da der gaaer Mark i den før den bliver tør. Enkelte Dveiter faaes ogsaa her. Ellers er Udbyttet ved denne Fangst saare forskjelligt, da her somme Nar fiskes rigeligt, andre meget ubetydeligt, og næsten ene af Saltvalens Indvaanere undtagen Beboerne omkring, hvoriblandt en Mængde Strandsiddere.

Foruden dette mindre Fiskerie drive de Alle det almindelige Sommerfiskerie, hvis Gjenstand ogsaa er Sei, men hvortil bruges større Netter — 12 Favne paa hver Kant. Dette foregaaer ved de yderst liggende Skjær — Vær kaldet — og drives herfra især ved Sivær, som hører til Bodøesogn. Herhen, paa visse Grunde især, søger Seien om Sommeren i stor Mængde, fornemmelig naar varmt og stille Veir indfalder. Ofte er den i saadan Mængde, og gaaer saa høit i Vandskorpen, at Hoved og Ryg sees ovenfor Vandet, og at der pladsfer i Vandet som i en Fos. Den Største kaldes Ufs eller Storsei, den Middelmaa-bige Smaasei, den endnu Mindre, som sjelden faaes paa Not, Dil, og den Allermindste, Kriil. Til dette Fiskerie reise de saasnart Baaraannen er forbi. To paa hver Baad, liden Ottringer eller Serringer, og 4 Baade om hver Nod.

*) Af den Torst, som ved Hjemfiskeriet fanges mere end som til Hunsbrug fortæres, beredes Notskjær, som bestaaer deri, at Fisken stektes o: stæres op langs efter, saa den kun bliver hængende sammen ved Spolen, efterat Hoved, Ryggebeen og Indvolbene er udtaget.

De roe ud efter Seien om Aftenen, da Fiskeriet altid foregaaer om Natten. Naar de mærke Fisken, sænke de Roden ned, og naar de forstaae, at Fisken staaer over den, drages i alle 4 Hjørner, hvorved stundom faaes mere end de 4 Baade kunne tage mod. Dette Fiskeris Udbytte tørres, i det Hoved, Indvolde og Rygbeen udtages, og Fisken stekkes indtil Spolen (samme Tilvirkningsmaade, som Rotskjar af Torst), ophænges paa Gjelle, som bestaae af 2 tykke Træer, som paa Støtter ere lagte paa langs, paa hvilke igjen tyndere Tvertræer — Raaveed — hvile. Den paa denne Maade behandlede Fisk bliver Kjøbmandsgods. Foruden Fisken benyttes Leveren til Tran, men Rognen ikke. Kun sjelden søger nu Rogen sit Sommerfiskeri i Finmarken, da de reise derhen strax de ere hjemkomne af Vinterfiskeriet, og komme tilbage omtrent sidst i Juli. Hvad de der søge er baade Sei og Dveite, hvoraf de sælge det Meste til Russerne for Rugmeel. Det skal i ældre Tider have været mere almindeligt, da endog Nogle dreve sit Vinterfiskeri ved Poppen og bleve der nord Sommerfiskeriet over med det Samme. Nu er det sjelden Tilfældet, uden naar Sommerfiskeriet ved Værene har slaaet Feil flere Aar efter hverandre. Naar Sommerfiskeriet slaaer til, da er det det Fordeelagtigste af Alle, fordi derved udfordres saa lidt Redskab, og dette ogsaa er underkastet saa liden Risiko, da en Rod næsten ikke kan tabes, uden at den Baad, som fører den, fuldseiler. Desuden kan dertil bruges kun halvvoorne Dreng. I Værene 1823 og 1824 kunde en Karl faae, foruden Fisken, indtil 3 Tønder Tran paa sin Rod. Men andre Aar ogsaa, efterat have været borte den samme Tid, kun 6 Kander.

Hovedfiskeriet er imidlertid Vinterfiskeriet i Vosoden, som aldrig slaaer ganske Feil, hvorved Skreien *Gadus Morrhu* fanges. Til Dettets Tilberedelse og Udførselse medgaaer hele Vintertiden. Mandfolkernes Bestjæftigelse nemlig før deres Reise bestaaer fornemmelig i at binde Garn og gjøre Liner, hugge Kavl og Raaveed, og Fruentimrenes hele Huuslid indskrænker sig da ogsaa til at spinde Torskgarntraad, og binde Søvanter og Sotromper. De reise til dette Fiskeri første Mandag efter Kyndelmes, isald Veiret tillader det, 4 Mand paa hver Baad, — omtrent 40 Baade herfra — og desuden have hver 2 Baade, en overcomplet, som seiler ud paa Jagterne; thi foruden det, som de selv føre med sig paa sine Baade, affende de paa 2 Jagter Raaveed, Tønder til Lever og Rogn, Salt, Det kj. norske Vidsskift. Str. i det 19de Aarh. 2 B. 2 S. S

een af deres Kofkifter — Enhver har 2 — og hvad de af deres øvrige Redskab ei kunne føre paa Baadene. Disse Jagter føre tilbage igjen alt Tøndegodsset o: Lever og Rogn samt Hovederne, som bruges til Kreaturenes Fodring. De Baade, som bruges til dette Fiskerie, er Storottringer og Fembøinger — Baade, som kunne føre en 3 Væster Rug. Vinterfiskeriet gaaer ant langs hele den østlige Kyst af Lofoden og Westeraalen, men dets Centrum og Hovedplads er Waagen, som da og i saa Henseende har været berømt fra de ældste Tider*). Herhen kommer hvert Aar — i større og mindre Mængde — Vintertorsken (Skreien: *Gadus Morhua*). Ved Nytaars Tid begynder man at mærke den, men først udi Februar have Fiskebjergene støet sig o: sat sig fast paa det Sted, hvor de ville gyde sin Rogn, og fra den Tid begynder ogsaa først det egentlige Fiskerie, hvorhen derfor ogsaa Almuen fra ganske Nordland, Senjen og Tromsøe Fogderie iberegnet, samler sig, og opholder sig der indtil Midten af April, da Fiskeriet er ophørt, deels fordi Fisken da igjen reiser, deels fordi den Dverblevne er saa maver, at den neppe lønner Fangsten. Uagtet Folkene nu her lide overordentlig ondt, især naar strengt Veirigt indtræffer, saa er det dog deres største Lyst at reise derhen, og kun med megen Willie blive de tilbage, om de og have den samme Fortjeneste. Til dette maa da bemærkes, hvilket muntert Liv de til sine Tider føre derude, svømmende i Brandeviin, hvor ofte de have Landleie og Tid til at sove, naar Veiret hindrer dem fra at komme paa Søen; og endelig at hvad Godt Huset har, skulle de have med sig paa Reisen, om og de Hjemmeværende imidlertid aldeles maae suge paa Labben.

Den her fangede Torsk gjøres til Rundfisk. Hovedet skæres kun af, Indboldene tages ud, og saaledes ophænges den paa Gjellene at tørres, som i Almindelighed er skeet til Midten af Juni. Kun en liden Deel Fisk nedsaltes for fiden at tørres paa Klipperne til Klippfisk, og dette meest af de bergenske og trondhjemske Kjøbmænd, som ligge ved Fiskevarene og indløbe, meest mod Brændeviin, den nyfangede Fisk. Foruden Fisken afgiver ogsaa Leveren, hvoraf brændes Tran, og Rognen, som saltes og over Bergen sælges til Sardelfangsten i Frankrige, et

*) Foruden her er Treenen det eneste Sted i Nordlandene, hvor dette Fiskerie gaaer til.

ikke ubetydeligt Produkt. 1822 udfordredes Leveren af 700 Fisk for at udgjøre en Tønde; 1823 kun af 300, saa stor Forskjel er der paa Fiskens Fedme. 1823, som i det Hele taget var et særdeles rigt Fiskerie, fiskeedes i Lofoden af 2788 Baade 15,923,000 Fiske og 52,332 Td. Lever; i Vesteraalen af 123 Baade 581,700 Fiske og 2344 Tdr. Lever; altsaa i det Hele af 2911 Baade 16,504,700 Fiske og 54,676 Tønder Lever. Til dette Fiskerie bruges af Redskaber: 1) Haandsnøre: med een Krog paa, hvormed fiskes af hver enkelt Mand, men som nu næsten er gaaet af Brug, skjøndt det i ældre Tider var det ene brugelige Redskab. 2) Liner, hvorved 3 til 400 Kroge (Angler) i en Afstand af 1 Favn sættes ud paa eengang, og kaldes efter Sætte- eller Optagningstiden enten Dagliner eller Natliner. 3) Garn, som udsættes altid om Aftenen og optages om Morgenen, isald Veiret tillader det, men da Sættestedet noglestedes er 2 Mile fra Land, blive de ofte for Uveirs Skyld længere udestaaende, da ikke alene den fangede Fisk, men og ofte Redskaberne selv tabes. Endnu altid vedvarer Striden blandt Almuen om Garnbrugs Gavnlighed, hvortil dog nok Misundelse er den største Aarsag, da paa Garnene unægtelig fiskes visser og federe Fisk, og de neppe skade, uden hvor de sættes enten for tidligt før Fisken har stoet sig, eller i for stor Mængde i en lille trang Fjord, da de vel kunne strømme Fisken bort. Den samme Modstand fandt ogsaa Linebruget i Begyndelsen. (See til Exempel Biskop Friis's Afhandling om Nordlands Fiskerier i danske Videnskabs Selskabs Skrifter 10. S. 181.) Vist af den samme Grund, at de Uvirkommere og Fattigere ikke vare i Stand til at anskaffe sig strax disse Redskaber, og derfor bleve avindsyge over deres Medfiskeres langt større Fangst. Hvad jeg troer imidlertid meest at skulle tale mod Garnfiskeriet er dets store Beføstlighed, da et Garn haves neppe under 5 Spd. foruden Touget til Thl og Kavlet, og hver Karl har 3 til 5, hvortil kommer, at disse lettere tabes, da Uveiret snarere bortdriver dem, eller de og saaledes overlæsses af Fisk, at det aldeles synker, da der udkræves et betydeligt Overskud i Fiskeriet for igjen at dække dette Tab. Derimod anseer jeg det grundet aldeles paa Ukyndighed, hvad der siges om, at saadanne nebsjunkne Garn skulle bringe Fisken til at slye Stedet for den raadne Fisks Skyld; thi at den ikke kommer til at raadne, derfor sørge Piiraalen og dens Eige tilligemed Haiene og andre Rovfiske, som holde sig ved Bunden.

Ofte, naar Linerne kun have staaet een Nat over, findes af den Fisk, som er kommet nær Bunden, kun Been og Skind, fordi Viiraalen har fortæret Resten. Til Agn eller Madding paa Linerne bruges helst Silb, men i sidtræng Tid almindeligst Rogn og Beite, som er en liden Strimmel udskaaet af Fiskens egen Bug.

Af den hjembragte Lever brændes strax Tran. 2 Edr. Lever give 1 Ed. Tran. Blank Tran er den Fedme, som Leveren har afgivet i Tønderne undervejs uden Rogning. Saa snart Tranbrændingen er afgjort, indskibes det strax igjen i Sagterne tilligemed den fra forrige Aar i Behold værende tørre Sei og den saltede Rogn, hvoraf dog nu kun tilvirkes Lidet, da i de senere Aar Prisen har været saa ubetydelig, at de neppe fik Fragt og Træe betalte. Saa snart det er indskibet afgaaer den første Stevnes Jagter til Bergen sidst i April eller først i Mai *). Saa snart de komme hjem, lastede med Korn, Brændeviin, Tobak og Hamp, afgaae de strax til Vosoden igjen for at hente Fisken, og naar de ere komne tilbage, Fisken deelt, og atter indskibet tilligemed den Tran, som de have erholdt om Sommeren af Seisfiseriet, afgaae de i andet Stevne til Bergen sidst i Juli **). Herved sees da, at blot fra saa lidet et Sogn er henved 30 af det raskeste Mandskab borte den Halvdeel af Aaret, da Arbeidskraft gjælder meest. Dette er et betydeligt Tab, og jeg anseer det for det Betydeligste, som Nordlandene lide ved deres Bergens-Handel ***); thi de erholde neppe nogensinde høiere Priser i nogen Kjøbstad end der, naar Prisen paa de tilbagetagne Varer ogsaa tages i Betragtning. Imidlertid vilde Bodoe Kjøbstad, naar den havde sig noget, bringe Nordlandene den

*) Før 1708, da en vis Elling Christoffersen ved Giftermaal kom hertil fra Helgeland, havde intet egentligt Jagtebrag. Kun en Mand ved Navn John Sesaae havde tilforn seilet paa Bergen med et lidet Fartoi uden Noer, men med en lang Aare i dets Sted, og det en Seilads af 100 Mile over Fjorden og Statehavet. En Styrmand var ogsaa i den Tid meget dyr; sit indtil en Trediedeel af Fragten. Nu betales ham sædvanlig 50 Spb.

***) For en Tønde betales i Fragt sædvanlig 1 Spb. og for en Bog Fisk 12 til 14 f. En Bog Rundfisk gjaldt i Bergen 1819 - 8 Mk., 1824 - 3 Mk.

****) Til Exempel i Aaret 1822. Da fiskebes af 30 Karle blot i Sommerfiseriet ikke under 60 Tønder Tran, som efter daværende Pris udgjorde foruden den fangede Fisk, og hvad i de øvrige 4 Maanedes kunde erhverves.

væsentlige Fordeel, foruden at Jagtsfeiladsen til Bergen dog indskrænkedes, at de bergenske Handlende ikke torde behandle sine nordlandske Kunder saa aldeles vilkaarligt af Frygt for at tabe end mere af sin Handel med dem.

Et mindre vigtigt Fiskerie er Dveitefiskeriet, som i April og Mai drives ved Nærøe i Lofoden og hvorhen Nogle reise strax efterat de ere hjemkomne af Vinterfiskeriet, og komme tilbage i Slutningen af Mai eller lidt senere, eftersom Fangsten slaer til; men da dette ligesaa mange Aar mishyffes, som det kaster noget af sig, og derfor kun Saa drive det, er det af mindre Betydning. Hoveberne og Angbenene salttes under Navn af Huus; det Dvrige skjæres op i Strimler, tørres, og bliver Skaarqveite, Rav og Rælling.

Endelig bliver Sildefiskeriet at omtale. Det indfalder, naar Silden gaaer under Land i disse Egne, fra sidst i August til Februar, og drives deels med store Roter, deels og her fornemmelig med Garn, hvilket Fiskerie er af alle det Farligste, da det kun kan foretages om Natten, naar det ikke er maanelyst, og der til den Tid af Aaret i Almindelighed indtræffer meget haardt og stormende Veir. Indtil 1819 fangedes dog i det Mindste saa meget, som gjordes nødig til Huusbehov enten i Saltensfjord, eller ogsaa sønden- eller nordensfor, hvor de drage hen efter at have hørt, at Silden var kommet ind, men siden det Aar indtil 1824 har paa disse Grændser slet ikke været Silb*).

Tredie Afdeling.

Om Baadbyggeriet.

Som en tredie væsentlig Næringsvei i dette Præstegjeld maa Baadbyggeriet nævnes. Flere af de længere op i Dalen Boende drive ikke Sæen, som de kalde det, men anvende al sin Tid paa at bygge Baade. Dog have de gjerne Tjenestebrenge tillige, som drive Fiskerie. Af store og smaae Baade forfærdiges

*) Jeg har ikke opholdt mig længere ved nogen noiatig Beskrivelse af Fiskeredstaberne, da det synes at være uden Interesse for de Fleste, og det allerede er gjort af Flere; see Strøms Søndermars Beskrivelse; den anførte Afhandl. af B. Friis; v. Buchs Reise; o. fl.

her ikke langt fra 150 om Aaret, men skjøndt dette Arbeide nu i de sidste Aar meget er lettet ved Haandsaugenes Indførelse, ere Baadene dog heller steget end faldet i Prisen, hvorimod da heller ikke kan nægtes, at ved Skovenes Forhugning bliver det med hvert Aar vanskeligere og besværligere at bringe til Deie Emne til store Baade. De største Baade, Fembøinger gjælde 44 Spd, en Storottring 30 Spd., en liden eller Sommer-Dttring 20 Spd., Tern og Tjære uberegnet. Her kan ikke gjøres saa mange, som kunne affattes, fordi Saltvæningsbaadene ansees for de bedste i hele Nordland. De Sogne, som kappes med dem, ere Ranen i Helgeland og Bejeren; men Ranens Baade bygges af Gran, som ikke holder nær saa længe, som Furrubeden, og ere desuden ikke saa fuldkomne, og i Bejeren drives mere Sagt- end Baad-Byggerie. Ogsaa her bygges næsten hvert Aar en Sagt, skjøndt der klages over, at det skal være meget vanskeligt i den herværende Alminding nu at finde saa stor Beed. Ogsaa en Skonnert har her været bygget. De herværende Baade ligne meget de søndmørske; kun skulle de være lidt smalere for til, hvilket gjør dem til hurtigere Seilere, men ei lader dem taale saa haard Sæe som hine. Naaseil er det ene Brugelige. Mærkeligt er det, hvilket skarpt og øvet Die disse Arbeidere have for sin Profession, i det de hverken ved Baades eller Sagers Bygning bruge andre Maal, Vinkler o. s. v. end blot Længdemaal. Det skeer ogsaa Alt ved Klinkning og ikke ved Spigring.

Til Baadene leveres altid Dsekar og Aarer. Disse bruges her meget forte, næsten trekantede Blade, lignende en Vandfuglesfod. Dog beskjeftige sig Mange med at gjøre Aarer og Dsekar, som ikke gjøre Baade, da disse aldrig mangle Ufsætning, fordi de af Mangel paa Barskov saa faa Steber i disse Egne kunne forærdiges.

Fjerde Afdeling.

Om Huusfliden.

Denne er her meget indskrænket, og kan tildeels ikke være Andet, da Mandfolkene ere saa meget borte, og Qvinderne, som en Følge deraf, maae forrette saa meget af deres Arbeide. Mandfolkenes bestaaer næsten ene i at forfærdige deres Særedskab, og end ikke Alle forstaae at sy sine Skindklæder. Kun Saa af dem ere Skomagere, men de forstaae Alle at lappe. Desuden forfærdiges af Stole, Borde, Bænke og Slæder det, som de behøve. Af Varer til Salgs er det Fornemste Tondebaand, Næver og Bark, som de løbe eller aflække sidst i Juni, hvilke Artikler aldrig mangle Afsetning. Kun Færre forstaae at gjøre Kister, som ogsaa ere courante Varer; og endnu Færre beskæftige sig med at gjøre Melketroug af Selje og Birketræ, og andre Lagtjørrel. Alt det, som derimod gaaer uden for den simple Huusnødvendighed, besatter Ingen sig med, eller hvortil udfordres nogen særegen Kundskab, kjender Ingen noget til. Fordi Ingen kan dreie, kjøbes Kofke fra Helgeland; fordi Ingen forstaaer at brænde Kalk, kjøbes Kalk fra Bergen, skjøndt her er baade Steen og Veed. Kul, som dog bruges saa meget, brændes ikke i Miler, men af løst sammenkastede tørre Grene, hvoraf da Kullene baade blive smaae og saa. Skjøndt saa megen Skov ligger og raadner op i Marken og i den subalpinske Region tænker Ingen paa Potaskefogning. Her, hvor saa meget Nebslagerarbeide bruges, skulde man troe, at Noget ogsaa selv forfærdigedes, men det er dog ikke Tilfældet. Endog den Traad, hvoraf Torskegarnene bindes, kjøbes ofte spundet af Bergens Nebslagere.

En egen Industriegreen, som i den ældre Tid meget har været drevet her, er Qvørnsteenshuggerie. Der skal for meget lang Tid tilbage endog være udfærdte hele Sagtladninger. Nu er det som et for tungt Arbeide aflagt. Kun en eneste meget gammel Mand driver det endnu, og maaskee er der et Par Yngre, som have lært af ham saa meget, at de kunne til Nød hugge sig en Møllesteen til

eget Brug, men videre drives det vist ikke herefter. Bruddet er i Sesaaemarken henimod Langset og Saxenvig, og Steenarten er talkagtig Glimmerstifer med smaae Granater.

Med Fruentimrenes Huusslid er det ikke bedre beventd end med Mandfolkene, skjøndt de unægtelig ere slittige, men de staae for meget tilbage i alle saadanne Arbeider. Saaledes spindes endnu almindeligen Uld af et Koffehoved paa samme Maade som Viin. Kardes den, skeer det dog kun eengang. Det, som de væve, saavel af Wadmél, Bærken som Lærred, hvilket Alt dog langt fra ikke er tilstrækkeligt til Forbruget, er ogsaa saa tyndt og slet vævet, at der ingen Styrke er ved det. Derfor kjøbes ogsaa aarlig en betydelig Mængde af deslige Varer, som Lærred, Wadmél, Klæde, Lørklæder, fra Bergen, og er dette en af Hovedaarsagerne til den mindre Velstand, i det de behøve saa meget for Penge, fordi de selv virke saa lidet. Dog saa længe saa meget og forskjelligt Arbeide hviler paa Qvindfolkene, er vist en Forbedring i Qvaliteten og ikke i Qvantiteten det, som fornemmelig maa tilsigtes. Alt det Haandarbeide, som der falder Tid til for Tjenestepigerne fra Sommermaal til Vinternætterne, bliver deres eget, og ikke Madmodrenes, hvilke, isald de i den Tid have noget Saadant, som de endelig ville have færdigt, maae betale dem derfor, som andre Fremmede. Haandtenen bruges endnu at spinde paa, især naar de jate, i hvilket Tilfælde den ogsaa er et meget nyttigt Redskab, da Intet da lader sig lettere benytte. At væve figurerede Uldbaand, som bruges til Strømpe- og Finskoe-Baand, er en Færdighed, som kræves af enhver gankli o: duelig Pige. Disse ere ogsaa de sædvanlige Foræringer, som gives, og Mange have fra deres Ungkarlsdage hængende hele Knipper af Saadanne.

Uf det Anførte vil nu sees, at her ingenlunde mangler Næringsveie, og det Næringsveie, som ikke kunde overskylbes, og at der altsaa kun udfordres Stræbsomhed, Ordentlighed og Helbred for at have Udkomme og Velstand. Saa er det ogsaa. Der gives saa Rige, og Ingen ret rige, men Enhver har jevn Velstand, saa han aldrig mangler det Nødvørstige, undtagen de, som formedelst Brøndeviins-

driften fortjene Lidet og fortære Meget. Velstanden siges at have været almindeligere og større forhen, og jeg troer det; thi Brændeviinsdriften var ikke saa almindelig og overvættet. Dog gives her ingen Betlere, og var og end Noget fattig til Betlerstaven, undseer han sig dog for at gaae med denne eller for at lade sine Børn gaae med den. Fattigforsørgelsen er derfor og kun ubetydelig her, og skjøndt Fattigkassen ikke har andre Indtægter end Tablepenge, og en enkelt Mulkt, lægger den dog Penge op i Stedet for at behøve Tilskud.

Hvor lykkelige vilde ikke disse ærlige Mennesker leve i deres rolige Dal uden Væster og uden Sorger, naar blot den ulovlige Brændeviinshandel kunde hemmes! Men dette vist blandt pia desideria.

A n h a n g.

Om Sproget.

Det Udmærkede ved deres Udtale er især, at de tale meget fort, og derfor ogsaa beholde det trondhjemske Særkjende, at bortkaste næsten alle e i Enden af Ordene. De mærkeligste egne Ord, som jeg ikke veed ellers af Nogen at være besjendtgjorte, ere følgende:

Armstaup — Armhulheden.

Anke for — have Mistanke om.

Anke paa — Klage over.

Bespottelig, forstræffelig, særdeles f. Ex. Det var bespotteligt vakkert.

Bi — blive

Bei — et verb. defect. — være i Beien, hindre.

Bræke — snakke idelig om.

Drægta eller at komme sig i Drægta det Samme som at begynde paa Noget, komme afsted. Saaledes ogsaa: Maanen er kommet sig i

Drægta, naar det begynder at blive Maanestien.

Fante — spøge, støie.

Glanterie — Spas.

Gangli o: Gavnlig — duellig.

Glunt — Gut, Dreng.

Hater — Utoi.

Klater — et upaalideligt Menneske.

Klaterie — en Saadans Væsen og Udførd.

Klar, det er klart — det er forbi, det er ude dermed.

Klaart — klart, tydeligt.

- Kanne — tælle Noget om det er det fulde Tal, især om Kreaturene.
 Kleinpuffen, ogsaa blot puffot — smaaesyg.
 Klurot — knuldret, uejvn.
 Knetto — et Kjeleord om noget Lidet.
 Krakke — staae sig igjennem, komme ud af det paa maadelig Viis.
 Haasjen — meget sulten, slugen.
 Krøble — krybe.
 Krine — male med forskjellige Striber eller Farver.
 Kasper, en Contraction af ka spør o: hvad spørger du. Bruges paa en
 Maade som en Interjection. Kasper jeg havde det o: hvad spørger du
 om, dersom jeg havde det o: Gid jeg havde det.
 Læse, lee, graate op i Høgt — læse, lee, græde høit.
 Møel — et lidet Stykke, f. Ex. Brød.
 Møel — Fiskehoveder, som koges til Dvægfoder.
 Nysgjerrig — begierlig, især ved noget Nyt.
 Uvenslig — utjenslig, ubehagelig.
 Ottas for — være bange for.
 Dhyre *) — Ulykke.
 Dvater — vever, livlig.
 Plit — jeg kan ikke plit — jeg kan ikke bære mig, ikke holde det ud.
 Raamosen — rund, ødsel.
 Rei — ond, vred.
 Ronne paa — gjælde, kommer an paa.
 Sgletta — Slud.
 Skjodeslaus — uforsigtig.
 Skittig — skammeligt, harmeligt.
 Skræppe — braute, rose sig.
 Sprække — døde, styrte.
 Spille sig — lege.

*) Det privative U udtales her altid som D, f. Ex. omuelig, ostikkelig.

Evang — fulter.

Spottels, dat Spottels — et Udbrud af største Foragt.

Snoff — comiff.

Sye af — drage af, bort, sædvanligen i ond Betydning.

Troe — Bord til at takke Tage med.

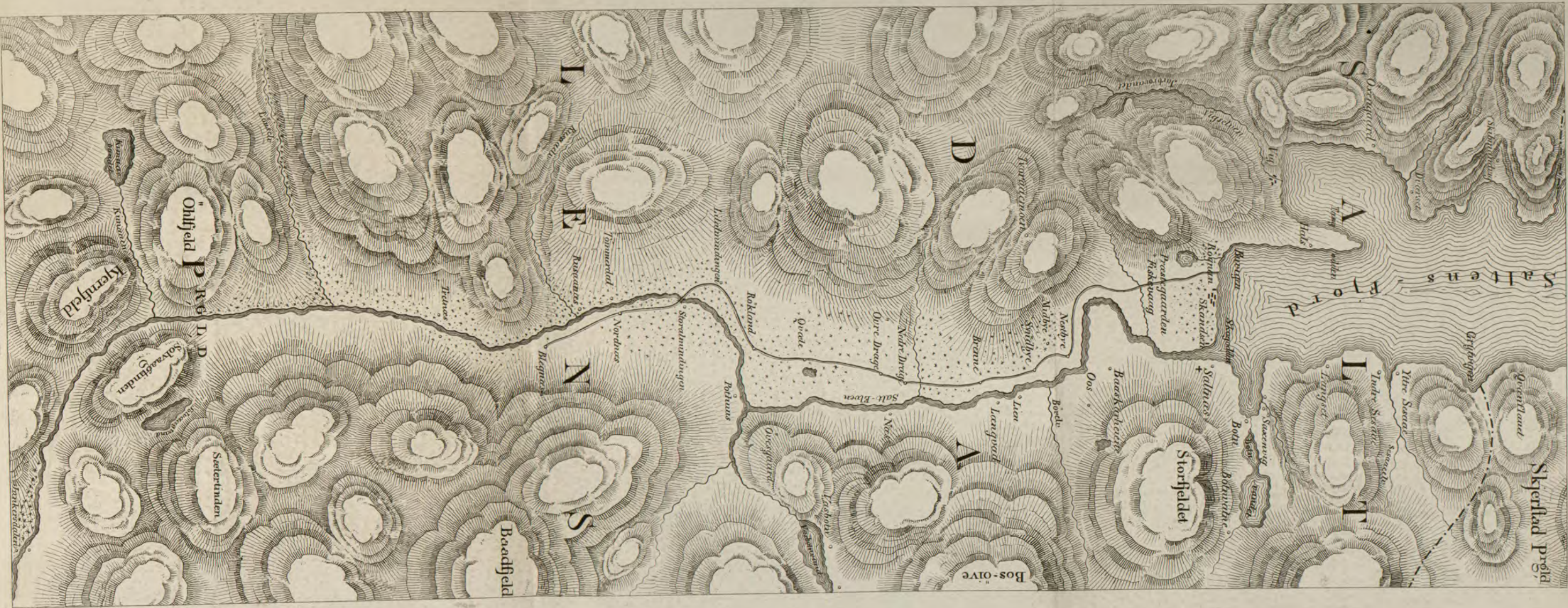
Till *) — Bord til Gulve.

Tveit — Fliis.

Tyne — dræbe, slaae ihjel.

Desuden Endelsen: ot for: et eller ede i Ubjectiver, og Artiklen i Maskulin
ved Endelser: a, og i Feminin: o i Stedet for: en.

*) Bist det Gamle: Tilje.

Skyerflad Preid

granland

Grybager

Ytre Saet

Inde Saet

Langset

Særemy

Botn

Botn

Salthus

Baaskerleire

Oos

Boede

Lian

Langpod

Nea

Ouegaret

Asbua

Sal-Ebber

Qvade

Rokland

Sorndalingen

Nordnes

Raques

Brane

Strafve

Midre

Nearby

Nedre Brage

Oure Brage

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Saltens Florde

Hals

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Storfeldet

Bos-olve

Langpod

Boede

Lian

Nea

Ouegaret

Asbua

Sal-Ebber

Qvade

Rokland

Sorndalingen

Nordnes

Raques

Brane

Strafve

Midre

Nearby

Nedre Brage

Oure Brage

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Skogdalen

Ohufeld

Kyrenfeld

Kyrenfeld

Kyrenfeld

Kyrenfeld

Kyrenfeld

Seletinden

Solvaeginden

Solvaeginden

Solvaeginden

Solvaeginden

Solvaeginden

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld

Baadfeld